

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Орфографічні норми сучасної української мови

Тернопіль
2025

Орфографічні норми сучасної української мови : навчальний посібник.
Тернопіль : ТНТУ ім. І. Пулюя. 2025. 200 с.
Укладачі: Тетяна Савчин, Жанна Баб'як.

Навчальний посібник «Орфографічні норми сучасної української мови» призначено для студентів технічних закладів вищої освіти, які вивчають дисципліну «Українська мова за професійним спрямуванням». Видання укладене відповідно до вимог нового Українського правопису 2019 року, з урахуванням сучасних орфографічних змін і тенденцій.

Матеріал структуровано за основними орфографічними темами, що охоплюють написання слів іншомовного походження, правила вживання великої літери, м'якого знака, подвоєнь, префіксів та суфіксів, а також норми правопису складних слів і власних назв. Особливу увагу приділено орфограмам, які часто викликають труднощі в технічному мовленні.

Практичний блок містить вправи, приклади з інженерної, логістичної, транспортної та машинобудівної лексики, що сприяє розвитку орфографічної компетентності фахівців технічного профілю. До посібника включено інтерактивні онлайн-завдання з QR-кодами, які забезпечують зручний доступ до самостійної роботи, тестування та закріплення знань.

Посібник може бути використаний як на заняттях, так і для самостійного вивчення орфографічних норм сучасної української мови.

*Навчальний посібник розглянуто й затверджено
на засіданні кафедри української та іноземних мов
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
(протокол №   від   2025 р.)*

*Схвалено та рекомендовано до друку на засіданні методичної ради
факультету комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
(протокол №   від   2025 р.)*

Рецензенти:

Царик О. М., доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов
Західноукраїнського національного університету

Вербовецька О. С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української
мови та славістики Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ	6
ПРАВОПИС БУКВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ	10
ПРАВОПИС БУКВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ	11
СПРОЩЕННЯ В ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ	13
ПОДОВЖЕННЯ І ПОДВОЄННЯ	14
ЗАСОБИ МИЛОЗВУЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	16
УЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ	19
УЖИВАННЯ АПОСТРОФА.....	20
УЖИВАННЯ ЗНАКА М'ЯКШЕННЯ	22
ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ	24
ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ	27
ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ	28
ПРАВОПИС СЛОВ'ЯНСЬКИХ ПРИЗВИЩ ТА ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ	30
ТВОРЕННЯ І ПРАВОПИС ІМЕН ПО БАТЬКОВІ	34
ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ІМЕННИКІВ	35
ПРАВОПИС ВІДМІНКОВИХ ЗАКІНЧЕНЬ І СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ	38
ПРАВОПИС ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ.....	40

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ, ВЖИВАННЯ ТА ПРАВОПИСУ ЧИСЛІВНИКІВ	43
ВІДМІНЮВАННЯ ТА ПРАВОПИС ЗАЙМЕННИКІВ	45
ПРАВОПИС ПРИСЛІВНИКІВ	48
ПРАВОПИС ЧАСТОК	50
ПРАВОПИС ПРИЙМЕННИКІВ ТА СПОЛУЧНИКІВ.....	51
ПРАКТИЧНА РОБОТА	55
САМОСТІЙНА РОБОТА	86
ОРФОГРАФІЧНА ПОМИЛКА.....	123
ЗМІНИ ДО ПРАВОПИСУ	146
ЛАЙФХАКИ ВІД ЮЛІЇ ЛУК'ЯНЧУК	150
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	194

ВСТУП

Орфографічна грамотність є невіддільною складовою мовної культури фахівця, незалежно від його професійної галузі. В епоху цифрових комунікацій, інтеграції знань і багаторівневого обміну інформацією саме правильне, чітке й нормативне мовлення стає ознакою професіоналізму, поваги до читача й до мови загалом.

У 2019 році було затверджено нову редакцію Українського правопису, яка передбачає певне оновлення і модернізацію правописної системи. Відповідно до цього виникає необхідність осучаснення орфографічних навичок, особливо у студентів немовних спеціальностей, які зазвичай не мають можливості глибоко вивчати мовознавчі дисципліни.

Навчальний посібник «Орфографічні норми сучасної української мови» укладено з урахуванням специфіки професійного навчання студентів технічних закладів вищої освіти. Посібник охоплює актуальні розділи орфографії — написання слів різного походження, правопис префіксів, суфіксів, подвоєнь, великої літери, м'якого знака тощо. Окрему увагу приділено нововведенням правопису 2019 року.

Матеріал посібника поєднує теоретичний блок на основі презентацій та практичні завдання, адаптовані до інженерного середовища (логістика, автомобільний транспорт, машинобудування), що забезпечує не лише засвоєння норм, а й розвиток професійного мовлення. Інтерактивні вправи, тести з QR-кодами й ситуаційні завдання сприяють глибшому залученню студентів у процес навчання.

Посібник призначено для студентів технічних спеціальностей, викладачів, аспірантів, а також усіх, хто прагне вдосконалити власну грамотність і комунікативну компетентність відповідно до чинних норм українського правопису.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Український правопис у 1930-х роках

Писемність є найважливішою складовою частиною культури будь-якого народу. Вона виникає тоді, коли в результаті соціально-економічного і культурного розвитку суспільства в ній з'являється потреба.

На 1920-ті роки припав великий розквіт українського мовознавства, проведено титанічну роботу з унормування української літературної мови, наукової термінології, словників. Робота науковців відзначилась виданням Українського правопису 1928 року, що вперше став офіційним і уніфікованим для всієї України. У 1933 цей правопис було переглянуто і значно перероблено. Нові правописні правила передбачали вилучення літер у, змінення правопису іншомовних слів, внесення змін в парадигми відмінюваних лексем тощо.

Правопис 1960-х років

Український правопис 1960 року — друге, виправлене й доповнене видання нового українського правопису, де повніше й послідовніше було викладено правила української орфографії й пунктуації. Правопис без будь-яких змін діяв понад тридцять років до реформи 1990—1993 рр.

Передумовою створення Українського правопису 1960 року стало видання «Правил російської орфографії та пунктуації» в 1956 році.

Практика вживання правопису 1946 року виявила окремі розбіжності в написанні розділових знаків, слів разом, окремо і через дефіс та ін. неузгодженості правописних моментів, спільних для української і російської мов. Нове видання правопису 1960 року було покликане усунути ці розбіжності, що вважалися небажаними при паралельному вивченні обох мов.

ТАКОЖ ПЕРЕДМОВА ДО ПРАВОПИСУ 1960 РОКУ ВКАЗУЄ НА НОВОВВЕДЕННЯ ЦЬОГО ВИДАННЯ, А САМЕ:

деякі особливості пунктуації;

правила переносу;

вживання великих і малих букв;

виправлені окремі помилки

написання слів разом і окремо;

правило унормування написання похідних іменників префіксальних і складних) з другою частиною—власною назвою з дефісом

"Мова - це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова - це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова - це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу."

Олесь Гончар

Український правопис 1990-х років

1990

З'являється третє видання “Українського правопису”. Базується, як і попередні, на фонематичному принципі, який доповнюється морфологічним, традиційно-історичним і диференційним принципами.

Відновлено літеру Г

до використання літери г у давньозапозичених і українськомовних словах на зразок аґрус, ґава, ґазда, ґандж, ґанок, ґатунок, ґвалт, ґеґати, ґедзь, ґигнути, ґерлига, ґніт (у лампі), ґрати (іменник), ґречний, ґринджоли, ґудзик, ґума, джигун, дзига, дзиглик та похідних від них.

ЗМІНИ В ПРАВОПИСІ

Спрощено написання складних іменників з першою частиною пів-, напів-, які тепер пишуть разом, окрім тих випадків, коли другою частиною слова є власна назва: півапелсьина, півіграшки, пів'ясена, але пів-України;

Уведено правило про дефіс після частки не, уживаної як префікс в іменниках – власних назвах: не-Європа, не-Київ.

Велика літера

Помітної деталізації й доповнення зазнали правила вживання великої літери у власних назвах. З великої букви почали писати назви культових свят: Благовіщення, Великдень, Масниця, Великий піст, а також релігійних книг (без лапок) Біблія, Євангеліє, Коран, Псалтир, Часослов.

9 листопада 1997 рік

Було започатковано державне свято - день української писемності та мови. В цей день вшановують пам'ять Преподобного Нестора-Літописця - монаха Києво-Печерського монастиря, першого давньоруського письменника, послідовника творців слов'янської писемності Кирила й Мефодія.

ПРАВОПИС БУКВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ

Правопис букв на позначення голосних звуків

Чергування звуків — постійна і закономірна зміна їх у коренях і афіксах етимологічно споріднених слів та форм.

Наприклад: стіл — столи, нести — носити, плести — заплітати, могли — помагати

1. **Позиційне** — це чергування, яке відбувається залежно від позиції звука в слові і зумовлюється фонетичними законами сучасної мови. Наприклад: лити — ли [e] ла; ле [и] ла. Тут звукове чергування: и — и [e] — е [и].

2. **Історичне** — це чергування, успадковане із спільнослов'янської та давньоруської мов.

Інші виникли в період формування фонетичної системи Української мови.

а) чергування **о — а**:

могти — помагати, горіти — згарище, схопити — хапати;

б) чергування **е — і**:

плести — заплітати, летіти — літати, мести — замітати;

в) чергування **о — е — и** з нулем звука:

беру — брати, день — дня, ставок — ставка, дзвінок — дзвінка;

г) чергування **і — а**:

сідати — садити;

д) чергування **и — і**:

бити — бій, бий — бійка;

е) чергування **о, е — і**:

столи — стіл, семи — сім, печі — піч.

1. **[o], [e]** з **[i]** у коренях слів

[o], [e]		[i]
відкриті	склади	закриті
печі		піч
ночі		ніч
солі		сіль
порогу		поріг
село		сільський

Примітка. У коренях дієслів звук **о** чергується із звуком **е**, якщо маємо наступний наголошений суфікс **-а-**; **-я-** {котити — катати, скочити — скакати). Але деякі слова цьому правилу не підлягають: вимовити — вимовляти, простити — прощати.

ЧЕРГУВАННЯ О, Е З І

У різних формах того самого слова:

семи — сім, осені — осінь, гори — гір, мого — мій, радість — радості — радістю, ніч — ночі — ніччю, піч — печі — піччю, Канів — Канева, Харків — Харкова, Чернігів — Чернігова.

2. У словах одного кореня або спільної основи:

воля — вільний, будова — будівельник, робота — робітник, нога — підніжжя.

3. При зміні початкового звуку о на і з'являється протетичний приголосний звук в:

овес — вівса, око — вічко.

ЧЕРГУВАННЯ О, Е З НУЛЕМ ЗВУКА

При заміні слова голосні о, е в суфіксах
випадають.

Наприклад: садок — садка, день — дня, орел — орла, сон — сну, вогонь — вогню, дзвінок — дзвінка, кінець — кінця.

ПРАВОПИС БУКВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ

Чергування приголосних

Чергування звуків — закономірна заміна одного звука іншим у тому самому чи спорідненому слові.

В українській мові найбільш поширеними є чергування таких
приголосних звуків:

Г-З-Ж (нога - нозі - ніжка),

К-Ц-Ч (рука - руці - ручка),

Х-С-Ш (вухо - у вусі - вушко).

У різних формах слова чи однокореневих словах ці звуки можуть замінювати один одного.

В українській мові чергування відбуваються:

В іменниках, що стоять у давальному та місцевому відмінках однини перед закінченням -і:

Г - З (книга - книзі) ;
К - Ц (наука - науці) ;
Х - С (кожух - кожусі).

У дієсловах у 1 особі однини:

Г - Ж (бігти - біжу);
З - Ж (казати - кажу);
К - Ч (текти - течу);
Т - Ч (платити - плачу);
С - Ш (писати - пишу);
Д - ДЖ (садити - саджу);
З - ЖДЖ (їздити - їжджу);
Д - .

В інших частинах мови чергується [д] - [ж]:
уродити – урожай, огородити – огорожа,
погода – погожий.

У буквосполученнях дт, тт перші звуки
[д] і [т] чергуються з приголосним [с]:
Веду – вести, ненавидіти – ненависть,
цвіт – цвісти.

ЧЕРГУВАННЯ ПРИГОЛОСНИХ			
Приголосні звуки, що чергуються		Умови чергування	Приклади
-цьк-	-чч-	При творенні іменників із суфіксом -ин-	козацький — козаччина, турецький — Туреччина АЛЕ галицький — Галичина
-ськ-, -ск-	-щ-	При творенні іменників із суфіксом -ин-	полтавський — Полтавщина, віск — вощина
-ск-, -шк-	-щ-	При творенні іменників із суфіксом -ан- (-ян-)	віск — вощанка, дошка — дощаний
-ськ-	-щ-	При творенні іменників із суфіксом -енк-, -ук-	Ісько — Іщенко — Ішук
-зьк-	-жч-		Кузько — Кужченко — Кужчук
к, ч, ц + -ськ- / -ств-	-цьк- / -цтв-	При утворенні нового слова	парубок — парубоцький — парубоцтво, ткач — ткацький — ткацтво, молодець — молодецький — молодецтво
г, ж, з + -ськ- / -ств-	-зьк- / -зтв-		Петербург — петербурзький, Париж — паризький, боягуз — боягузтво
х, ш, с + -ськ- / -ств-	-ськ- / -ств-		птах — птаство, товариш — товариський — товариство, Черкаси — черкаський

СПРОЩЕННЯ В ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ

Спрощення в групах приголосних

Що таке спрощення?

- Зміна приголосних у групах на межі морфем (префікс-корінь, корінь-суфікс)
- Звук випадає, але буква залишається

-ЖДН-, -ЗДН-, -СТН-, -СТЛ-, -СЛН-

Групи приголосних, що зазнають спрощення

Наприклад:

користь — корисний,
тиждень — тижня,
честь — чесний,
щастя — щасливий,
якість — якісний.

Винятки зі спрощення

Слова іншомовного походження:

контрастний,
баскетболіст,
туристський

Складні слова:

військовослужбовець,
кисломолочний,
п'ятизірковий

Власні назви:

Хмельницький,
Запоріжжя,
Станіслав

ПОДОВЖЕННЯ І ПОДВОЄННЯ

Подовження і подвоєння

ПОДОВЖЕННЯ

Подовжені приголосні звуки — фонетична особливість української мови, що вирізняє її з-поміж інших слов'янських мов. Такі звуки вимовляються довше, ніж звичайні. На письмі це позначається подвоєнням літер, якщо одна частина слова (морфема) закінчується, а друга починається на той самий звук.

ПРИКЛАД

Де ти заснеш? У ложечці.

Приладдя, відчуття, галуззя, колосся, міццю, рукоділля, написання, збіжжя, узбіччя, узвишшя.

Запам'ятати ці приголосні можна за допомогою такої фрази: Де ти заснеш? У ложечці.

ПРИГОЛОСНІ ПОДОВЖУЮТЬСЯ ТІЛЬКИ МІЖ ГОЛОСНИМИ В ТАКИХ ВИПАДКАХ:

В іменниках середнього роду на -я: натхнення, двоголосся, шиття (але цуцня, кошеня, теля, дитя, бо назва малих істот).

В іменниках жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку перед закінченням -ю: медаль — медаллю, ніч — ніччю, суміш — сумішшю.

У деяких іменниках чоловічого й жіночого роду на -я: суддя, Ілля, стаття (але статей).

У прислівниках навмання, спросоння, попідтинню, попідвіконню, зрання, востаннє.

У похідних від дієслова лити: ллю, ллеш, лляла.

У словах, які треба запам'ятати: бовваніти, бовван, ссавець, Ганна.

НЕ ПОДОВЖУЮТЬСЯ:

приголосні [д'], [т'], [з'] [с'], [ч'], [л'], [н'], [ж'], [ч'], [ш'] у позиції між приголосним і голосним: повістю, щастя

губні тверді приголосні [б], [п], [м], [ф], [в] та [р]: ім 'я, матір'ю, верф'ю; приголосні у словах: куця, попададя, свиня

ПОДВОЮЮТЬСЯ

приголосні на стику двох префіксів (возз'єднати), префікса і кореня (ввічливий), кореня і суфікса (годинник), двох суфіксів (письменник), основи і постфікса -ся (розрісся), приголосні у словах: бовван, Ганна, лляний, овва, ссати та в похідних словах.

н у наголошених прикметникових та прислівникових суфіксах -енн-, -анн- (-янн-), приголосні у словах: бовван, Ганна, лляний, овва, ссати

НЕ ПОДВОЮЮТЬСЯ:

у дієприкметникових, суфіксах: вихований, сказаний, зроблений

у прикметниках, утворених від іменників за допомогою суфіксів -ан-, -ин-, -ін-: морквяний

у прикметниках шалений, жаданий, довгожданий

ЗАСОБИ МИЛОЗВУЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Для створення мелодійного звучання мовлення служать різні фонетичні засоби:

- позиційне чергування голосних і приголосних
(прийменників у-в; сполучників і-й на початку слів)

вказати — вказати, Іван — Йван;
день у день, рука в руку; підняв угору,
піднявся вгору; степ і море, море й степ;
дощ іде, дощ не йде.

можуть чергуватися як початкові літери у, в та і, й окремих слів, так і прийменники у, в та сполучники і, й.

Голосні [у] та [і] вживаються: на початку речення перед приголосним: Учитель зайшов до класу. У школі є бібліотека. І знову настав Новий рік;

між приголосними: день і ніч, потрапив у пастку, почав учителювати;

після паузи перед приголосними:

Зустрів друга, учителя з Харкова; Щось такеє бачить око, і серце жде чогось

голосний [у] завжди вживається перед приголосними [в], [ф] та сполуками [св], [хв], [тв], [льв]: кинула у воду; сиджу у вагоні; зайшли у фойє; виникла у Львові; події у світі;

голосний [і] завжди вживається перед приголосним [й]: яруги і яри;

голосний [і] завжди вживається при зіставленні понять і термінів: лінгвістика і літературознавство, іменники і прикметники

ПРИГОЛОСНІ [В] ТА [Й] УЖИВАЮТЬСЯ:

міжголосними:

ужито в однині, сливи й апельсини;

після голосного перед приголосним:

одягнута в пальто, безмежжя й синь;

на початку речення перед голосним:

В окремих випадках іменники не змінюються за числами; Й уранці, і вдень я не зміг відпочити

УВАГА!

Чергування у-в, і-й відбувається також у таких словах: учитель - вчитель, вже - уже, учора - вчора, імення - ймення, імовірно - ймовірно, іти - йти.

Проте є і слова з постійно вживаним у або в. Такі слова мають різні значення:

Вправа і управа, вдача і удача, вступ і уступ, вклад і уклад

ЧАСТКИ Б (БИ), Ж (ЖЕ)

Приголосний БИ / ЖЕ

*співав би,
прийшов же*

Голосний Б / Ж

*співала б,
прийшла ж*

Дієслова на -ся (-сь)

Приголосний -СЯ
приголосний:
Дивлюся на тебе

•Приголосний -СЯ
голосний або
приголосний:
Дивився у воду

•Голосний -Сь
голосний:
Дивлюсь у воду.

Будуючи речення, треба стежити, щоб на межі слів не виникали немилословні збіги звуків:

ці цікаві розповіді — ці захоплюючі розповіді;
велика калюжа — здоровенна калюжа;
вартовий вийшов — вартовий подався надвір;
поривчасто дув вітер — дув поривчастий вітер.

Не слід допускати римування слів у прозі:

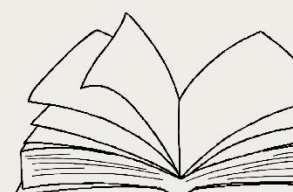

любов людини до батьківщини — любов людини до рідної землі;
основна тема цієї поеми — у поемі говориться про;
в показі образів троянців — у змалюванні образів троянців.

Але правильно дібрані звукові повтори в художній літературі
посилують емоційний вплив твору на читача

---

1. Гармидер, галас, гам у гаї, срамотні співи.
(Т.Шевченко.)
2. А сурми сумно плакали. (П.Тичина.)

УЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ

Правопис назв людей, тварин, персонажів, релігійних, географічних і астрономічних понять

З великої літери пишемо:

- власні імена людей, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська: **Тарас Григорович Шевченко, Леся Українка, Дніпрова Чайка**
- імена персонажів казок, байок, легенд, міфів: **Іван-Побиван, Червона Шапочка, Вовк, Дажбог, Купайло, Зевс;**
- клички свійських тварин, а також приручених або дресированих звірів і птахів: **Сірко (собака); Сніжинка (кішка); Стріла (кобила); Синий (віл); Зірка (корова); Фараон (папуга).**

Зверни увагу!

Імена та прізвища людей, які стали загальними назвами, пишемо з малої букви: **меценат, робінзон, макінтош (плащ), рентген (апарат), дизель (паливо).**

- назви сторін світу, які вживаються на означення країн, народів: **країни Заходу, Далекий Схід, Західна Україна, народи Півночі**
- географічні назви: **Україна, Полтава, Чорне море, Альпи;**
- назви держав, областей, районів пишемо з великої букви: **Україна, Київська область, Ужгородський район.**

СКЛАДНІ ВИПАДКИ ВЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ:

З великої літери пишеться перше слово в назвах центральних установ, установ місцевого значення, промислових і торгових підприємств: **Національний банк України, Національна рада України, Вища рада юстиції, Міністерство освіти України, Академія наук України, Печерський торговий центр та ін.**
З великої літери пишуться назви історичних епох, подій, визначних свят: **Дев'яте травня, День Незалежності.**

З великої літери пишуться назви найвищих посад та почесних звань: **Президент України, Голова Фонду державного майна України, Прем'єр-міністр України, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Міністр юстиції України.**

- усі слова астрономічних назв, а також народних назв сузір'їв і галактик: **Велика Ведмедиця, Чумацький Шлях, Великий Віз;**
- назви орденів, державних нагород: **орден Держави, орден князя Ярослава Мудрого;**
- назви пам'яток архітектури, замків, храмів: **Андріївська церква, Колізей, Пантеон, Почаївська лавра;**
- назви релігійних понять, церковних книг: **Бог, Богоматір, Біблія, Євангеліє.**

Зверни увагу!

Слова **Земля, Місяць, Сонце** пишуться з великої букви тоді, коли вони вживаються як астрономічні назви: Навколо Сонця обертається Земля зі своїм супутником Місяцем. **АЛЕ:** обробіток землі, схід сонця.

УЖИВАННЯ АПОСТРОФА

Що таке апостроф?

Апостроф - це графічний знак, який не позначає звука. За допомогою апострофа в українській мові відокремлюються йотовані голосні літери від попередніх губних приголосних та «р», наприклад: м'язи , бур'ян .

Апостроф

Звідки ж апостроф взявся в українському правописі?

- Виявилося, що у старослов'янському письмі, коли знак «ѣ» ще передавав редукований голосний, для позначення м'якості використовували значок, дуже схожий на апостроф.
- Коли після реформи орфографії в 1918 році відмовилися від вживання твердого знаку на кінці слів, разом з іншими друкарськими літерами вилучили і «ѣ», хоча в цілому його вживання не було скасоване. Тому для роздільної вимови в середині слова замість твердого знаку друкували апостроф аж до середини століття.
- Апостроф у сучасній українській мові вживається для позначення твердої роздільної вимови. Це головний принцип. Давайте спробуємо розібратися детальніше, як і де вживається і не вживається апостроф.

Апостроф вживається перед я, ю, є, ї :

1. Після літер, що позначають губні тверді приголосні звуки б, п, в, м, ф, якщо перед ними немає іншого приголосного (крім р), який належав би до кореня: наприклад, солов'їний, сім'я, м'ята, п'ятниця, зв'язати, п'ю, б'ється, в'яз, м'язи, ім'я, В'ячеслав, Стеф'юк; верб'я, верф'ю, торф'яний, черв'як.

Але: свято, морквяний, мавпячий, цвях.

2. Якщо приголосний, що стоїть перед губним, належить до префікса, то апостроф теж ставиться: зв'язок, підв'ялити, обм'яклий, розв'ючувати, під'їзд.

Губні приголосні

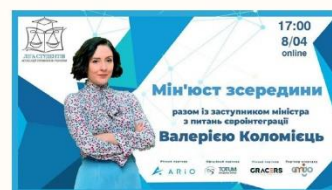

Апостроф вживається перед я, ю, є, ї :

3. Після твердого р у кінці складу: подвір'я, сузір'я, на узгір'ї, з матір'ю, кур'єр, пір'їна.

4. Після першої частини складних слів, яка закінчується твердим приголосним : дит'ясла, Мін'юст.

5. Після букви к у слові Лук'ян та похідних від нього: Лук'янівка, Лук'янович тощо.

Апостроф не вживається перед я, ю, є, ї:

1. Після б, п, в, м, ф, що позначають тверді губні звуки, якщо перед ними стоїть інша літера, крім р, на позначення кореневого приголосного звука: Святослав, святковий, тьманий, морквяний, медвяний, різдвяний, дзвякнути. (але: торф'яний, черв'як, верб'я).

2. Після літери р, що позначає м'який приголосний на початку слова чи в середині складу: порятунок, рясний, гарячий, буряк, Рябко, буря, рюмсати, Репін.

3. У словах іншомовного походження у злитній вимові: резюме

ВИНЯТКИ:

СВЯТО	ТЬМЯНИЙ
ЦВЯХ	МЕДВЯНИЙ
ДЗВЯКНУТИ	ДУХМЯНИЙ
РІЗЬБЯР	МОРКВЯНИЙ
МЕРТВЯК	РУТВЯНИЙ
МАВПЯЧИЙ	ГОРОХВЯНИК

УЖИВАННЯ ЗНАКА М'ЯКШЕННЯ

Знак м'якшення НЕ пишемо:

- Після р у кінці складу або слова: повір, муляр, кухар, Харків, АЛЕ: Горький.
- Після н перед ж, ч, ш, щ та перед суфіксами -ств(о), -ськ(ий): інжир, інший, кінчик, менший, тонший, Уманщина; волинський, громадянський, освітянський, селянський; громадянство, селянство. АЛЕ: бриньчати, доньчин, няньчин, няньчитита ін., бо в твірних основах між приголосними виступає ь: бренькіт, донька, нянька.
- Після м'яких приголосних, крім л, якщо за ними йдуть інші м'які приголосні: цвях, область, пісня, світ, АЛЕ: різьбар (і різьбар), тьманий і похідні від них.
- Після л в іменникових суфіксах -алн-(о), -илн-(о): держално, пужално, ціпилно та ін., але в зменшених формах ь пишеться: держальце, пужальце й под.
- Між подвоєними м'якими приголосними: життя, завдання, Запоріжжя, волосся, Підполоззя, лє, знаряддя.

Після д, н, т перед суфіксами -ченк(о), -чук, -чишин: безбатченко, Панченко, Федченко; Радчук, Степанчук; Гринчишин, Федчишин, АЛЕ після л пишеться ь:

Михальченко, Михальчук.

Після ц у кінці іменників чоловічого роду іншомовного походження: Галац, кварц, палац, паяц, Суец, шприц, а також у деяких вигуках: бац, буц, гоц, клац.

Вийнятки:

У словах баский, боязкий, в'язкий, дерзкий, жаский, ковзкий, плаский (плоский), порський, різкий і похідних утвореннях: боязкість, в'язкість, баско, різко-тщо знак м'якшення не пишеться, оскільки тут з, с разом із к не творять суфіксів -зк-, -ск-.

Не ставиться знак м'якшення після л у групах -лц-, -лч-, коли вони походять із -лк-: гомілка — гомілці, галка — галці, галчення, монголка — монголці, Наталка — Наталці, Наталчин, рибалка — рибалці, рибалчин, сопілка — сопілці, АЛЕ: Галька — Гальці, Гальчин

54

Вживання знака м'якшення « Ь »

Знак м'якшення пишемо:

- **Ь** пишеться після м'яких **д, т, з, с, дз, ц, л, н** у кінці **слова** та **складу**: дядько, радість, низько, заносьте, гедзь, доброволець, коваль, тінь.
- Після **м'яких** приголосних у **середині складу** перед **о**: чотирьох, дзьоб, сьомий, льодяний, відьом.
- У словах на -зький, -ський, -цький; -зкість, -ськість, -цькість; -зько, -сько, -цько; -зькому, -ському, -цькому; -зьки, -ськи, -цьки: вузький, львівський, галицький, слизько, багацько, по-сусідськи, по-запорізьки, по-донецьки.
- У родовому відмінку множини іменників жіночого роду й середньогороду на -нн(я), -ц(е): крамниця — крамниць, копальня — копалень, штольня — штолень, вітання — вітань, серце — сердець, серць, крильце — крилець.
- У дієслівних формах дійсного та наказового способу: ходить, сміється, просить, виходьте, скинь, скиньте, полагодьте, заносьте, заносься.

- М'який знак зберігається:
В утворених присвійних прикметниках: Танька — Таньчин, Зінька — Зіньчин, ненька — неньчин;
При відмінюванні: призьба — на призьбі, ненька — неньці, вишенька — вишеньці, але: землянка — землянці, маска — масці.

- В іншомовних словах
В словах іншомовного походження м'який знак пишеться після м'яких д, т, з, с, л, н перед ї, йо, а також перед я, ю, є, які читаються як [йа], [йу], [йе]: адьє, конференсьє, монпансьє, пасьянс, ательє, барельєф, батальйон, мільярд, бутоньєрка, віньєтка, каньйон, В'єнт'ян, Готьє, Нью-Йорк, Ньютон, Ньяса, Реньє тощо.

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ

Складні іменники в українській мові

Складні іменники – це слова, що утворюються з поєднання двох чи більше самостійних слів. Їх правопис є важливою частиною української мови, оскільки вони широко використовуються в різних сферах.

Визначення складних іменників

Складні іменники

Слова, утворені поєднанням двох основ, наприклад, "біло- сніжний" або "водо-гін".

Складноскорочені слова

Слова, утворені поєднанням скорочених частин слів, наприклад, "профком" або "авторемонт".

Складні слова з числівниками

Слова, утворені поєднанням числівника та іменника, наприклад, "дво-поверховий" або "сімдесят-річчя".

Правила написання складних іменників разом

Зрощення

Слова, які втратили самостійність і пишуться разом, наприклад, "землетрус", "водопровід".

Складні слова з єднальним голосним

Слова, утворені з двох основ і пишуться разом, наприклад, "сонцезахист", "хлібороб".

Складні назви установ та організацій

Пишуться разом, наприклад, "Міністерство закордонних справ", "Управління культури".

Правила написання складних іменників через дефіс

1

Складні прикметники

Складні прикметники, що передають нерівномірну ознаку, пишуться через дефіс, наприклад, "світло-зелений", "сіро-блакитний".

2

Складні іменники з власними назвами

Складні іменники, де перша частина є власною назвою, пишуться через дефіс, наприклад, "Іван-чай", "Анна-Марія".

3

Складні іменники-складання

Окремі складні іменники-складання пишуться через дефіс, наприклад, "жовто-гаряче-блакитний", "дивоюність".

Правила написання складних іменників окремо

1

Складні іменники, де частини не втрачають самостійності

Пишуться окремо, наприклад, "чорна птиця", "вогняна куля".

2

Складні іменники, де одна частина є прикметником

Пишуться окремо, наприклад, "дитячий садок", "медична сестра".

3

Складні іменники, де одна частина є займенником

Пишуться окремо, наприклад, "моя сім'я", "твій друг".

Винятки з правил написання складних іменників

Традиційні написання

Деякі слова мають усталене традиційне написання, наприклад, "сьогодні", "повсякден".

Власні назви

Написання складних власних назв регулюється спеціальними правилами, наприклад, "Ясна Поляна", "Джон Сміт".

Невизначеність

Деякі складні іменники можуть мати варіативне написання, наприклад, "радіо-передавач" або "радіопередавач".

Складні іменники з числівниками

1

Написання разом

Складні іменники з числівником, що втратили самостійність, пишуться разом, наприклад, "двоповерховий", "тисячоліття".

2

Написання через дефіс

Складні іменники з числівником, де компоненти зберігають відносну самостійність, пишуться через дефіс, наприклад, "п'ять-шість кімнат", "двадцять-п'ять років".

3

Написання окремо

Складні іменники з числівником, де компоненти є самостійними словами, пишуться окремо, наприклад, "п'ять кімнат", "двадцять п'ять років".

63

Складні іменники з власними назвами

Написання з великої літери

Складні іменники, де першою частиною є власна назва, пишуться з великої літери, наприклад, "Тарас-Бульба", "Ганна-Марія".

Написання через дефіс

Складні іменники з власною назвою пишуться через дефіс, наприклад, "Анна-Марія", "Іван-Купала".

Написання окремо

Складні іменники, де власна назва стоїть на другому місці, пишуться окремо, наприклад, "Тарас Бульба", "Ганна Марія".

Складні іменники в діловій та науковій мові

Ділова мова

Складні іменники вживаються для точності та лаконічності, наприклад, "землекористування", "водоочищення".

Наукова мова

Складні іменники використовуються для позначення складних наукових понять, наприклад, "біомаса", "газоаналіз".

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Правопис складних прикметників

Що таке складні прикметники?

Прикметники, які утворилися складанням двох і трьох основ

наприклад:

народногосподарський, промислово-торговельний, повітряно-реактивний,
дослідно-показовий, інженерно-будівельний, англо-російсько-український.

Види складних прикметників

Без сполучного звука

- Поєднання двох
основ без
додаткових звуків.

Приклад: темно-синій

Зі сполучним звуком

- Використання сполучних
звуків "о", "е".

Приклад:
сільськогосподарський

Правила написання складних прикметників без сполучного звука

Через дефіс

- Прикметники, що
утворені від двох
рівнозначних основ.

Приклад: гірко-солодкий

Злитно

- Прикметники, де один
компонент
підпорядковується
іншому.

Приклад: синьоокий

Правила правопису на прикладах

Поєднання основ різного типу

Науково-технічний (через дефіс).
- Чорноземний
(злитно).

З числівниками

Дев'ятиповерховий (злитно).
- П'ятирічний
(злитно).

Виключення та винятки

Традиційні написання

- Історично усталені форми.
Приклад : середньовічний

Індивідуальні випадки

- Слова , що не підлягають під
загальні правила

ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Правопис слів іноземного походження

У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ НАПИСАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО
ПОХОДЖЕННЯ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ ТАКИМИ ПРАВИЛАМИ:

ПОДВОЄННЯ ЛІТЕР НА ПОЗНАЧЕННЯ
ПРИГОЛОСНИХ

НАПИСАННЯ ГОЛОСНИХ (и і ї у) У
СЛОВАХ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

АПОСТРОФ

М'ЯКИЙ ЗНАК

Написання голосних (и ї у) у словах

іноземного походження

- ПИШЕТЬСЯ ПІСЛЯ ГОЛОСНОГО: **МОЗАЇКА, НАЇВНИЙ, ПРОЗАЇК, РУЇНА, ЕНЕЇДА, ІЗМАЇЛ, КАЇР**
- НА ПОЧАТКУ СЛОВА: **ІКОНА, ІСТОРІЯ, ІДЕЯ, ІЛІАДА, ІНСТРУКЦІЯ,**
- ПІСЛЯ ПРИГОЛОСНОГО ПЕРЕД ГОЛОСНИМ, Є ТА Й: **АУДІЄНЦІЯ...РТЕРІАЛЬНИЙ, ГЕНІАЛЬНИЙ, ДІАЛЕКТИКА, ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ, МАТЕРІАЛ, СОЦІАЛІЗМ, ФІАЛКА;**
- ПІСЛЯ ПРИГОЛОСНИХ, ЩО НЕ ВХОДЯТЬ ДО ПРАВИЛА «ДЕВ'ЯТКИ» («**ДЕ ТИ З'ЇСИ ЦЮ ЧАШУ ЖИРУ**»): **ПІАНО, РАДІУС, АЖІОТАЖ, ПОЗИЦІЯ**
- У КІНЦІ НЕЗМІННИХ СЛІВ: **ТАКСІ ПОНІ КОЛІБРІ;**
- В ОКРЕМИХ ВЛАСНИХ НАЗВАХ: **ГРИММ, СІДНЕЙ, ДІДРО, РОССІНІ**

Пишемо «и»

У ЗАГАЛЬНИХ НАЗВАХ ПІСЛЯ ПРИГОЛОСНИХ З ПРАВИЛА «ДЕВ'ЯТКИ» «**ДЕ ТИ З'ЇСИ ЦЮ ЧАШУ ЖИРУ**» ПЕРЕД НАСТУПНИМ ПРИГОЛОСНИМ (КРІМ Й)

У ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВАХ ІЗ КІНЦЕВИМИ **-ИДА, -ИКА**

У РЯДІ ІНШИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ПІСЛЯ ПРИГОЛОСНИХ **Д, Т** ТА В ДЕЯКИХ ВИПАДКАХ ЗГІДНО З ТРАДИЦІЙНОЮ ВИМОВОЮ ТА В ПОХІДНИХ ВІД НИХ

Пишемо «у»

У СЛОВАХ, ЗАПОЗИЧЕНИХ ІЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ, ПІСЛЯ **Ж, Ш** ТА В СЛОВАХ **ПАРФУМИ, ПАРФУМЕРІЯ**

Подвоєння відбувається:

У ТАКИХ СЛОВАХ:

АЛЛО, БІЛЛЬ, БОННА, БРУТТО, БУЛЛА, ВАННА, ВІЛЛА, ДУРРА, МАДОННА, МАННА, МІРРА, МОТТО, МУЛЛА, НЕТТО, ПАННА, ПЕННІ, ТОННА, ПАННО.

ЗА ЗБІГУ ОДНАКОВИХ ПРИГОЛОСНИХ НА МЕЖІ ПРЕФІКСА І КОРЕНЯ, ЯКЩО В МОВІ ВЖИВАЄТЬСЯ

ПАРАЛЕКЛЬНЕ НЕПРЕФІКСАЛЬНЕ СЛОВО:

ІМІГРАЦІЯ (МІГРАЦІЯ) АЛЕ ЕМІГРАЦІЯ, СЮРРЕАЛІЗМ (РЕАЛІЗМ) АЛЕ: АНОТАЦІЯ, КОНОТАЦІЯ

У ВЛАСНИХ НАЗВАХ І ПОХІДНИХ ВІД НИХ

АНДОРРА, АНДОРРСЬКИЙ

Подвоєння не відбувається:

У ЗАГАЛЬНИХ НАЗВАХ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ:
БАРОКО, ШОСЕ, СУМА, ГРУПА, ФІН, КОМІСІЯ

Словничок іншомовних слів:

БІЛЬ - У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ІНШИХ АНГЛОСАКСОНСЬКИХ КРАЇНАХ ЗАКОНОПРОЄКТ, ЯКИЙ ВНОСИТЬСЯ В ЗАКОНОДАВЧИЙ ОРГАН.

БОННА - У ДОРЕВОЛЮЦІЙНІЙ РОСІЇ — ВИХОВАТЕЛЬКА, ПЕРЕВАЖНО З ІНОЗЕМЦІВ, ЯКУ НАЙМАЛИ ДО ДІТЕЙ У ДВОРЯНСЬКИХ І БУРЖУАЗНИХ СІМ'ЯХ.

БРУТТО - МАСА ТОВАРУ З УПАКОВКОЮ.

БУЛЛА - У ДИПЛОМАТИЦІ ОСОБЛИВИЙ УКАЗ, ВИДАНИЙ ПАПОЮ РИМСЬКИМ

ДУРРА - ВИД ТРАВ'ЯНИСТИХ ОДНОРІЧНИХ РОСЛИН

МІРРА = АРОМАТИЧНА СМОЛА ДЕЯКИХ ТРОПІЧНИХ ДЕРЕВ, В ДАВНИНУ ВИКОРИСТОВУВАЛАСЯ ДЛЯ АРОМАТИЧНОГО ОБКУРЮВАННЯ ПІД ЧАС РЕЛІГІЙНИХ ОБРЯДІВ

МУЛЛА - ЗНАВЕЦЬ КОРАНУ І МУСУЛЬМАНСЬКОГО РИТУАЛУ, СЛУЖИТЕЛЬ КУЛЬТУ

КОНОТАЦІЯ - ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНОГО ЗНАЧЕННЯ МОВНОЇ ОДИНИЦІ, ЯКЕ ПОВ'ЯЗАНЕ З ОПИСОВИМ ЗНАЧЕННЯМ ТА ЯКЕ ДОПОВНЮЄ ЙОГО.

ПРАВОПИС СЛОВ'ЯНСЬКИХ ПРИЗВИЩ ТА ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

Правопис слов'янських прізвищ та географічних назв в українській мові

Правильне написання слов'янських прізвищ та географічних назв в українській мові є важливим аспектом збереження культурної спадщини та унікальності української ідентичності. Цей вступ розглядає важливість дотримання правил правопису для адекватного відтворення звучання та семантики слів іншомовного походження.

Історія правопису слов'янських прізвищ в Україні

Правопис слов'янських прізвищ в Україні має довгу та складну історію. Починаючи з XIX століття, коли Україна перебувала під впливом Російської та Австро-Угорської імперій, питання стандартизації написання цих імен стало предметом активних наукових дискусій.

Протягом XX століття українські вчені-мовознавці розробили низку правил транскрипції та транслітерації слов'янських прізвищ, які згодом набули офіційного статусу. Однак ці норми часто змінювалися разом із суспільно-політичними трансформаціями в Україні.

Основні принципи правопису слов'янських прізвищ

Прізвища — максимально наближено до оригінальної мови (*Григор'єв, Іванов, Василь, Ігнатов*).
Начального послівка прізвищого імені (для тих, хто прагне розмовляти в листі науково обґрунтованою українською мовою, першочергово в науковій, науково-технічній, освітній сфері та ЗМІ) відповісти до українського способу написання, щоб надати зрозумілість і наочності науковому спільноті та спостерігачам відповідно до засади наукової мови і наочності майбутніх фахівців викладати думки, дослідження, науково обґрунтовані українською мовою згідно з новітніми уніфікованими правилами. Якщо для когось буде використано написання певних прізвищ, скористайтесь зокремленою мовою, що її використовували для цих прізвищів: *Григор'єв, Іванов*.

ПРАВОПИС ПРИГОЛОСНИХ	
5. Правила транскрипції імовірних приголосних	20
6. Чоргування приголосних	22
7. Зміна приголосних при додаванні суфіксів (-ий, -ий, -ий)	24
8. Уніфікація приголосних на основі транскрипції	27
9. Сполучення і групи приголосних	29
10. Уніфікація імовірних приголосних	31
11. Уніфікація приголосних	33
12. Підвоєння приголосних	35
ПРАВОПИС ГРОМОВИХ	
13. Підвоєння приголосних і вимови	42
14. Чоргування приголосних [ж] [ш]	44
15. Чоргування приголосних [ж] [ш] [ш]	45
16. Чоргування приголосних [ж] [ш] [ш]	47
17. Чоргування приголосних [ж] [ш] [ш]	50

Уніфікація правопису
Для забезпечення послідовності та зручності використання слов'янських прізвищ в Україні існують чіткі орфографічні правила, розроблені на основі національних традицій та міжнародних стандартів.

Науковий підхід
Правопис слов'янських прізвищ ґрунтується на ґрунтовних лінгвістичних дослідженнях та рекомендаціях авторитетних мовознавців, що забезпечує його наукову обґрунтованість.

Збереження національної ідентичності
Правила правопису слов'янських прізвищ в Україні передбачають адаптацію їх до особливостей української мови, підкреслюючи належність до української культурної спадщини.

Особливості правопису російських прізвищ в українській мові

Транслітерація

Російські прізвища у складі українського імені та прізвища зазвичай транслітеруються з російської абетки на українську відповідно до правил транслітерації.

Відмінювання

Російські прізвища в українській мові зберігають свої відмінкові закінчення, як і в російській мові.

Подвоєння приголосних

На відміну від правопису українських прізвищ, подвоєння приголосних у російських прізвищах зазвичай зберігається.

Правопис польських та білоруських прізвищ в українській мові

1

Транслітерація польських прізвищ

Польські прізвища, як правило, транслітеруються з використанням літер українського алфавіту, наприклад, Вашківський, Ковальчук, Яблонський.

2

Написання білоруських прізвищ

Білоруські прізвища зазвичай пишуться за правилами української орфографії, наприклад, Сальніков, Купріянич, Калесник.

3

Збереження оригінальних закінчень

При написанні польських та білоруських прізвищ в українській мові часто зберігаються оригінальні закінчення, наприклад, Матюк, Чижевський, Янушкевич.

Правопис сербських, хорватських та словенських прізвищ в українській мові

Характеристика прізвищ

Сербські, хорватські та словенські прізвища в українській мові зберігають свої оригінальні фонетичні та графічні особливості. Вони вирізняються використанням кириличної абетки, наявністю специфічних літер, як-от "ш", "ж", "ч", "ђ", "ћ".

Транслітерація

При транслітерації сербських, хорватських та словенських прізвищ в українську мову використовуються правила, наближені до фонетичного принципу. Наприклад, "Милошевић" передається як "Мілошевич".

Відмінювання

У процесі відмінювання сербських, хорватських та словенських прізвищ в українській мові зберігається їхня структура. Відмінкові закінчення додаються відповідно до норм української граматики.

Варіанти правопису

Через відсутність уніфікованих правил правопису сербських, хорватських та словенських прізвищ в Україні можуть траплятися різні варіанти написання одного й того самого прізвища.

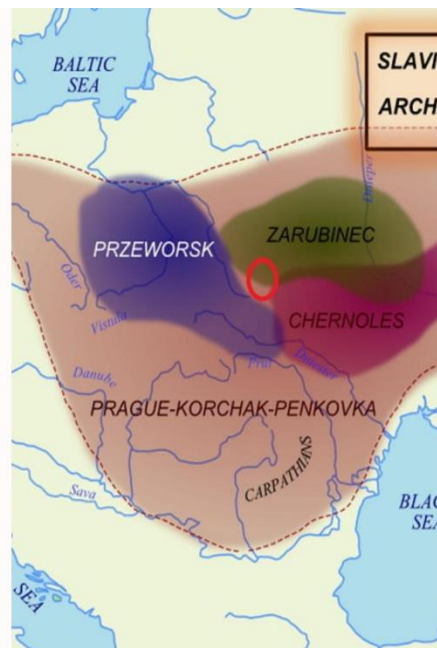
Правопис географічних назв слов'янського походження в Україні

Українська мова увібрала в себе багату традицію формування топонімів слов'янського походження. Від часів заснування Київської Русі і до сьогодні, Україна зберегла тисячі назв міст, річок, гір та інших географічних об'єктів, що мають слов'янське коріння. Правопис таких топонімів є складним завданням, що потребує врахування фонетичних, морфологічних та історичних особливостей слов'янських мов. Держава та наукові інституції докладають зусиль для уніфікації та стандартизації написання слов'янських географічних назв в українській мові.

Труднощі та виклики правопису слов'янських топонімів

Правопис слов'янських географічних назв в українській мові пов'язаний із низкою труднощів. Транслітерація з кириличних алфавітів, передача специфічних звуків та закономірностей систем відмінювання нерідко викликають нерівномірності й непослідовності.

Варіативність написання одних і тих самих топонімів, зокрема російських, ускладнює стандартизацію та уніфікацію. Розбіжності у практиках різних органів влади та видань також створюють плутанину.

Роль державних органів та наукових установ у регулюванні правопису

1

Розробка нормативно-правових актів

Державні органи, такі як Міністерство освіти та науки, відповідають за розробку та затвердження офіційних правил правопису слов'янських прізвищ та географічних назв в Україні.

2

Наукові дослідження та експертизи

Наукові установи, як-от Інститут мовознавства НАН України, проводять наукові дослідження та надають експертні висновки щодо правильності написання складних топонімів і антропонімів.

3

Просвітницька діяльність

Державні органи та наукові установи займаються популяризацією правил правопису серед широкого загалу, видаючи словники, методичні рекомендації та організовуючи навчальні семінари.

Висновки та рекомендації щодо уніфікації правопису слов'янських прізвищ та географічних назв

Уніфікація правопису

Для забезпечення послідовності та зручності використання слов'янських прізвищ та географічних назв в Україні необхідно вжити заходи з уніфікації їхнього правопису на державному рівні.

Стандартизація підходів

Важливо розробити та затвердити єдині державні стандарти транслітерації, правила милозвучності та відповідності українському правопису для слов'янської ономастики.

Просвітницька робота

Необхідно активізувати інформаційно-освітню діяльність серед державних органів, ЗМІ та громадськості для поширення знань про правильне написання слов'янських прізвищ та географічних назв.

ТВОРЕННЯ І ПРАВОПИС ІМЕН ПО БАТЬКОВІ

Творення і правопис імен по батькові

Значення імен по батькові

- Імена по батькові в українській мові відіграють важливу роль у формальному та офіційному спілкуванні
- Вони вказують на родинні зв'язки, зокрема на ім'я батька

Основи творення імен по батькові (чоловічі)

- З чоловічих імен утворюються додаванням суфіксів "-ович", "-евич", або "-йович"

Приклади:

- Іван -> Іванович
- Петро -> Петрович
- Михайло -> Михайлович

Основи творення імен по батькові (жіночі)

- З жіночих імен утворюються додаванням суфіксів "-івна" або "-ївна"

Приклади:

- Іван -> Іванівна
- Петро -> Петрівна
- Михайло -> Михайлівна

Правопис імен по батькові

- Імена по батькові пишуться з великої літери
- Після голосних букв (а, о, у, е, і, ї) додаються суфікси "-ович", "-івна"
- Після приголосних букв додаються суфікси "-ович", "-евич", "-йович" для чоловічих та "-івна" для жіночих

ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ІМЕННИКІВ

Правопис закінчень іменників І відміни

Н.	-
Р.	У родовому відмінку <u>множини</u> в іменників І відміни звичайно виступає нульове закінчення: <i>парта — парт□, хата — хат□, зима — зим□</i> . Але при цьому: а) може відбуватися чергування о, е з і : <i>підкова — підків, береза — беріз</i> ; б) іноді з'являються вставні о, е : <i>іскра — іскор; вишня — вишень, земля — земель, сім'я [с'імйа] — сімей</i> ; в) слово <i>вівця</i> має форму <i>овець</i> , <i>дошка — дощок</i> , <i>зморшка — зморщок</i> , <i>гра — ігор</i> ; г) іменник <i>стаття</i> має форму <i>статей</i> (без подвоєння т). Кілька іменників цієї відміни мають закінчення -ів та -ей : <i>суддя — суддів, ніздря — ніздрів, миша — мишей</i> та ін. (див. <u>винятки до таблиці</u>);
Д.	У давальному й місцевому відмінках <u>однини</u> г, к, х, ґ перед закінченням і чергуються із з, ц, с, дз : <i>дорога — дорозі, стежка — стежці, стріха — стрісі, мамалиґа — мамалидзі</i> .
Зн.	-
Ор.	-

М.	У давальному й місцевому відмінках <u>однини</u> г, к, х, ґ перед закінченням і чергуються із з, ц, с, дз : <i>дорога — на дорозі, стежка — на стежці, стріха — у стрісі</i> .
Кл.	У кличному відмінку <u>однини</u> звичайно виступають закінчення -о (для <u>твердої групи</u> : <i>мамо, сестро</i>) і -е (для <u>м'якої і мішаної груп</u> : <i>доле, теще</i>). Але в пестливих назвах (в іменниках <u>м'якої групи</u>) вживаємо закінчення -v (на письмі -ю): <i>матусю, бабню</i> .

ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ІМЕННИКІВ ІІ ВІДМІНИ СЕРЕДНЬОГО РОДУ

Н.	—
Р.	Іменники середнього роду в родовому відмінку <u>множини</u> мають звичайно нульове закінчення: село — сіл□, вікно — вікон□, дно — ден□, знання — знань□, верховіття — верховіть□, обличчя — облич□, роздоріжжя — роздоріж□. Закінчення -ів мають такі іменники середнього роду: море — морів, поле — полів, ікло — іклів, відкриття — відкриттів, укриття — укриттів, почуття — почуттів, життя — життів, подвір'я — подвір'ів, верхів'я — верхів'ів, міжгір'я — міжгір'ів, сузір'я — сузір'ів, прислів'я — прислів'ів, тім'я — тім'ів, вим'я — вим'ів. Іменники чудо і небо в множині має форму чудеса, чудес □ і чуда, чуд□; небеса, небес□.

Д.	У давальному відмінку <u>однини</u> іменники середнього роду мають лише закінчення -у*: селу, сонцю, обличчю. Тільки <u>назви істот</u> можуть мати паралельні закінчення: дитятко — дитятку і дитяткові, лошатко — лошатку і лошаткові. *У деяких словах можливі також закінчення -ові, -еві: лихові, містові, серцеві.
Зн.	—
О.	—

М.	У місцевому відмінку <u>однини</u> іменники середнього роду звичайно мають закінчення -і: у вікні, на полі, в серці, у вусі, у молоці. Але більшість іменників з основою на -к(о) мають закінчення -у: у війську, у пальтечку, у горнятку. Закінчення -ові можуть мати <u>назви малих істот</u>: на лошаткові, на теляткові. Закінчення -у з'являється, коли іменник вжито з <u>прийменником по</u>: по селу (і по селі), по місту.
Кл.	—

Правопис закінчень іменників III відміни

Н.	У називному відмінку <u>однини</u> м'який знак пишемо тільки після <u>зубних приголосних</u> ("де ти з'їси ці <u>ли</u> ни"): <u>мідь</u> , залу <u>з</u> ь, блаки <u>т</u> ь, осі <u>н</u> ь.	давальному, місцевому відмінках однини та називному множини іменники III відміни мають однакове закінчення -і : <i>осені, круговерті</i> .
Р.	В родовому, давальному, місцевому відмінках <u>однини</u> та називному множини іменники III відміни мають однакове закінчення -і : <i>радісті, блакиті, круговерті</i> .	У родовому відмінку <u>множини</u> всі іменники III відміни (крім іменника <i>мати</i>) мають закінчення -ей : <i>ночей, радостей, верфей</i> . Іменник <i>мати</i> має форму матерів .
Д.		—
Зн.	—	

О.	В орудному відмінку <u>однини</u> всі іменники III відміни мають лише закінчення -ю : <i>тінь — тінню, честь — честю, ніч — ніччю, мати — матір'ю, любов — любов'ю</i> . Проте основа цих іменників може писатися по-різному: а) в основі іменника зберігається той самий голосний, що й у називному — знахідному відмінку (пор. <u>Чергування і з іншими голосними</u>): <i>радість—радістю (хоч радості), піч—піччю (хоч печі), мати — матір, матір'ю (хоч матері), подорож—подорожжю</i> ; б) перед закінченням приголосні <u>зубні</u> ("де ти з'їси ці <u>ли</u> ни") і <u>шиплячі</u> (" <u>ще</u> [шче] їжджу") між двома голосними подовжуються відповідно до правил (див. <u>Подовжені м'які приголосні</u>): <i>папороть — папороттю, річ — річчю, розкіш — розкішшю</i> , але не між двома голосними подовження нема: <i>мудрість — мудрістю, жовч — жовчю, нехворощ [нехворощч] — нехворощю</i> . Перед закінченням після <u>губних</u> (" <i>мавпа Буф</i> ") та р ставимо	

М.	В родовому, давальному, місцевому відмінках <u>однини</u> та називному множини іменники III відміни мають однакове закінчення -і : <i>на(у) радості, на(у) блакиті, на(у) круговерті</i> .
Кл.	—

ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ІМЕННИКІВ ІV ВІДМІНИ

Н.	—
Р.	У родовому відмінку <u>однини</u> в іменниках із суфіксом -ен- виступає закінчення -і : <i>імені</i> (та <i>ім'я</i>), <i>племені</i> (та <i>плем'я</i>), <i>сімені</i> (та <i>сім'я</i>). В іменниках із суфіксом -ат- тут виступає закінчення -и : <i>теляти</i> , <i>лошати</i> .
Д.	—
Зн.	—
Ор.	В орудному відмінку <u>однини</u> два з цих іменників мають паралельні форми: <i>іменем</i> і <i>ім'ям</i> , <i>племенем</i> і <i>плем'ям</i> , але тільки <i>сім'ям</i> .
М.	—
Кл.	—

ПРАВОПИС ВІДМІНКОВИХ ЗАКІНЧЕНЬ І СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Правильне використання відмінкових закінчень іменників та ступенів порівняння прикметників є важливим для якісного українського мовлення. Розуміння цих граматичних особливостей допомагає передавати точний зміст та уникати помилок.

Відмінкові закінчення іменників

1 Називний

Закінчення для однини та множини

2 Родовий

Особливості відмінювання чоловічого, жіночого та середнього роду

3 Давальний

Відмінкові закінчення для істот та неістот

4 Знахідний, Орудний, Місцевий

Відповідні закінчення для різних родів

Особливості відмінювання іменників чоловічого роду

Однина

Закінчення -а, -у, -і.
Виятки: -е в деяких словах

Множина

Закінчення -и, -і, -ів, -ей

Особливі випадки

Непрямі відмінки без зміни у слові

Особливості відмінювання іменників середнього роду

Однина

Закінчення -о, -е, -а, -я

Множина

Закінчення -а, -і, -ят, -иш

Родовий відмінок

Використання закінчень -а, -я, -і

Ступені порівняння прикметників

1

Позитив

Основна форма прикметника

2

Вищий ступінь

Утворення за допомогою суфіксів та прислівників

3

Найвищий ступінь

Утворення за допомогою "най-" та суфіксів

4

Окремі випадки

Незвичні форми вищого та найвищого ступенів

Утворення вищого ступеня порівняння

1

Додавання суфіксів

Найчастіше "-ш-" або "-іш-"

2

Використання прислівників

Більш, менш, дужче тощо

3

Особливі випадки

Незвичні форми вищого ступеня

Утворення найвищого ступеня порівняння

Префікс "най-"

Найдовший, найкращий

Суфікси "-ш-", "-іш-"

Найдовший, найкращий

Суплетивні форми

Найгірший, найменший

Відмінкові закінчення

Чітке розуміння закінчень для різних родів та відмінків

Вищий ступінь

Правильне використання суфіксів та прислівників

Найвищий ступінь

Застосування префіксів та суфіксів, знання винятків

ПРАВОПИС ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ

Важливість правопису дієслівних форм

Правопис дієслівних форм є критично важливим аспектом української мови. Від правильного написання дієслів залежить ясність і зрозумілість висловлювань. Коректне використання дієслівних закінчень демонструє освіченість та грамотність мовця.

Особові закінчення дієслів

Особові закінчення

Кожне українське дієслово має особові закінчення, які визначають особу і число виконавця дії. Ці закінчення є невід'ємною частиною граматики української мови та важливі для правильного вживання дієслів.

Відмінки прикметника

Н. в.	який?	яка?	яке?
Р. в.	якого?	якої?	якого?
Д. в.	якому?	якій?	якому?
Зн. в.	який?	яку?	яке?
Ор. в.	якого?	якою?	яким?
М. в.	на	на якій?	на якому?

Відмінювання за особами

Дієслова в українській мові відмінюються за особами та числами. Знання особових закінчень допомагає правильно узгоджувати дієслово з підметом речення.

Правильна структура дієслів

Від правильного вживання особових закінчень дієслів залежить граматично правильне оформлення речень української мови. Це важливий аспект вивчення української граматики.

Дієслівні форми в однині та множині

Однина

Дієслова в однині мають три особові закінчення: -у/-ю, -еш/-єш, -е/-є. Ці закінчення вказують на різні особи: 1-а, 2-а та 3-я особи однини.

Множина

У множині дієслова також мають три особові закінчення: -емо/-ємо, -ете/-єте, -уть/-ють. Вони вказують на 1-у, 2-у та 3-ю особи множини.

Узгодження

Дієслова в однині та множині узгоджуються з підметом за особою та числом. Важливо правильно вживати особові закінчення дієслів, щоб речення було граматично правильним.

Особливості відмінювання дієслів

Особові форми

Дієслова в українській мові відмінюються за особами, кількістю та часом. Кожна особова форма має свої закінчення, які важливо правильно використовувати.

Часові форми

Дієслова можуть виражати теперішній, минулий або майбутній час. Правильне відмінювання дієслів за часами є ключовим для побудови коректних речень.

Числові форми

Окрім особових і часових форм, дієслова в українській мові мають особливості у відмінюванні за одністю та множиною. Важливо дотримуватись узгодження дієслівних форм з кількістю суб'єкта.

Правопис дієслівних префіксів

1

Наголошування префіксів

Префікси в українській мові часто несуть наголос, тому важливо правильно визначати наголошені склади в дієслівних формах.

2

Написання префіксів

Деякі префікси пишуться разом з дієсловом, а інші - окремо. Правильне написання префіксів забезпечує чіткість і точність мовлення.

3

Зміна значення дієслів

Префікси здатні суттєво змінювати значення і відтінки значень дієслів. Уважне ставлення до префіксальних утворень підвищує культуру мовлення.

4

Вживання паронімів

Близькі за звучанням, але різні за значенням дієслівні форми з префіксами вимагають особливої уваги, щоб уникнути помилок у їх використанні.

Правопис дієслівних суфіксів

Суфікси інфінітива

Дієслова в інфінітиві (неозначеній формі) зазвичай мають суфікси -ти або -ть, наприклад: робити, читать.

Суфікси часових форм

Дієслова в різних часових формах мають різні суфікси: -ють/-юць (множина теперішнього часу), -в/-л (минулий час) тощо.

Суфікси способів

Дієслова в наказовому способі можуть мати суфікси -и або -й, як-от: читай, співай, нехай їде.

Суфікси виду

Суфікси -ува/-юва- творять дієслова недоконаного виду, а -и/-і- – доконаного виду.

Правопис дієприкметників та дієприслівників

Дієприкметники

Основне правило написання дієприкметників - вони утворюються від дієслів за допомогою спеціальних суфіксів. Правопис залежить від перехідності дієслова та його виду.

Активні та пасивні дієприкметники

Активні дієприкметники описують дію, яку виконує суб'єкт, а пасивні - дію, яка скеровується на суб'єкт. Правопис суфіксів відрізняється.

Дієприслівники

Дієприслівники - особлива форма дієслова, що виражає додаткову дію. Їхній правопис також має свої нюанси, пов'язані з видом та перехідністю дієслова.

Складні випадки правопису дієслівних форм

Правопис деяких дієслівних форм може викликати труднощі, особливо коли йдеться про дієслова з префіксами та суфіксами. Слід приділяти увагу написанню частки "-сь", правильному використанню дієвідмін, а також особливостям відмінювання дієслів в минулому часі.

Окрему увагу потрібно звертати на правопис дієприкметників та дієприслівників, які мають власні правила написання залежно від типу дієслова та його форми.

Практичні поради щодо правильного використання дієслівних форм

1

Звертайте увагу на особові закінчення

Правильне узгодження дієслів з підметом за особами та числами є запорукою грамотного мовлення.

2

Використовуйте потрібні видові форми

Розрізняйте dokonаний та nedokonаний види дієслів, обираючи відповідний варіант для контексту.

3

Стежте за наголосом

Правильний наголос на дієслівних формах допомагає говорити чітко та уникати помилок.

4

Дбайте про узгодження часових форм

Узгоджуйте часові форми дієслів у реченні для забезпечення логічності та зв'язності мовлення.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ, ВЖИВАННЯ ТА ПРАВОПИСУ ЧИСЛІВНИКІВ

Особливості відмінювання, вживання та правопису числівників

- Числівники — слова, що позначають кількість предметів або їх порядок при лічбі.
- В українській мові числівники мають свої специфічні правила відмінювання, вживання та правопису.

Класифікація числівників

• Кількісні числівники

- Цілі числа: один, два, три...
- Дробові числа: одна друга, три четвертих...
- Збірні числа: троє, четверо...

• Порядкові числівники

- перший, другий, третій...

Відмінювання кількісних числівників

Числівники відмінюються за родами, числами та відмінками.

– Основні форми відмінювання:

- Один: один, одного, одному, одним, (на) одному.
- Два, три, чотири: два, двох, двом, двома, (на) двох.

Відмінювання порядкових числівників

Порядкові числівники відмінюються як прикметники.

Приклади:

- Перший: перший, першого, першому, першим, (на) першому.
- Друга: друга, другої, другій, другою, (на) другій.

Вживання числівників

Кількісні числівники

- Використовуються для позначення точної кількості:
"у мене три книги".

Порядкові числівники

- Використовуються для позначення порядку: "він прибіг першим".

Правопис числівників

Складні числівники

- Пишуться разом: п'ятдесят, шістдесят.
- Пишуться через дефіс: п'ятдесят один, шістдесят два.

Дробові числівники

- Записуються через косу риску: $1/2$, $3/4$.

Порядкові числівники

- Пишуться окремо: двадцять перший, тридцять другий.

Особливості вживання числівників

- При використанні числівників з іменниками важливо узгоджувати їх у відмінках: "п'ять студентів", але "п'яťох студентів".
- Деякі числівники мають альтернативні форми: "двох" і "двійко".

ВІДМІНЮВАННЯ ТА ПРАВОПИС ЗАЙМЕННИКІВ

Відмінювання займенників:

Займенники відмінюються по-різному:

- займенники наш, ваш, всякий, кожний, інший, сам, самий, такий, який, котрий відмінюються, як прикметники твердої групи: наш, нашого, нашому...; наша, нашої, нашою...; наші, наших, нашим...;
- займенник їхній — як прикметники м'якої групи: їхній, їхнього, їхньому, їхнім... (див. Відмінювання прикметників);
- займенники скільки і стільки відмінюються як числівник два (див. Відмінювання числівників).

Інші займенники відмінюються майже кожен по-своєму.

Останні за правописними особливостями можна розбити на три групи:

- 1) я, ти, ми, ви, себе;
- 2) він, вона, воно, вони;
- 3) мій, твій, свій, чий, той, цей, весь, хто, що.

1. Особові займенники я, ти, ми, ви і зворотний себе відмінюються так:

Відмінки	Однина		Зворотний займенник	Множина	
	1-а особа	2-а особа		1-а особа	2-а особа
<i>Н.</i>	я	ти	—	ми	ви
<i>Р.</i>	мене	тебе	себе	нас	вас
<i>Д.</i>	мені	тобі	собі	нам	вам
<i>Зн.</i>	мене	тебе	себе	нас	вас
<i>Ор.</i>	мною	тобою	собою	нами	вами
<i>М. (на)</i>	мені	тобі	собі	нас	вас

2. Особливістю відмінювання особових займенників він, вона, воно, вони є поява в них після прийменників та в орудному відмінку початкового звука [н]

Відмінки	Однина		Множина
	чоловічий (середній) рід	жіночий рід	
Н.	він (воно)	вона	вони
Р.	його, до нього	її, до неї	їх, до них
Д.	йому	їй	їм
Зн.	його, про нього	її, про неї	їх, про них
Ор.	ним	нею	ними
М. (на)	ньому	ній	них

3. У відмінюванні займенників мій (твій, свій), чий, той, цей, весь найбільше розбіжностей є в чоловічому (й середньому) роді, і менше — в жіночому та в множині

Відмінки	Чоловічий (середній) рід				
Н.	мій (моє)	чий (чиє)	той (те)	цей (це)	весь (все)
Р.	мого	чийого	того	цього	всього
Д.	моєму	чийому	тому	цьому	всьому
Зн.	Як у називному або родовому відмінку				
Ор.	моїм	чийім	тим	цим	всім
М. (на)	моєму, моїм	чийому, чийім	тому, тім	цьому, цім	всьому, всім

Відмінки	Жіночий рід				
Н.	моя	чия	та	ця	вся
Р.	моєї	чиєї	тієї, тої	цієї	всієї
Д.	моїй	чиїй	тій	цій	всій
Зн.	мою	чию	ту	цю	всю
Ор.	моєю	чиєю	тією, тою	цією	всією
М. (на)	моїй	чиїй	тій	цій	всій

Відмінки	Множина				
Н.	мої	чиї	ті	ці	всі
Р.	моїх	чиїх	тих	цих	всіх
Д.	моїм	чиїм	тим	цим	всім
Зн.	Як у називному або родовому відмінку				
Ор.	моїми	чиїми	тими	цими	всіма
М. (на)	моїх	чиїх	тих	цих	всіх

Ці займенники в середньому роді (моє, чиє, те, це, все) мають такі самі відмінкові форми, як і в чоловічому (за винятком називного й знахідного відмінків, де виступає однакове закінчення).

Н.	хто	що
Р.	кого (до кого)	чого (до чого)
Д.	кому	чому
Зн.	кого (на кого)	що
Ор.	ким	чим
М. (на)	на кому (на кім)	на чому (на чім)

ПРАВОПИС ПРИСЛІВНИКІВ

Правопис прислівників

- Прислівники — незмінювані слова, що вказують на ознаку дії, стану, якості або кількості.
- Мають особливі правила правопису в українській мові.

Класифікація прислівників

За значенням

- Способу дії: швидко, повільно.
- Часу: зараз, вчора.
- Місця: тут, далеко.
- Причини: тому, отже.
- Мети: навмисно, спеціально.

За походженням

- Прості: скоро, там.
- Похідні: вдень, навколо.

Правопис прислівників: Разом

Прості прислівники

- Завжди пишуться разом: зараз, далеко.

Похідні прислівники

- Утворені від прикметників та числівників: довго, тричі.
- З прийменниками та префіксами: назазжди, потім.

Правопис прислівників: Окремо

Займенникові прислівники з прийменниками

- Пишуться окремо: з ким, від кого.

Сполучення іменників з прийменниками

- Пишуться окремо: з дому, на вулиці.

Правопис прислівників: Через дефіс

Повторення слів

- Пишуться через дефіс: мало-помалу, десь-інде.

Поєднання префікса "по-" з числівниками або прикметниками у формі середнього роду

- Пишуться через дефіс: по-перше, по-друге, по-новому.

Правопис прислівників: Часті помилки

Разом чи окремо?

- Вдень (прислівник) vs. в день (іменник з прийменником).

Через дефіс чи разом?

- По-своєму (прислівник) vs. по своєму (прийменник з займенником).

Винятки та особливі випадки

Деякі прислівники мають нестандартний правопис:

- Назавжди, напам'ять.

ПРАВОПИС ЧАСТОК

Пригадаймо! Ча́стка (лат. particula — «частка», «частинка») — незмінна службова частина мови, яка надає реченню чи окремим його членам додаткових смислових та модальних відтінків значення або служить для утворення окремих граматичних форм і нових слів. Членом речення не виступає. Класифікація часток: формотворчі, словотворчі, модальні(фразові)

Частки **би (б), же (ж), то, ось, он** пишуться разом лише в складі сполучників та інших часток: **авжеж** (пор. **адже ж**), **атож, аякже, таж, мовби, немовби, немовбито, неначебто**. Частки **ось і он** пишуться разом лише в словах **осьде і онде**. Але залежно від вимови їх можна писати й окремо: **ось де, он де**.

Через дефіс пишуться частки **казна-, хтозна-, будь-, -небудь, (Увага -бо, -но, -то (підсилювальна), -от,-таки** пишуться через дефіс, якщо вони стоять у постпозиції: **казна-який, хтозна-де, будь-де, де-небудь, скажи-бо, слухай-но, якби-то, отакий-то, як-от, вивчив-таки**.

Окремо пишуться частки **аби, ані, де, чи, що, як, чим, казна, хтозна, будь, небудь, бо, но, то, от**, такі пишуться окремо, якщо між ними й словами, яких вони стосуються, стоїть інше слово: **абихто** — аби до кого; **ніщо** — ні про що; **щогодини** — що дві години; **щодень** — що не день, що другий день; **щодо** — що ж до; **казна-хто** — казна з ким; **будь-який** — будь на якому; **хтозна-хто** — хтозна й хто; **іди-бо** — іди ж бо; **якби-то** — якби ж то; **все-таки** — все ж таки. Частку **так**, коли вона стоїть перед словом, яке підсилює, пишемо окремо: **так** вивчив, **так** домігся свого

Частки **би (б), же (ж), то (вказівна), ось, он** звичайно пишуться окремо від інших слів: сказав **би**, зроби **ж**, адже **ж**, як же бути, що **то** за, **ось** як, **ось** коли, **он** куди, **он** який.

УВАГА !

Якщо частка «що» стоїть після слова, до якого відноситься, то вона пишеться окремо: **поки що, ледве що, тільки що, дарма що.**

ПРАВОПИС ПРИЙМЕННИКІВ ТА СПОЛУЧНИКІВ

Правопис прийменників та сполучників в українській мові

Правильне використання прийменників та сполучників є важливим аспектом грамотного писемного мовлення. Ці службові частини мови відіграють ключову роль у зв'язності та структурі тексту, тому їх вивчення є суттєвим для розвитку мовленнєвих навичок.

Прийменники: визначення та класифікація

1 Визначення

Прийменники - це службові частини мови, що виражають різноманітні смислові відношення між словами в реченні.

2 Класифікація

Прийменники поділяються на первинні, вторинні, складні та повторювані.

3 Приклади

Прості: в, на, з, до.
Складні: всупереч, навколо, поміж.
Повторювані: від... до, з... по, з-під.

Особливості написання прийменників

Відокремлення

Прийменники пишуться окремо від слів, з якими вони поєднуються.

Злиття

Окремі прийменники зливаються з деякими займенниками та частками: до + нього = донього, з + ним = зним.

Наголос

Наголос в прийменниках зазвичай падає на другий склад: для, над, під.

Прийменники з іменниками, займенниками та числівниками

З іменниками

Прийменники вживаються з іменниками в різних відмінках: в школі, до школи, з школи.

З займенниками

Прийменники поєднуються з особовими, вказівними, присвійними займенниками: біля нього, через це, за твоїм.

З числівниками

Прийменники використовуються з кількісними та порядковими числівниками: до п'яти, після третього.

Сполучники: визначення та класифікація

1 Визначення

Сполучники - службові частини мови, що поєднують слова, словосполучення або речення в єдине ціле.

2 Класифікація

Сполучники поділяються на сурядні, підрядні та парні.

3 Приклади

Сурядні: і, а, але.
Підрядні: щоб, якщо, оскільки. Парні: не лише..., а й, як..., так і.

Особливості написання сполучників

1

Окреме написання

Більшість сполучників пишуться окремо від інших слів.

2

Злиття

Деякі сполучники можуть зливатися з іншими словами: так що, в той час як.

3

Повторення

Парні сполучники пишуться окремо: не лише...а й, як...так і.

Сполучники з іменниками, займенниками та числівниками

З іменниками

Сполучники поєднуються з іменниками в різних відмінках: і друг, але товариша, після друзів.

З займенниками

Сполучники вживаються з особовими, вказівними, присвійними займенниками: якщо він, але твоя, коли вони.

З числівниками

Сполучники використовуються з кількісними та порядковими числівниками: і п'ять, але третій.

Правила вживання прийменників та сполучників

Вибір

Правильно обирати прийменники та сполучники відповідно до контексту та смислових зв'язків.

Пунктуація

Сполучники можуть виділятися комами відповідно до пунктуаційних правил.

Узгодження

Прийменники та сполучники узгоджуються з іменниками, займенниками й числівниками в реченні.

Поширені помилки та їх виправлення

- **Правильні**
Вступив до школи, піднявся над хмарами.
- **Помилкові**
Вступив в школу, піднявся вище хмар.
- **Виправлення**
Необхідно вживати правильні прийменники в залежності від значення.
- **Джерела**
Для вдосконалення правопису зверніться до словників та довідників.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

Апостроф

1. Знайти слово, у корені якого ставиться апостроф.

А. Медв...яний. Б. Духм...яний. В. Моркв...яний. Г. Рум...яний.

2. Знайти слово, у корені якого НЕ ставиться апостроф.

А. Дерев...яний. Б. Олов...яний. В. Мавп...ячий. Г. Круп...яний.

3. Знайти слово, у якому після р- ставиться апостроф.

А. Р...ясний. Б. Бур...ян. В. Кучер...явий. Г. Бур...як.

4. Знайти слово, у якому після префіксів не ставиться апостроф.

А. З...ясувати. Б. Роз...єднати. В. З...економити. Г. Під...їхати.

5. Перепишіть, замість крапок поставте, де потрібно, апостроф.

В..язка, В..язьма, чер..вяк, дзв..якнути, зв..язувати, цв..ях, св..ято, б..юро, хлоп..я, бар..єр, Р..єпін, бур..ян, бур..як, Примор..я, мор..я, кур..єр, сер..йозний, узгір..я, пам..ять, Робесп..єр, моркв..яний, м..ясний.

---

6. Розподіліть на два стовпчики слова, що пишуться з апострофом і без нього.

З..явитися, повір..я, прислів..я, пов..язаний, дз..юрчати, цв..ях, сер..йозно, кур..йозний, обов..язок, торф..яний, ім...я, возз..єднання, мавп..ячий, від..іменний,лл..ється, рум..яний, жаб..ячий, жираф..ячий, св..ятковий, різдв..яний, реп..ях, тьм..яний.

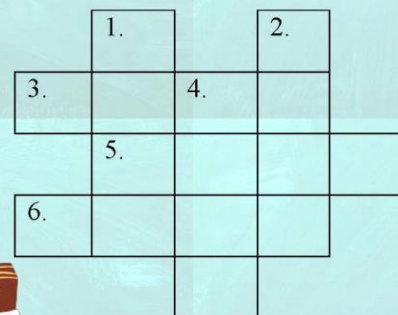

Кросворд

1. Група близьких родичів, що проживають разом.
2. Елемент вбрання священика.
3. Частина голови.
4. Запашна лікарська рослина.
5. Що не можна вживати у піст?
6. Частина стопи.

М'який знак

1. М'який знак на місці пропуску треба писати в слові
А стежин..ці. Б вишен..ці. В сніжин..ці. Г Оксан..ці.
2. М'який знак на місці пропуску НЕ ТРЕБА писати в слові
А селянс..кий. Б братс..кий. В туристс..кий.
3. М'який знак на місці пропуску треба писати в усіх словах рядка
А царс..кий, радомишл..ський, корін..чик
Б мистец..кий, голубон..ці, майбут..не
В лл..ється, Хмельниц..кий, чотир..ма
4. Перепишіть, замість крапок поставте, де потрібно м'який знак.

Тон..ший, мен..ший, молот..ба, с..огодні, бо-рот..ба, сіл..с..кий, п'ят..десят..,
вісім..десят.., лі-кар.., батал..йон, Хар..ків, кріз.., Гор..кий, тр..ох, п'ят..ох, піс..ня,
т..м'яний, чебрец.., на таріл..ці, Натал..ці.

---

5. Запишіть подані слова, вставивши, де треба, м'який знак.

Учител...с...кий, кіл...це, пал...ка, спіл...ний, любов..., їдал...ня, скрин...ка,
шіст...десят, вуз...кий, блакит...ний, снігур..., гончар..., повір...те, Хар...ків,
підлуєш...ся, ріж...те, летиш..., добуваєш..., якір..., молодец...кий, тонюсін...кий,
ніжен...ка, чес...ний, бас...кий, жен...шен..., вітерец..., на сопіл...ці, дощ...,
київс...кий, піч..., у бал...ці, рибал...чин, зозул...чин, у мис...ці, майбут...нє, по-
француз...ки, підніс...ся, Вас...чин, на вишен...ці, вчотир...ох, брин...чати, щаст...я,
секретар..., дон...чин, тюр...ма, різ...кий, мен...ше, таріл...ці, роздоріж...жя, кал...ці,
Натал...чин.

---

6. Напишіть слова, в яких м'який знак вживається для позначення м'якості перед твердими приголосними.

1		Т	Ь		
2		Д			
3		З			
4		С			
5		Л			
6		Н			
7		Д			

7. Знайдіть слова, що закінчуються на м'який знак

сі́ль
бі́ль
кі́нь
де́нь
ті́нь
пе́нь
лі́нь
мі́ль
ві́сь
жа́ль

Ж	Н	К	Ч	В	Н	М	О	Б	І	Л	Ь	З
Т	Ї	Х	Г	Е	Т	І	Н	Ь	Ж	Т	Є	Й
Ь	Ф	Ш	Ш	Ю	Ф	Ч	П	Х	П	Л	І	Ш
Г	Е	Є	І	А	З	З	О	М	І	Л	Ь	Р
С	І	Л	Ь	Д	Ь	Б	Х	У	Л	Г	В	П
Д	Е	Н	Ь	И	М	В	С	Т	Ц	Є	М	Й
Ф	О	Ж	А	Л	Ь	Т	Ж	І	М	Г	Б	Д
С	Щ	Л	Ц	Ю	Ц	П	Е	Н	Ь	С	Т	П
С	И	А	Н	Ч	М	Б	С	К	Ь	Ж	Г	Ч
И	І	Ч	Й	Ш	Я	Ж	Д	Й	Ж	Я	Е	Р
Ж	К	І	Н	Ь	І	П	Ц	Д	К	Г	Л	Д
І	Ю	У	В	І	С	Ь	Н	Б	С	У	Б	Х
Г	Х	Ц	К	Б	С	Л	Л	І	Н	Ь	Г	Г

Подвоєння і подовження

1. Подвоєне nn треба писати на місці пропуску в усіх словах рядка

- А бездога...ий, страше...ий, студе...ий
Б свяще...ий, довгожда...ий, безіме...ий
В невблага...ий, орли...ий, ешелю...ий
Г незбагне...ий, моното...ий, безці...ий
Д леви...ий, електро...ий, благослове...ий

2. Подвоєні літери треба писати в усіх словах рядка

- А радіст...ю, нездолан...ий, зіл...я
Б зван...я, жовч...ю, розрізан...ий
В завдан...я, велич...ю, старан...о
Г зроблен...ий, забут...я, с...авець
Д піч...ю, стоптан...ий, священ...е

3. Подвоєні літери треба писати в усіх словах рядка

- А бе...захисний, с...авці, написан...ий
Б сприян...я, шален...ий, розрі...ся

В баштан..ик, проніс..я, ніжніст..ю

Г бов..аніти, віділ..ється, цілин..ий

Д міськ..ом, під..аний, передміст..я

4. З подвоєними приголосними треба писати обидва слова з пропусками в рядку

А під..аний критиці, роз..єднати береги

Б л..ється водоспадом, побуквен..ий аналіз

В розріс..я на всі боки, клітин..ий аналіз

Г неждан..о зустрітися, об..ивати кригу

Д йти навман..я, поліс..ькі краєвиди

5. Перепишіть, на місці крапок, де потрібно, поставте літери. Поясніть правила подвоєння літер у словах іншомовного походження.

Еміс...ійний, ас...ортимент, мас...а, брут...о, аб...ревіатура, інтел...ігент, адміністративно-тер...иторіальний, ак...редитація, ім...іграція, тон...аконтр...еволюційний, ан...отація, пас...атіжі, рал...і, шил...інг, ін...оваційний, кор...упція, колон...а, інтермец...о, конгрес..., ван...а, мас...аж, новел...а, бал...он, кол...егія, кол...екційний, ім...унітет, інкас...о груп...а, елас...ифікатор, ас...игнаційний, забал...отований, марок...анець, сум...а, ал...ея, кас...а, стак...ато, барок...о, Ренес...анс, , дис...ертація, ім...ігрант, іл...юзія, Гол...андія, іл...юстративний, шил...інг, ін...оваційний, кор...упція, колон...а, інтермец...о, конгрес..., ван...а, мас...аж, новел...а, бал...он, кол...егія, кол...екційний, ім...унітет, інкас...о, кас...ета, еф...ективний, ком...ерція, кор...ектор, колон...а, мір...а, Шил...ер, хоб...і, Міс...урі, віл...а, оп...нент, Ізабел...а, ас...амблея, бравіс...имо, шас...і.

Чергування приголосних

1. Чергування приголосних НЕ відбуватиметься в прикметнику, утвореному за допомогою суфікса -ськ- від слова

- А викладач
- Б козак
- В товариш
- Г депутат

2. Усі слова написано правильно в рядку

- А викладацький, молотьба, вохкість
- Б карпатський, дорожчати, робітництво
- В криворізький, об'їжджати, французський
- Г інтелігентський, сонячний, надхнення
- Д тюркський, свідотство, соняшник

3. Прикметники із суфіксом -ськ- утворяться від усіх іменників у рядку

- А адвокат, Калуш, гагауз
- Б Карпати, матрос, чех
- В узбек, Бахмач, латиш
- Г казах, черкес, Прага
- Д студент, інгуш, Париж

4. Правильно написано всі похідні слова в рядку

- А Запоріжжя - запорізьський, чех - чеський, Черкаси - черкаський
- Б Прага - пражський, козак - козацький, Овруч - овруцький
- В Рига - ризький, узбек - узбецький, Воронеж - воронезький

Г Париж - парижський, латиш - латиський, Буг – бузький

Д Кавказ - кавказський, турок - турецький, Збараж – збаразький

Спрощення в групах приголосних

1. Знайди рядки слів, у яких усі слова написані правильно.

А щасливий, захистний, хористці;

Б ненависний, агентський, проїзний;

В безжалісний, шістсот, баластний;

Г добросовісний, студентський, агентство;

Д областний, бандуристці, перехресний.

2. Уставте потрібні за змістом слова з довідки. У яких із них відбулося спрощення? Підкресліть орфограми.

- Луцьк – ... центр Волинської області.
- Білий і чорний – це ... кольори.
- Рибні, грибні, овочеві – це ... страви.
- Чорний лелека – ... птах в Україні.
- Одинадцять плюс п'ять – ... .

ДОВІДКА: Компос..ний, облас..ний, піс..ний, шіс..надцять, контраст..ний.

3. Утворіть від поданих іменників прикметники й вимовте їх відповідно до правил орфоепії. Слова запишіть парами.

Якість —

Совість —

Почесть —

Масло —

Пестити —

Доблесть —

Ненависть —

Пристрасть —

Виїзд —

Заздрість —

Піст —

Швидкість —

4. Запишіть слова в два колонки, у яких: 1) спрощення відбувається; 2) спрощення не відбувається.

Пес..ливий, турис..ський, сові..ний, виїз..ний, облас..ний, аген..ство, шіс..надцять, ємніс..ний, гордіс..ний, кіс..лявий, ненавис..ний, рідкіс..ний, аванпос..ний, заздріс..ний, доблес..ний, об'їз..ний.

Велика літера

1. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А Р(р)іздвяні С(с)вята

Б З(з)апорозька С(с)іч

В В(в)ерховна Р(р)ада

Г О(о)рганізація (о)б'єднаних Н(н)ацій

Д Є(є)вропейський С(с)оюз

2. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А Б(б)абин Я(я)р

Б К(к)нязівство М(м)онако

В Д(д)он К(к)іхот

Г Ч(ч)умацький Ш(ш)лях

Д А(а)ндріївський У(у)звіз

3. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві

А К(к)абінет М(м)іністрів

Б К(к)ривий Р(р)іг

В У(у)країнська Н(н)ародна Р(р)еспубліка

Г Т(т)овариство Ч(ч)ервоного Х(х)реста

Д М(м)іністерство Ю(ю)стиції

4. Перепишіть, відкриваючи дужки.

День (Н,н)езалежності України, Акт (П,п)роголошення (Н,н)езалежності України, (З,з)апорізька (С,с)іч, (В,в)ерховна (Р,р)Ада України, (З,з)бройні (С,с)или України, (Г,г)оловнокомандувач (В,в)ійськовими силами України, (М,м)айдан (Н,н)езалежності, (К,к)онституційний (С,с)уд України, (К,к)абінет (М,м)іністрів України, (Н,н)аціональна (Г,г)вардія, (М,м)іністерство (О,о)світи і (Н,н)ауки України, (В,в)иконавчий (К,к)омітет (Х,х)мельницької (О,о)ласної (Р,р)Ади (Н,н)ародних (Д,д)епутатів, (В,в)есвітня (Р,р)ада (М,м)иру, (О,о)світня (Ф,ф)ундація Петра Яцика (Торонто), (Л,л)іга (У,у)країнських (М,м)еценатів, (Д,д)ень (У,у)чителя, (Д,д)ев'яте (Т,т)равня (9 Травня), (З,з)олоті (В,в)орота, (Н,н)аціональна (О,о)пера імені Т.Г.Шевченка, (О,о)ксфордський У,у)ніверситет, (О,о)рден (П,п)ошани, (О,о)рден Ярослава Мудрого, (О,о)рден «(З,з)а заслуги», (Г,г)ерой України, (Н,н)обелівська (П,п)ремія, (О,о)рганізація (О,о)б'єднаних (Н,н)ацій, (В,в)олинська область, (І,і)банківський район, (С,с)офійський (С,с)обор, (С,с)трийський (П,п)арк., річка (Ж,ж)овті (В,в)оди, (С,с)пасівка, (Т,т)еплого (О,о)лекси.

Правопис складних іменників

1. Запишіть слова, поясніть правопис частин пів-, напів-, полу- з іменниками.

Пів/аркуша, пів/години, пів/дюжини, пів/карбованця, пів/коло, пів/місяця, пів/яблука, пів/юрти, пів/Києва, пів/огірка, напів/автомат, пів/ящика, напів/провідник, напів/сон, полу/мисок, полу/кіпок, пів/класу, пів/Кавказу, напів/фабрикат, пів/острів, пів/Одеси, пів/день.

---

2. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть творення і правопис складних іменників

1. На леваді перегукнулись куріпки, і вони поспішили в село на свій (свят)вечір біля якогось стіжка чи клуні. 2. (Мати)й(мачуха) почне розвиватися вже в лютому, а за нею і інші квіти. 3. Лілея підійма, як берегиня, свій гордовитий теплий (сніго)цвіт. 4. Під мирною Славутиною синню сплять круточолі (велетні)пороги. 5. Під (лісо)смугою, з принишкої польової дороги чорними, в мідних обводах очима дивилися вгору свіжі калюжі.

---

3. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть творення і правопис складних іменників

1. На леваді перегукнулись куріпки, і вони поспішили в село на свій (свят)вечір біля якогось стіжка чи клуні. 2. (Мати)й(мачуха) почне розвиватися вже в лютому, а за нею і інші квіти. 3. Лілея підійма, як берегиня, свій гордовитий теплий (сніго)цвіт. 4. Під мирною Славутиною синню сплять круточолі (велетні)пороги. 5. Під (лісо)смугою, з принишклої польової дороги чорними, в мідних обводах очима дивилися вгору свіжі калюжі.

Правопис складних прикметників

1. Запишіть слова, знявши риску.

Аграрно/промисловий, важко/ атлетичний, бавовно/збиральний, багато/поверховий, бібліо/графічний, борошно/ мельний, виробничо/ фінансовий, високо/авторитетний, військово/повітряний, газо/ подібний, далеко/східний, дво/змінний, електро/ магнітний, єдино/вірний, механіко/ технічний, миро/любний, одно/процетний, природо/захисний, східно/європейський.

---

2. Перепишіть текст, розкриваючи дужки

1. Жадібно всмоктувала земля (жите)дайте тепло, тяглась до сонця незчисленними голками прорості, (ясно)фіалковими гронами бузку, смолистим листом тополь і синюватими стрілками соснових паростків. (Біло)крилими кораблями пливли (сліпучо) білі хмари, громадились над обрієм димчастими гірськими кряжами.
2. На півдні, біля неспокійного Чорного моря, запломеніли буйним вогнем (рожево) блакитні квіти мигдалю.

Засоби милозвучності

1. Укажіть рядок, у якому в усіх словах не відбувається спрощення приголосних на письмі.

А.чес..ний, виїз..ний, тиж..невий

Б.зап'яс..ний, хворос..няк, улес..ливий

В.турис..ський, студен..ський, якіс..ний

Г. шіс..надцять, кіс..лявий, хвас..ливий

2. Знайдіть рядок, у якому не дотримано правил чергування у — в

А. виріс в селі, десь в саду, позичив вчора

Б. загубився у хвилях, бувала у Львові, відобразити у творі

В. прочитала в оголошенні; кинувся у вогонь, працювала в цеху

Г. записався в гурток, послабила увагу, зайшла в учительську

3. Укажіть слово, в якому допущена помилка у фонетичній транскрипції

А. [пойасн'уут']

Б. [йавишче]

В. [бород'ба]

Г. [шчоден:ик]

4. Позначте рядок, у якому у двох словах слід уживати літеру г

А. (г, г)рупа, (г, г)анок, (г, г)ринджоли, (г, г)нутися

Б. а(г, г)рус, при(г, г)аняти, (г, г)оризонт, Ан(г, г)лія

В. (г, г)аздувати, дзи(г, г)лик, про(г, г)авити, педа(г, г)о(г, г)

Г. дзи(г, г)а, (г, г)еоло(г, г)ія, (г, г)адка, (г, г)руша

5. Позначте рядок, у якому в усіх словосполученнях слід ужити прийменник зі

А. працював (з, зі, із) друзями, прибрати (з, зі, із) столу, стри бнути (з, зі, із) моста, відчинятися (з, зі, із) скрипом

Б. вітер (з, зі, із) сходу, (з, зі, із) зброєю в руках, розпочати (з, зі, із) гри, написав (з, зі, із) помилками

В. іти (з, зі, із) мною, борщ (з, зі, із) шавлю, прибути (з, зі, із) Львова, товар (з, зі, із) знаком якості

Г. (з, зі, із) шкури вилазити, вийшов (з, зі, із) села, виготовити (з, зі, із) шовку, капає (з, зі, із) стріхи

6. Позначте рядок, у якому допущено помилки в чергуванні у — в; з — зі; і — й

А. ішли літа; перекладати зі словником; день у день, дивитися у вікно

Б. жити в Уфі; діти в школі; поговори зі мною; світ учить ро зуму

В. купалася у хвилях; одна дорога й озеро; Володимир і Ярослав; росла в гаю

Г. прочитала у книжці; тести із англійської мови; вокзал в Одесі; переконала в своєму

7. Позначте рядок, у якому всі групи приголосних записані правильно

- А. безпристрасний, персні, кістлявий, кістковий, альпініський
- Б. виїзний, тижня, приміський, контрастний, фашистський
- В. перехресний, зап'ястний, каратистський, студентці, невістчин
- Г. пісний, роз'їзний, в'їжджений, блиснути, убозтво

8. Позначте рядок, у якому чергування і — й, у — в відповідає правопису

- А. піднявся вгору, вірю у тебе, уклали угоду
- Б. дощ іде, море і степ, дні й ночі
- В. батьки і діти, купатися в хвилях, в будень і свято
- Г. у нього в очах, навчається в інституті, сказав усе

9. Позначте рядок, у якому порушено правила спрощення в групах приголосних

- А. очисний, зап'ястний, шістнадцять, яхтсмен
- Б. кадетський, тиснути, журналістці, кістлявий
- В. шіссот, жалісний, усно, проїздний
- Г. випускний, тижневий, кореспондентський, серце.

10. Позначте рядок, у якому спрощення в групах приголосних відповідає правопису

- А. буревісник, усний, пропускний, форпостний
- Б. жалісний, невістці, курортний, радісний
- В. улестливий, контрастний, щотижневий, стиснути
- Г. комендантський, доблесний, проїзний, шістдесят

Особливості скорочення та переносу слів

1. Правильно поділено для переносу всі слова рядка

А під-казка, гу-дзик, ки-яни, при-свячений

Б бать-ко, сид-жу, об'-єкт, щас-тя

В бадь-орий, міль-ярд, кольо-ри, яск-равий

Г жит-тя, але-я, пере-крити, козаць-кий

Д опе-рація, ві-сь. львів-ський, щед-рість

2. Помилку в поділі слова для переносу допущено в рядку

А Ки-їв, де-в'ять, змага-ння

Б крає-вид, пере-класти, під-йом

В су-джу, вольо-вий, куль-ка

Г арф'-яр, прось-ба, люд-ський

3. Помилку в поділі слова для переносу допущено в рядку

А три-гранний, знай-дений, при-ємний

Б пі-джак, пере-ллють, від-дячити

В гай-овий, сон-ний, від'-ємний

Г вагон-ний, звід-кіль, пое-тичний

Д бажа-ння, посі-яний, слаб-кість

4. Неправильно скорочене слово в рядку

А 25 кг. (25 кілограмів)

Б рр. (роки)

В ст. (століття)

Г див. (дивись)

5. Правильно скорочено слово в рядку

А пд.зах. (південно-західний)

Б 9 прим. (9 примірників)

В Київська об. (область)

Г 7 год. (годин)

Правопис префіксів

1. Написання префіксів пре-, при-. Випишіть слова у дві колонки: 1) з префіксом пре-; 2) з префіксом при-.

Пр...смачно, пр...йдуть, пр...ліпити, пр...чудово, пр...світити, пр...здоровий,
пр...вчити, пр...сипати, пр...красно, пр...снитися, пр...гарний, пр...чаїтися.

---

2. Написання префіксів с-, з-. Випишіть слова у дві колонки: 1) з префіксом с-;
2) з префіксом з-.

...ламати, ...киснути, ...палити, ...блокуватися, ...сувати, ...простити, ...вечора,
...ховати, ...бракувати, ...ганьбити, ...проба, ...тесати, ...бентежити, ...корити,
...віяти, ...плітати, ...лизати, ...умовити, ...хибити, ...цілення, ...хилити,
...ясовувати, ...кропити, ...бити, ...громадити.

Правопис слів іншомовного походження

1. Знайдіть слово, у якому буква подвоюється.

А ак..умул..яція, беладон..а, новел..а;

Б піц..а, кол..ектив, жак..ард;

В барок..о, брут..о, грип..;

Г піаніс...имо, груп..а, профес..ор;

Д коміс..ія, ідил..ія, вет..о.

2. Знайдіть слово, у якому НЕ пишеться м'який знак:

А кан..йон, ал..батрос, порт..єра;

Б ател..є, бул..йон, він..єтка;

В шампін..йон, н..юанс, мад..яр;

Г Марсел..єза, кан..йон, порт..є;

Д він..єтка, конференс..є, міл..ярд.

3. Знайдіть слово, у якому потрібно писати букву «и»:

А пат..тичний, екзам..натор, д..цимерт;

Б д..градація, с..м..стр, рен..санс;

В д..алект, по..тапний, д..зінформація;

Г пол..мічний, безід..йний, ш..ренга;

Д експер..мент, ц..стерна, реч..татив.

4. Запишіть слова іншомовного походження і правильно вставте літери **и** та **і**, поясніть правопис слів.

І. Пр..ор..тет, ф...нанси, с...мб...оз, д..верс..я, економ...ка, бр..гада, такт...чний, бр..кет, д...пломант, реж..м, рекомендац...йн...й, ...дент...чн...й, ор...г...нал, екв...валент, кред...т, гр...ф, л...нгв...ст...ка, ...нформат...ка, експер...мент, теор...я, каз...но, б...знесмен, р...тор...ка, д...ференц...йн...й, аналог...ія, гарант...я, вар...ант, ...м...грац...я, еп...лог.

ІІ. ...люстрац...я, л...м...тувати, ф...ксувати, асоц...ац...я, акред...тац...я, маркет...нг, д...лер, л...з...нг, маг...стр, ауд...т, арб...траж, стат...ст...ка, естет...ка, еск...з, ст...ль, ф...рма, педагог...ка, юр...ст, ф...л...ал, с...стема, пер...од...ка, м...н...стр, к...ловат, кл...н...ка, Ч..каго, інж..нер, інст..тут, с..нус, покур.., ф..з..ка, ветер..нар, Місс..сіп..

---

5. Запишіть слова відповідно до правопису.

Емі(с, сс)ія, серт(и, і)фікат, не(т, тт)о, д(и, і)лер, субс(и, і)дія, бру(т, тт)о, д(и, і)віденд, па(с, сс)ив, ліз(и, і)нг, рец(и, і)пієнт, рейт(и, і)нг, клір(и, і)нг, м(і, и)грація, консорц(і, и)ум, інка(с, сс)атор, аукц(і, и)он, ауд(и, і)тор.

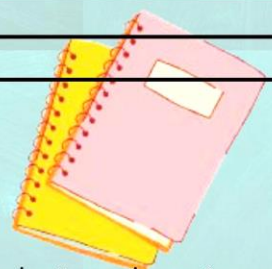

Правопис імен по батькові

1. Утворіть від поданих імен форми по батькові для осіб чоловічої та жіночої статі.

А. Андрій, Володимир, Ілля, Кузьма, Сава, Броніслав, Лука, Валерій.

Б. Олексій, Микола, Олег, Василь, Сергій, Микита, Данил.

---

2. Провідмініяйте подані імена та по батькові.

Тетяна Петрівна, Наталія Іванівна, Марія Савівна, Іван Ілліч, Микола Львович,
Владислав Ігорович.

---

3. Від поданих імен утворіть чоловічі та жіночі імена по батькові, прокоментуйте їх написання.

Віталій , Григорій, Володимир, Сергій, Хома, Ігор, Ілля, Анатолій, Віталій, Андрій,
Назар, Марко, Остап, Матвій, Роман, Данило, Лазар, Олександр, В'ячеслав,
Дмитро, Віктор, Олексій, Роман, Денис, Вадим, Богдан, Йосип, Ярослав, Захар.

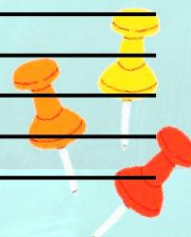

Правопис закінчень іменників

1. Прочитайте рядки з прислів'їв. Запишіть їх , ставлячи іменники, що в дужках , у потрібному відмінку.

(Андрій, Андрій), на тобі коноплі сію. Дай мені ,(Бог), знати, з ким буду шлюб брати. Дістав (Гаврило), аж йому не мило. Товчеться, як проклятий (Марко) по пеклі. Не кожня (Настя), має однакове щастя. На (Микола), або ніколи. (Макар) уклін, а (Макар) на сім сторін (Народна творчість).

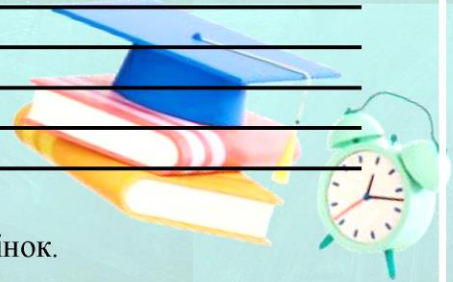

---

2. Розкрити дужки, поставити слова у потрібний відмінок.

За участю (Іван Дмитрусенко), при директорів (Віталій Володимирович), заступникові (Анатолій Олексійович), у бібліотекаря (Ольга Драбик), для декана (Іван Зінченко), класному керівникові (Куш Лариса Василівна).

Правопис відмінкових закінчення і ступенів порівняння прикметників

1. Від прикметників яких розрядів можна утворити ступені порівняння

А Якісних

Б Відносних

В Присвійних

Г Будь-яких

2. Форми ступенів порівняння можна утворити від усіх прикметників рядка:

А Чорний, грозняний

Б Вічний, дубовий

В Свіжий, хоробрий

Г Порожній, сильний

3. Проста форма вищого ступеня порівняння утвориться за допомогою суфікса -іш від слова

А Солодкий

Б Довгий

В Короткий

Г Щирий

4. Правильно утворено форми ступенів порівняння прикметників

А Яскравіший, самий міцний

Б Довжелезніший, дотепніший

В Більш хоробрий, найліпший

Г Премудрий, найвужчий

5. Правильно утворено форми ступенів порівняння прикметників, ОКРІМ

А Найбільш хворий, тривожніший

Б Менш стриманий, добріший

В Багатший, ласкавіший

Г Найбільш розкішний, більш важливий

Особливості відмінювання, вживання та правопису числівників

1. Оберіть рядок, у якому ВСІ числівники записані правильно

А П'ятдесяти, дев'яностам, сімдесяти

Б П'ятидесяти, дев'яноста, сімдесяти

В Дев'яноста, п'ятидесяти, семидесяти

Г Дев'яноста, п'ятдесяти, сімдесяти

2. Порушено граматичну норму на позначення часу в рядку

А десять хвилин на третю

Б пів на дванадцятю

В двадцять по другій

Г три години п'ять хвилин

Д чверть до одинадцятої

3. Правильно поєднано іменники з числівниками в рядку

А двадцять п'ять учасників, троє тополь, сім яворів

Б двоє співробітниць, троє професорів, дві двері

В семеро чашок, четверо діб, два керівники

Г четверо курчат, троє парубків, дві хати

Д п'ятеро портфелів, двоє мільйонів, три журнали

4. Помилку допущено у відмінюванні числівника

А чотириста дві

Б сорока вісьмома

В на двохстах п'яти

Г вісімдесятьма одним

Д шестидесяти семи

5. Вказати, котра година

22:00; 10:00; 5:00; 2:00; 14:00; 9:00; 12:00; 19:00; 23:00; 16:00; 3:00; 11:00; 20:00;
21:00; 6:00; 17:00; 1:00; 4:00; 8:00; 13:00; 15:00; 18:00.

---

6. Записати цифри словами

2 століття, 4 сторіччя, 10 століття, 11 століття, 15 сторіччя, 20 століття, 22 сторіччя, 40 сторіччя, 45 століття, 60 сторіччя, 90 сторіччя. У 19 столітті, у 12 столітті, у 15 столітті, у 12 столітті, у 5 столітті, у 1 столітті.

Відмінювання і правопис займенників

1. Поставте займенники в зазначених відмінках (з прийменниками та без прийменників, якщо є різниця; укажіть паралельні форми, коли такі вживаються). Поясніть правопис.

Він — Р., З. та М. в., нікого — Р. та О. в., скільки-небудь — Р. та М. в., хто — М. в., вони — Р. та З. в., весь — М. в., хтось — О. в., абихто — О. та М. в., дещо — Р. та О. в., чийсь — Д. та О. в., чие — Д. та М. в., вона — Р. та З. в., та — Р. та О. в., всі — Р., Д., О. та М. в., ця — Р. та О. в., ніякий — Р., О. та М. в., щось — Р. та О. в., будь-котрий — Р., О. та М. в., чия — Р. та О. в., вся — Р. та О. в., твоє — Р., Д. та М. в., котрийсь — Р. та О. в., дещо — Р. та О. в.

---

2. Перепишіть речення, розкриваючи дужки, поясніть правопис займенників.

1. Без (будь) кого з нас Батьківщина може обійтися, але (будь) хто з нас без Батьківщини — (ні) що (В. Сухомлинський). 2. (Де) хто віз жовте листя, гілочки глоду, калину (Є. Гуцало). 3. Придумає (казна) що і сунеться, як карась у вершу (І. Рябокляч). 4. Біля них на санках, застелених рядном, сидів Кирило Стасюк, (не) (аби) який мовчун, із якого витягнути слово — навіть обценьками важко (Є. Гуцало). 5. Я примітив, що (де) котрі дами міняють убрання по два й по три рази на день... (І. Нечуй-Левицький). 6. В коморі вона брала яку (не) (будь) роботу — чи шити, чи вишивати, чи квасоллю перебирати (Є. Гуцало). 7. Чоловік у нужді знав, що (ні) хто йому (ні) чого не дасть, він тихенько і взяв... (Г. Квітка-Основ'яненко). 8. Собі я більше схожа на кишеню. То зовсім порожня, то напхана (бо) (зна) (чим) (В. Балдинюк). 9. Та хай йому (аби) що! Добре, що не в одній хаті живемо (М. Коцюбинський). 10. — Це вже хто (сь) тобі навис на очі. Що (сь) таке та є! — обізвався Роман. — (Ні) хто мені не навис на очі. Я тебе полюбила і більше (ні) кого в світі не буду любити (І. Нечуй-Левицький). 11. (Будь) які пісеньки моєї молодості — наче наркотик, причому наркотик, який позбавлений негативних наслідків (Є. Гуцало).

Правопис дієслівних форм

1. Перепишіть речення, вставляючи пропущені букви. Обґрунтуйте свій вибір за допомогою правил.

І. 1. Найкращий зв'язок з космічним кораблем здійсню...ться тоді, коли Сонце, Земля і корабель знаход...ться на одній прямій (Із журналу). 2. Нічого в світі не чин...ться без причини (М. Кропивницький). 3. Діло сяк-так волоч...ться, та покинути не хоч...ться (Народна творчість). 4. На південному сході африканської Кенії в супроводі оглушливого грому величезні блискавки проор...ть небо в середньому 210 разів на рік (За Г. Скарлато). 5. Часом лютий змилу...ться, що людина роздягн...ться, але часом такий гострий, що замерзн...ш аж до костей (Народна творчість). 6. Спитай себе крізь вицвілі часи: Ти хоч...ш бути, як нащадки сі? (П. Селецький). 7. Чудесні дива ход...ть по морях і ман...ть нас, і заклика...ть ніжно. Та що нам їхній бунтівливий стяг, Коли не стяг це нашої вітчизни! (Ю. Яновський). 8. Народ не тільки користу...ться готовими зразками прислів'їв, які одержав у спадщину від попередніх поколінь, а й рясно твор...ть нові (М. Пазяк). 9. Як ти смут...шся, вороги тіш...ться (Народна творчість). 10. Тільки один Чіпка не лягає: ход...ть, нуд...ться, кара...ться... (Панас Мирний).

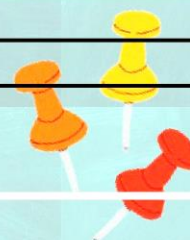

---

2. Перепишіть речення, вставляючи пропущені букви. Обґрунтуйте свій вибір за допомогою правил.

1. Стріча...ться на стрітіння зима з літом, побор...ться, кому йти наперед, кому вертатися назад. 2. Роби, роби, то й матим...ш, посій жито, то й жатим...ш. 3. Де оком не доглян...ш, там калиткою доплат...ш. 4. Коли стел...ться доріжка, козакові не до ліжка. 5. Тихо їд...ш — біду дожен...ш, швидко їд...ш — на біду наскоч...ш. 6. Що буде, те й буде, ми все перебуд...м. 7. Як руки скро...ть, так спинка знос...ть. 8. Поки сірому скрут...ться, то куцоному змел...ться. 9. Не кле...ться робота у нашого Федота. 10. Від сердитої жінки постарі...ш, а від доброї помолоді...ш (Народна творчість).

Правопис прислівників

1. Запишіть прислівники та прислівникові сполучення, розкривши дужки, поясніть орфограми.

(Мало) (по) (малу), (день) (у) (день), (на) гора, (пліч) (о) (пліч), (в) (основному), (на) (завтра) [у значенні «на завтрашній день»], (по) (кабардино) (балкарському), (всього) (на) (всього), (на) (відмінно), (мимо) (волі), (з) (вечора), (в) (четверо), (с) (під) (споду), (до) (побачення), (на) (добра) (ніч), (в) (ні) (чию), (з) (давніх) (давен), (на) зло, (в) (тім), (без) (кінця) (краю), (з) (ранку) (до) (вечора), (давним) (давно), (на) (решті), (по) (кримсько) (татарськи), (кінець) (кінцем), (в) (цілому), (сам) (на) (сам), (по) (вашому), (сама) (самотою), (чим) (далі), (у) (сто) (крат), (за) (кордон), (тим) (часом), (з) (роду) (віку), (хрест) (навхрест), (на) (приклад), (в) (соте), (на) (зразок), (по) (старо) (слов'янському), (до) (решти), (на) (швидку) (руч), (ні) (на) (що), (на) (силу), (на) (виплат), (на) (ніщо), (над) (силу), (у) (віч), (на) (завтра).

---

2. Перепишіть, розкриваючи дужки, поясніть правопис прислівників, прислівникових сполучень.

1. (З) рештою, не так уже й погано склалося (Ю. Яновський). 2. (На) скільки років сестра старша від тебе? 3. Ви, (на) скільки мені відомо, ще до війни закінчили університет. 4. Командир велів бути (на) сторожі, пильнувати (І. Ле). 5. (По) різному життєвому шляху пішов кожен із трьох братів. 6. Не завжди придуть на допомогу (в) (мить) тяжку ті, хто співали тобі дифірамби, сподіваючись на твою дружбу чи протекцію.

Правопис часток

1. Запишіть слова у три колонки: 1) ті, які пишуться разом; 2) ті, які пишуться окремо; 3) ті, які пишуться через дефіс.

Коли/сь, що/за, стелеть/ся, сказав/би, що/дня, посади/но, знайомив/ся, невже/піду, поверни/таки, ще/живий, поранив/ся, подарувала/б, обернула/сь, глянь/бо, мов/би, хотів/от, ані/трохи, приходь/же, хтозна/який.

---

2. Запишіть слова разом, окремо або через дефіс, поясніть орфограми.

Чим (би) (то), (ані) як, (що) правда, (що) (ж) до, все (таки), (де) (в) котрого, хіба (що), (не) наче (б) (то), скільки (ж) (то), печи (ж), так (таки), ав (же) (ж), тільки (що), (таки) мітингував, мітингував (таки), ве́ди (но), (то) де (ж), заплети (бо), тому (ж) (то), (від) (бозна) кого, (а)як (же), навряд (чи), (чи) малий, (що) (три) години, (у) (де) (якому), (як) найвіддаленіший.

---

3. Перепишіть, поясніть написання часток не та ні за допомогою правил. Чи можливі варіанти?

1. Рівними рядочками вишикувались ще недобудовані і вже, видно, зовсім готові, навіть заселені, ніби брати-близнюки, один в один, новісінькі, мов перемиті, будинки (Ю. Збанацький). 2. Дощ непричесаний чи пересолений Кривить направо й наліво гримаси (В. Балдинюк). 3. Хтось сказав: якщо хоч один учень пішов дорогою свого вчителя, то такий учитель жив на світі не даремно (Ю. Петрашевич). 4. Він пошив у дурні своїх недругів, а сам конем красномовства вискочив на сухе (М. Стельмах).

Правопис прийменників та сполучників

1. Перепишіть, розкриваючи дужки, поясніть написання прийменників.

1. (За) (для) добра свого народу боровся він, горів, співав (М. Нагнибіда). 2. Кришталевий дзвін струн чується в повітрі, гостро вириваючись (із) (по) (між) непогасного пташиного хору (Є. Гуцало). 3. Людина, (по) (при) всі негаразди і катастрофи, відчувала і відчуває дивовижну усталеність і облаштованість світобудови (В. Скуратівський). 4. Хіба коли-небудь була дружба (по) (між) скупими? (Г. Сковорода). 5. Зануриш руку у море, а (з) (під) пальців скачуть веселі вогні і гаснуть у морі (М. Коцюбинський).

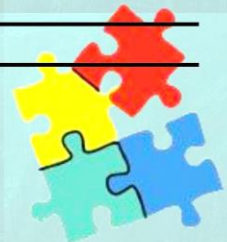

---

2. Запишіть сполучники разом, окремо або через дефіс.

Та (й), тому (що), ото (ж) (бо), при (чому), мов (би) (то), коли (б) (то), от (же), так (що), після (того) (як), ні (ж), не (мов) (би) (то), як (би), тільки (но), тим (часом) (як), тоб (то), за (тим) (що), тільки (що), або (що), у (міру) (того) (як), тако (ж), через (те) (що), не (мов) (би), хоч (би), тож (то), при (тім), ото (ж), коли (б), тому (то), як (що), наче (б) (то), для (того) (що) (б), не (наче) (б), ад (же) (ж), з (того) (часу) (як), не (зважаючи) (на) (те) (що), мов (би), за (тим), ад (же), з (тих) (пір) (як), тим (то), а (би), не (наче) (б) (то), як (би) (то), а (ні) (ж), це (б) (то), дарма (що), та (ж), з (тим) (що) (б), при (чим), про (те), те (ж), або (ж), все (ж), то(ж), бо(ж), то(й), ні(би), але(ж), наче(б), що(б), хоча(б), ні(би) (то), при (тому), за (те), коли (ж).

САМОСТІЙНА РОБОТА

Єдина, обов'язкова для всіх орфографічна система ґрунтується на певних принципах, обумовлених особливостями звукового складу та граматичної будови мови, і відображає історичний розвиток формування й усталення її правописних норм.

Становлення правописних умінь та навичок – довготривалий процес, що вимагає застосування системи орфографічних вправ. Тому важливе місце в цій системі повинні зайняти словникові диктанти, тренувальні вправи на повторення й удосконалення вивченого.

Запропонована система роботи суттєво покращить мовленнєву практику студентів.

М'ЯКИЙ ЗНАК, АПОСТРОФ

ерепишіть слова, замість крапок поставте, де треба, м'який знак. Поясніть правила вживання м'якого знака.

Дяд..ко, пис..мо, емал.., памороз.., мороз.., постат.., близький, бояз..кий, тон..кий, вуз..ко, тон..ко, пол...с..кий, в'юн..кий, держал..це, кружал..це, ціпил..но, Ковал..чук, Медвед..чук, палац.., палец.., бац.., Хар..ків, шир..ма, сімдесят.., сім..сот, с..огодні, утр..ох, купец..кий, одес..кий, кавказ..кий, бас..ко, різ..ко, брин..чати, різ..бяр, дон..ці, стан..те, сип..те, ріж..те, сон..кові, млин..кові, вір..те, удар..мо, комір..чику, тр..ома, шість..ма, шість..ома, с..ома, віс..ма, снит..ся, сниш..ся, доч..ці, сваш..ці, лял..ці, лл..ю, віз..му, гір..ку, гал..ці, Гал..ці, пол...ку (танок), пол...ку (віськова одиниця), тіл..ки, (з) тол..ку, міл..ка (риба), міл..кий.

оставте, де потрібно, м'який знак. Побудуйте 2 речення, увівши 2-3 слова з м'яким знаком.

еркас..кий, близ..ко, київс..кий, прикарпатс..кий, тіс..ніший, с..вятковий, ткац..кий, Гор..кий, гір..кий, бур..як, ручен..ка, тонюсін..кий, бал..ці, тон..ший, бажан.., напишіт.., буд..те, смієт..ся, Хар..ків, селян..с..кий, Уман..щина, брин..чати, нян..чити, Ман..чжурія, жен..шен.., щас..тя, Пан..ченко, ніч...

арас..ка, Пас..чин, брат..с..кий, свіжісін..кий, в'яз..кий, вуз..кий,

будуєт..ся, знан.., гедз.., кос..ба, бажан.., перевір..те, Хмел..ниц..кий, цегел..ник, т..мяно, Сибір.., Р..ютон, суміш.., іспан..с..кий, тон..шати, Фед..чишин.., матін..ці, вісім..сот, ніж.., поштар.., бас..кий, вишен..ці, сопіл..ці, брен..кати, міл..йонер, рел..єф, Натал..чин, перевір..те, облич...

ампін..йон, повітр..я, власниц..кий, медал..йон, бур..як, бувал..щина, Бел..гія, чорнобил..с..кий, поліс..кий, біл..ярд, артезіан..с..кий, чорномор..с..кий, щонаймен..ші, русал..чин, авос..ці, л..няний, хорол..с..кий, дзелен..чання, дзелен..кання, велетен..с..кий, цегел..ня, бершад..с..кий, у кубел..ці, камін..чик, ескадрил..я, гряд..ці.

Дослідження-відновлення.

а місці крапок, де треба, поставте м'який знак чи апостроф. Поясніть правила їх написання.

1. По дорозі, здіймаючи хмари куряви, безконечним потоком мчат... до поля переповнені бійцями п..ятитонки (О.Довженко). 2. Насадження на берегах Дніпра з..єднуються у безперервний лан..цюг (З газети). 3. Коли вони від..їхали, опускаючись в ту саму кам..яну вулич..ку, за ними знов зазвучав велич..ний мотив (О.Гончар). 4. Окремі росинки т..м..яно поблискуют.. с..рібними пухир...чиками (О.Донченко). 5. І я дивлюс.. любовно в очі – щасливі, п..яні без вина – в очі хлоп..ячі і дівочі, де сяє радіст...ю весна (М.Вороний). 6. Глян.., як хвилі від срібла блищат..ся! Глян.., як небо синіє вгорі (Леся Українка). 7. Не дуже весело, а здебільшого т..м..яно пройшли мої дитячії літа. Кохану нен..ку потерявши рано, росла я в бат..ка сирота (М.Вороний). Глядіт..же, патріоти, не баріт..ся, щоб вам у пазурах котів не опинит..ся (М.Вороний).

Замість крапок поставте, де треба, апостроф. Поясніть його вживання.

Грав..юра, брукв..яний, від..ємний, безправ..я, розм...якнути, мавп..ячий, п..юре, п..єса, бл..єф, я..зь, ф..юзеляж, солов..ї, м..ята, арф..ярка, п..є, торф..яний, подвір..я, бур..ян, повітр..я, тр..юк, Лук..ян, суб..єктивний, без..ідейний, без..ядерний, об..їждчик, бур..ячиння, повір..я, сер..йозний, вітр..як, кур..йозний, роз..юшити, над..їхати, з..єднати, Лук..янець, фотоз..йомка, моркв..яний, запам..ятати,

обов..язок, Св..ятослав, підрум..янений, зм..якшити, В..ячеслав,
двох..ярусний, підгір..я, р..ясно.

. Перепишіть речення, поставте замість крапок, де потрібно, апостроф.

1. Україно! Україно! Ти розквітла слов..їно (М.Рильський).

2. Тихий день ввійшов у сад гілл..ястий, пахощі медв...янії розлив (Н.Забіла).

3. Я люблю, як буває, осінн..ю пахне яблуками у хаті; он лежать вони, повні сонця, немов на св...яті (А.Малишко).

4. Мати перша в світі навчила л..юбити роси, легенький ранковий туман, п..янкий л..юбисток, м..яту, маковий цвіт (М.Стельмах).

ТЕСТ

означте рядок, у якому в усіх словах правильно вжито м'який знак.

А Зменьшити, дрібненько, кобзарь, кількість;

Б цяцькатись, шпindelь, візьміть, кінчик;

В няньчити, дізнається, медальйон, принесіть;

Г на сопільці, уманський, український, сядеш.

означте рядок, у якому в усіх словах на місці пропущених букв слід писати м'який знак.

А Т..охкати, учител..с..кий, піс..ня, сяд..мо;

Б гарнен..ко, спіл..ніст.., Уман..щина, мізин..чик;

В щіл..ний, власниц..кий, кін..с..кий, Гор..кий;

Г людс..кість, т..мянний, різ..бяр, віз..міть.

означте рядок, у якому в усіх словах на місці пропущених букв слід писати м'який знак.

А Трин..кати, близен..ко, велетен..ський, вищен.,ці;

Б змен..шити, ущіл..нювати, запишіть..ся, війс..ко;

В олівец.., бояз..кий, лікар.., учител..ці;

Г принос..те, ган..ба, швец.., вознос..ся.

означте рядок, у якому в усіх словах на місці пропущених букв слід писати м'який знак.

А Пол..с..кий, нян..чити, держал..це, бат..ківс..кий;

Б рибал..ство, грают..ся, чотир..ом, Коростен..щина;

В снігурон..ці, гуцул..с..кий, лял..ці, волин..с..кий;

Г киц..ка, рибал..ці, дівчинон..ці, гал..чення.

означте рядок, у якому вживання м'якого знака в усіх словах відповідає нормам українського правопису.

А Грильяж, попадья, баский, розмазня, прокинься;

Б редьці, близькість, в'язкість, Федьчишин, тарілці;

В голівоньці, рибалці, ковальський, рибальство, селянство;

Г Гриньчишин, Михальчук, безлюдно, женьшень, женчики.

означте рядок, у якому всі слова пишуться з апострофом.

А Кур..єр, зішкр..ябувати, св..ято, тьм..яний;

Б льоном..яльний, слов..янин, розв..язок, двох..ярусний;

В маз..юкати, з..юрмитися, арф..яр, медв..яний;

Г зів..янути, моркв..яний, торф..яний, цв..яшок.

означте рядок, у якому всі слова пишуться з апострофом.

А Дерев..яний, кав..ярня, б..ється, медв..яний;

Б дріб..язковий, рутв..яний, возз..єднання, підв..язати;

В зв..язок, повір..я, дит..ясла, Лук..янівка;

Г в..юнкий, необ..їжджений, без..ідейний, сім..янин.

означте рядок, у якому не порушено правила вживання апострофа.

А Св'ятослав, прицвяхувати, пів'яблука, Лавуаз'є;

Б розм'якнути, різьбяр, Х'юстон, півогірка;

В транс'європейський, черв'як, сурмяний, св'ятенник;

Г конс'єржка, медвяний, напів'японець, духм'яний.

означте рядок, у якому не порушено правила вживання апострофа.

А Прес-пап'є, Руж'є, торф'яний, фюзеляж;

Б ком'юніке, Пів'європи, безязыкий, барел'єф;

В Хьюстон, Міньюст, сп'янілий, зап'ястя;

Г дзвякнути, надвязати, миш'як, рутв'яний.

означте рядок, у якому не порушено правила вживання апострофа.

А Роз'яснити, пів'їдальні, транс'європейський, комп'ютер;

Б п'юпітр, Монтеск'є, порт'єра, Рив'єра;

В перед'ювілейний, верб'яний, В'ячеслав, розп'яття;

Позначте рядок, у якому всі слова пишуться з апострофом.

А різдв..яний, надвечір..я, з..їжджати;

Б роз..юшений, підв..язати, пів..ялинка;

- В** в..ється, матір..ю, тьм..яний;
Г зав..язнути, повір..я, лл..ється.

Позначте два рядки, у яких усі слова пишуться з апострофом.

- А** пів..яблука,ув..язнення, верф..ю;
Б медв..яний, Прип..ять, дит..ясла;
В осв..ячений, прем..єра, від..їзд;
Г цв..яшок, об..єкт, нав...ючити;
Д тоф..яний, черв..ячок, роз..їхатися.

ПРАВОПИС СЛІВ ІЗ НЕНАГОЛОШЕНИМИ ГОЛОСНИМИ О, Е, И

ереписати речення. Вставити пропущені букви, пояснити правопис слів.

1. Вранці пусте було небо, хмари убогі пливли над собором, а вітер улігся, на сході краєчок неба холодно, кр..ваво ч..рвонів (О.Гончар). 2. Гілки д..рев мокро бл..щали, зволожені по-в..сняному (О.Гончар). 3. Кр..ло зорі рум'янить тучі у голубій дал..ч..ні (В.Сосюра). 4. Схололі в хмарах крап..льки води п..рлинами котилися в сади (М.Бажан). 5. Під в..селкою у голубіні голуби л..тять (В.Лучук). 6. З пш..ничного поля Данило поглянув на той общ..р, який густіше проростав туманом та й зн..кав у тумані (М.Стельмах). 7. У небі віт..р куч..рявий колише темную блакить, і на землі гойдає трави, і зат..хає, й знов шумить (М.Рильський).

ереписати текст і вставити пропущені букви *е* та *и*.

Сонце давно вже зайшло. Але його проміння освітлювало ще з-за горизонту верхи в..л..т..нського нагромадж..ння хмар, що насувалися з заходу на все небо. Хмара була важка, темно-темно-синя, внизу зовсім чорна, а самий верх її здавався жовтим. В..личні німі зловісні бл..скавиці горобиної ночі палахкотіли, не вгасаючи, між шарами хмар. І все це одб....валося в воді, і здавалося, що ми стояли не на з..млі, що ріки немає, а є міжхмарний темний простір, і ми, розгубл..ні в ньому, мал...нькі, як річні піщинки. Небо було надзвичайне. Природа була ніби в змові з подіями і поп..р..джала нас своїми грізними знаками (О.Довженко).

ереписати текст і вставити пропущені букви о та е. Пояснити їх правопис.

Довгі гармати з витягнутими далеко вперед ж..рлами було закрито новими брезентовими ч..хлами. Люди в шлюбці мали ш..стеро весел, і, хоч звичайно вона ходила під ч..тирма веслами, тепер вони налягли на всі шість. Двоє хлопців, яким прийшла ч..рга, кинулись у ч..вен і зайняли місця на лаві. Маяли над ними метелики, маленькі, ж..вті, голубі, ч..рвоні, сині (Є.Гуцало).

ставте е або и.

Кресл..ння, лелеч..ня, щебетуш..чка, серд..нько, бр..ніти, р..ж..сер, д..р..гент, ат..стат, ст..хати, десят..ро, водич..нька, харків'ян..н, в..л..тень, пр..стол, в..дм..дик, пр..бережний, ш..рочінь, кл..новий.

2. Т..хнічний, вж..вати, гл..бинний, в..селковий, мар..во, мороз..во, з..мельний, пр..сісти, пр..в'язати, пал..во, пр..мудрий, пр..стижний, п..ріг, пр..зирство, пр..м'єра, пр..парат, цуц..ня, невісточ..н, міл..на, лип..нь.

3. Вогн..ще, кур..во, пр..тензія, віч..ньки, глиб..на, плет..во, десят..ро, кринич..нька, зайч..ня, пр..добритися, пр..бігти, пр..браний, пр..гірок, лич..нько, мереж..во, татар..н, яр..на, товст..лезний, рідн..нький, л..йт..нант, д..ржати, ос..литися, сп..нити, пр..цендент.

Поясніть правопис.

имонька, щебече, майстер, бренькіт, левада, директор, серпень, палець, небеса, широкими, вітер, зеленіють, лечу, землею, береза, президія, чужина, плетиво, кулешу, мішечок, четвер, пшениця, замерзати, підпирати, чесати, застилати, беру, вибирати, крило, гриміти, чорнобривий, щиголь, лебединий.

елена, вишневий, пенал, директор, неділя, летіти, тривожитися, президія, делегат, претендент, престижний, преамбула, пригнічений, приголубити, променя, праведний, кипіти, лебідь, джерело, письменник, довжелезний, семеро, дощик, сонечко, ручище, вовчєня, середина, лелечєня, плетиво, зарєво, марєво, вихователь, мереживо, прєсвітер, перина, бензин.

литати, шєвця, каменя, письмо, вимпєл, апельсин, пшениця, пиріг, кишєня, медаль, прем'єр, престол, предобрий, придобритися,

затемнити, зачесати, справедливість, товстелезний, пригірок, прибігти, презирство, презирливий, змелених, заливати, глибинний, скрипіти, прикрутити, примовити, селянський, математика, держачок, пощезнути, кременистий.

ТЕСТ

а місці пропуску пишеться одна й та ж буква

- А смуж..чка, пол..чко, вовч..ня, мереж..чка, мар..во;
- Б дощ..чок, галяв..нка, печ..во, стол..чок, озер..чко;
- В дощ..чка, горл..чко, горл..чка, коз..ня, вивед..ння;
- Г кош..чок, мороз..во, відер..чко, лож..чка, вікон..чко;
- Д дон..чка, пряд..во, стріч..чка, мел..во, неприм..ренний.

Позначте рядок, у всіх словах якого на місці пропуску треба писати букву е

- А жовт..нь, ос..ні, бр..ніти, хлоп..ць;
- Б вер..сневий, кл..котіти, тижб..нь, т..мніти;
- В ли..стопад, майся..р, кл..новий, зуп..нити;
- Г з..рновий, бл..скучий, чов..н, кор...неплід.

Позначте рядок, у всіх словах якого на місці пропуску треба писати букву и

- А в..ликий, міт..л, леб..диний;
- Б кл..котіти, бр..ніти, тр..вога;
- В кр..лавий, х..trenько, заст...лати;
- Г сел...зень, віт..рець, в..шневий.

найдіть рядок, в якому в усіх словах потрібно писати літеру -и-

- А відс..хати, вовч..ня;
- Б д..ректива, город..на;
- В горл..ця, д..шевий;
- Г діл..ння, гус..ня.

найдіть рядок, в якому ненаголошений голосний е при зміні слова є випадним

- А вітер, батенько;
- Б кишенья, левада;
- В стерегти, зелений;
- Г дешевий, ділення;

якому рядку голосний е пишеться не за правилом

- А леміш, легенда;
- Б подушечка, приятель;
- В берег, березень;
- Г приятель, тихесенький;

знайдіть рядок, в якому голосний е пишемо у звукосполученнях –ере-, -еле-.

- А стерегти, берег;
- Б тихесенький, приятель;
- В чекати, легенда;
- Г березень, легенько.

знайдіть рядок, в якому в усіх словах пишеться голосний о в звукосполученнях –оро-, -оло-

- А боротьба, волосок;
- Б голуб, лопата;
- В товар, погашений;
- Г гончар, солдат.

знайдіть слова, в яких ненаголошений е пишемо у зменшено-пестливих суфіксах у всіх словах

- А подушечка, тихесенький;
- Б кишень, легесенький;
- В батенько, червень;
- Г збереження, леміш.

якому рядку голосний и пишемо не за правилом

- А диригент, директор;
- Б цитата, цибуля;
- В минулий, зима;
- Г завивання, морозиво.

ЗМІНИ ПРИГОЛОСНИХ ПРИ СЛОВОТВОРЕННІ

1. Запишіть слова, виправляючи в них помилки.

Черкащина, Галичина, кременчукський, Віннитчина, студеньський, Ониськчин, Пріщин, блисчати, печенігський, волгський, дорошчий, Туретчина, фашиський, душчий, казаський,

золотонішський, товаришський, братський,
запоріжський, киргизський, Звенигородський, Мелашин, людський,
кріпачина, сердетний, птахство, чеський, сонячник, брязчу.

2. Від поданих прикметників за допомогою суфікса –ин- утворіть іменники.

Гайдамацький, бойківський, гуцульський, вояцький, батьківський,
ліска, звенигородський, кріпачський, вінницький, одеський,
коліївський, галицький, львівський, київський, волоський,
харківський, німецький.

3. Утворіть від поданих слів за допомогою суфікса –ськ- прикметники і, де можливо, за допомогою суфікса –ств- іменники. Поясніть звукові зміни.

Гадяч, жінка, Козелець, Онега, чех, Полісся, француз, студент,
чуваш, робітник, Бахмач, узбек, Миргород, Ятрань, читач, Закарпаття,
Оскіл, Несвіж, Золотоноша, Волгоград, дивак, якут, Арал, Арциз, юнак,
Трускавець, Дрогобич, казах, словак, латиш, Лохвиця, Глеваха, Вятка,
баск, Острог, Кам'янка.

4. Утворіть від поданих слів вищий ступінь порівняння прикметників, поясніть зміни приголосних.

Високий, вузький, легкий, рідкий, тонкий, низький, багатий,
тяжкий, глибокий, широкий, близький, товстий, гарний, поганий,
молодий, стрункий.

ід поданих іменників (назв етнічних груп населення) за допомогою суфікса –ськ- утворіть прикметники (назви мов).

Таджики, курди, латиші, узбеки, казахи, абхазці, калмики,
українці, росіяни, білоруси, татари, грузини, литовці, киргизи, чуваші,
якути, каракалпаки, перм'яки, гагаузи, нанайці, туркмени, кумики,
лаки, башкири, турки, печеніги, половці, німці, коряки, ескімоси.

ід назв областей України за допомогою суфікса –ин- (а) утворіть іменники і поясніть їх правопис.

Київська, Полтавська, Черкаська, Дніпропетровська,
Житомирська, Рівненська, Запорізька, Вінницька, Хмельницька,
Кіровоградська, Луганська, Івано-Франківська, Херсонська,

Миколаївська, Харківська, Сумська, Чернігівська, Чернівецька, Донецька, Львівська, Волинська.

перепишіть речення. Вставте пропущені літери, обґрунтуйте написання.

1. Після подорожі по Карпат..их, і Кавка..их горах, після відвідання південних степів України, після ознайомлення з новобудовами Запорі..кої і Кіровогра..ої, областей ми знову ступили на землі Черка..ини (Газ.). 2. Тарас Шевченко піднявся з моря українських пісень, чума..ких переказів, коза..их літописів, гайдама..кого епосу (Гонч.). 3. Т.Г.Шевченко – великий український поет – оспівував героїчну боротьбу запорі..кого коза..тва проти туре..кого поневолення (Гонч.). 4. Мерехтлива зелень людських садів, що тягнуться понад берегом ріки, то тут, то там вже позначилась жовто-червоними плямами (І.Вільде). 5. Народ шотлан..ий вільним звався, захоче – буде вільним знов (Тич.). 6. Доля мандрівни..ка нам сприяла і добру хату на нічліг послала (Рил.).

8. Від поданих слів утворіть нові слова за допомогою суфіксів -ськ(ий)-, -ств(о)-; поясніть правопис, складіть з виділеними словами речення.

Ладога, парубок, **Овруч**, німець, птах, **Париж**, боягуз, товариш, студент, Гаага, Іртиш, молодець, Запоріжжя, ткач, **волох**, Полісся, убогий, Буг.

9. Перепишіть, замість крапок поставте пропущені літери ч або ш; поясніть правопис слів; складіть з виділеними словами речення.

Соня..ник, **ру..ниця**, безпе..ний, міся..ний, **пшени..ний**, ру..ник, **серде..ний**, міро..ник, торі..ній, піврі..ний, півні..ний, **сма..ний**, рі..ний, залізни..ний, **моло..ний**, моло..ниця, дові..ний.

ТЕСТ

Правильно утворені всі іменники за допомогою суфікса -ин(а)

- А Київщина, Словаччина, Сумщина, гайдаматчина;
- Б Вінничина, Туреччина, кріпаччина, Тернопільщина;
- В Житомирщина, Рівненщина, Запоріщина, Донеччина;
- Г Німетчина, Гуцульщина, батьківщина, вояччина;

Д Херсонщина, Волинщина, Івано-Франківщина, Кіровоградщина.

Правильно змінено кінцевий приголосний

- А ла-манський, уральський;
- Б виборгський, гуляйпільський;
- В ладозький, дамаскський;
- Г прусський, поліський;
- Д меккський, кременчукський.

Немає помилок у похідних словах

- А Кагарлик – кагарликський, Сиваш – сиваський;
- Б Прилуки – дрогобицький, Гаага – гаазький;
- В Дрогобич – дрогобицький, Буг – бурський;
- Г Карадаг – карадазький, герцог – герцогзький.

Позначте рядок, у всіх словах якого при словотворенні чи словозміні можливе чергування приголосних

- А писанка, мокруха, Наталка, відлига;
- Б ластівка, перемога, берізка, Олекса;
- В брунька, відлига, Наталя, бідолаха;
- Г веснянка, ніч, гаївка, птаха.

Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса –ськ-. У всіх прикметниках треба писати суфікс –цьк- у рядку

- А Дрогобич, герцог;
- Б тюрк, Овруч;
- В дивак, Новоселиця;
- Г ткач, баск;
- Д Вінниця, Мухалатка.

Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса –ськ. Не відбувається чергування в групах приголосних у всіх словах у рядку

- А Іртиш, чех;
- Б Цюріх, казах;
- В Буг, Чорнухи;
- Г Гаага, Виборг;
- Д Париж, калмик.

Позначте рядок, у якому від усіх іменників утворюються прикметники з суфіксом -зьк

- А Луцьк, Гадяч, Кременчук;
- Б турист, Прага, Золотоноша;
- В Рига, Запоріжжя, Острог;
- Г ткач, боягуз, Овруч.

Позначте рядок, у якому всі слова написано правильно

- А птаство, брестський, писанкарство;
- Б рільництво, лісництво, учнівство;
- В бджільництво, птаство, квітникарство;
- Г садівництво, молодецький, туринський.

Позначте два слова, у яких на місці пропуску треба писати букву
ц

- А ткат..ство;
- Б сиріт..тво;
- В коза..тво;
- Г товари..тво.

Правильно написана форма прикметника в рядку

- А Галич – галицький;
- Б Норвегія – норвезький;
- В Гаага – гаазький;
- Г Золотоноша – золотонішський.

Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса –ськ-. В усіх прикметниках треба писати суфікс – цьк- у рядку

- А Кременчук, баск;
- Б Чукотка, Кодак;
- В Случ, Кагарлик;
- Г ткач, Нью-Йорк;
- Д Саки, козак

Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса –ськ-. Не відбувається чергування в групах приголосних у всіх словах у рядку

- А Іртиш, чех;

Б Цюріх, казах;
В Буг, Чорнухи;
Г Гаага, Виборг;
Д Париж, калмик.

СПРОЩЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ

Ігрове дослідження-відновлення.

• Виписати слова у дві колонки: у першу – слова, в яких відбувається спрощення, у другу – в яких не відбувається.

Пристрас..ний, у мерех..ливому, контрас..ний, хвас..нути, кількіс..ний, у доблес..ному, зап'яс..ний, знавіс..нілий, радіс..ний.

Запишіть слова.

Корисний, баластний, щасливий, якісний, пестливий, шістнадцять, зап'ястний, виїзний, тижневий, вісник, контрактник, брязнути, писнути, вискнути, рискнути, випускний, пропускний, бризнути, серце, сонце.

Уставте потрібну букву.

Совіс..ний, гіган..ський, жаліс..ний, захис..ний, зап'яс..ний, балас..ний, антифашис..ський, аспіран..ський, кількіс..ний, ціліс..ний, зліс..ний, захис..ник, пис..нути, тріс..нути, шіс..сот, доблес..ний, вис..нути, форпос..ний, швидкіс..ний, тос..но, с..нара, бриз..нути.

ТЕСТ

якому рядку допущено помилку в групах приголосних?

- А Якісний, пристрасний, розісланий, пісний;
- Б Випускний, тижневий, нещасний, кісники;
- В Авантюристський, артистці, чесно, кістлявий;
- Г Хруснути, шістсот, студентський, компостний.

означте рядок, у якому порушено правила спрощення в групах приголосних.

- А Ремісник, абстрактний, піаністчин, пискнути;
- Б якісно, учасник, туристський, пестливий;
- В кістлявий, пристрасний, дилетантський, пропускний;
- Г комендантський, буревісник, баяністці, шістнадцять.

означте рядок, у якому спрощення приголосних в усіх словах передається на письмі.

- А Артис..ці, зап'яс..ний, тис..нути, злощас..ний;
- Б Кореспондент..ський, швидкіс..ний, аванпост..ний, кіс..лявий;
- В дріж..жовий, ях..смен, жаліс..ний, інтелігент..ський;
- Г проїз..ний, свис..нути, чес..ний, сер..цевина.

означте рядок, у якому спрощення приголосних у всіх словах передається на письмі.

- А Заіз..ний, шіс..сот, хвас..ливий, со..нце;
- Б безчес..ний, блис..нути, якіс..ний, щотиж..ня;
- В студен..чин, п'я..десять, відпус..ка, сер..це;
- Г очис..ний, шіс..надцять, випус..ний, ус..но.

означте рядок, у якому допущено помилки в написанні груп приголосних.

- А Пестливий, тижневий, модерністський, серце, невістці;
- Б міський, артисці, гігантський, туристський, якісний;
- В шістсот, блиснути, почесний, абонентський, медалістці;
- Г намісник, свиснути, улесливий, парламентський, прикрісний.

означте рядок, у якому всі слова зі спрощенням у групах приголосних записані правильно.

- А Безсмертний, виснути, ненависний, компостний, тижневий;
- Б туристський, вартісний, присвиснути, пестливий, заїжджений;

В студентство, буревісник, зап'ясний, випускний, бризнути;

Г брязнути, пропагандиський, місцевий, вискнути, шістнадцять.

Неправильно передано спрощення в групах приголосних

А тижневий, компостний;

Б свиснути, хвастнути;

В пристрасний, контрастний;

Г хворостняк, зап'ястний;

Д проїзний, випускний.

прощення приголосних відсутнє на письмі через його відсутність у вимові у всіх словах рядка

А кіс..ливий, закарпа..ський, кіль кіс..ний, влас..ник;

Б учас..ник, мотиж..ня, баскетболіс..ці, стис..нути;

В швидкіс..ний, безвиїз..ний, контраст..ий, ус..но;

Г зап'яс..ний, пес..ливий, випус..ний, звас..ливий.

прощення приголосних позначається на письмі у всіх словах рядка

А облас..ний, безкорис..ливий, хрус..нути, тиж..невик;

Б щас..ливий, пес..ливий, президент..ський, захис..ник;

В кіс..лявий, блис..нути, натщесер..це, наперс..ник;

Г заздріс..ний, контраст..ний, влас..ник, благовіст..ний.

Позначте рядок, у всіх словах якого відбувається спрощення в групах приголосних

А кіс..лявий, балас..ний, радіс..ний, щас..ливий;

Б захис..ний, зап'яс..ний, заздріс..ний, хвас..ливий;

В ціліс..ний, пес..ливий, корис..ливий, тиж..невий;

Г шіс..надцять, облас..ний, проз..ний, контраст..ний;

Позначте рядок, у всіх словах якого спрощення в групах приголосних позначається на письмі

А мотиж..невий, чес..но, облас..ний, пристрас..ний;

Б облас..ний, совіс..ний, балас..ний, піз..ній;

В блис..нути, форпос..ний, щас..ливий, звіс..но;

Г улес..ливий, проїз..ний, контраст..ний, заздріс..ний.

В усіх словах відбувається спрощення приголосних

А перехрес..ний, хрус..нути, зап'яс..ний, чес..ний;

Б хворос..няк, зліс..ний, рідкіс..ий, шіс..надцять;

В ненавис..ний, очис..ний, совіс..ний, пристрас..ний;
Г свис..нути, балас..ний, швидкіс..ний, буревіс..ник;
Д доблес..ний, аген..ський, пес..ливий, прохз..ний.

ПОДВОЄННЯ, ПОДОВЖЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ

аписати слова у дві колонки: у першу з подвоєнням букв, у другу – без подвоєння.

1. Мит..ю, огнен..ий, скажен..ий, височен..ий, антен..ий, тьмян..ий, вроджен..ий, ден..ий, орлин..ий, узбіч..я, Хмельнич..ина, неждан..ий, адресован..ий, однозмін..ий, вікон..ий, роз'єднан..ий, олов'ян..ий, нескінчен..ий, електрон..ий, дерев'ян..ий, умотивован..ість, без..ахисний, аграрно-сировин..ий, гіл..я, антропоген..ий, туман..ий.

***Ключ.** Підкресліть у кожному слові першу букву – прочитайте вислів В.Сухомлинського.*

ірніст..ю, повін..ю, осін..ю, величність..ю, якіст..ю, від..аллю, мит..ю, радіст..ю, безліч..ю, доповід..ю, вартіст..ю, з точність..ю, сіл..ю, заздріст..ю, у сміливість..і, плот..ю, за галуз..ю, смерт..ю, з розкіш..ю, віс..ю, велич..ю, шерст..ю, з розповід..ю, північ..ю, блакит..ю, за зліст..ю, ненавист..ю, чверт..ю.

***Ключ.** Підкресліть у кожному слові третю букву – прочитайте народну мудрість.*

2. Переписати слова, замість крапок поставити пропущені букви. Пояснити їх правопис. Вказати, на межі яких частин слова відбувається подвоєння.

Бе..смертний, ро..кричатися, ро..бити, бе..збройний, ..писати, бе..платний, ..робити, ро..стелити, ..шити, ..казати, ро..казати, ..ховатися, бе..захисний, ро..пустити, ..фотографувати, ро..питати, во..'єдина..я, щоде..ик, жи..я, страше..ий, ві..іл, завда..я, годи..ик, незрівня..ий, воло..я, розрі..я, ро..броїти, узлі..я, Запорі..я, тума..ий, обли..я, ві..аль, здорове..ий, підні..я.

аписати, розкриваючи дужки, слова у дві колонки: у першу – в яких букви подовжуються; у другу – в яких подовження не відбувається.

Навча(н)я, подоро(ж)ю, бездорі(ж)я, знаря(д)я, зі(л)я, (л)ється, ема(л)ю, те(л)я, горі(н)я, лю(т)ю, обли(ч)я, ще(н)я, відродже(н)я.

4. Запишіть слова.

Письменний, ззаду, юність, щоденний, пів вікна, пронісся, міськком, страшенний, мерзенний, окаянный, священний, беззбройний, даний, шалений, жаданий, нежданий, старанність, вихованість, захопленість, туманність, Вінниці, віконниця, нездоланий, бовваніти, життєпис, гіллястий, суддів, рілля, Ілля, стаття, статей, статтею, міццю, повністю, пригорщу, кров'ю, наллємо, попідвіконню, буквений, лебединий.

5. Запишіть слова, вставте потрібні букви.

Ап..ляція, ал..горія, мадон..а, гам..а, с..авець, кін..ота, віл..а, попідвікон..ю, навман..я, лібрет..о, барок..о, шос..е, Яф..а, Ніц..а, ап..ерцепція, Жан..а, Ал..а, юн..ат, пас..я, вин..ий, л..яний, л..ють, ов..а, колос..я, мотуз..я, блажен..ий, почут..ів, радіст..ю, матір..ю, повіст..ю, подорож..ю.

Ріл..ею, колос..я, дисциплінован..ість, Дік..енс,склян..ий, біл..ю, Прикарпат..я, зав..ишки, роз..ава, туман..о, огнен..ий, незлічен..ий, маз..ю, Він..ич..ина, безневин..ий, под..аний, ріл..ею, Ган..ин, телеграм..а, річ..ю, Поділ..я, Керч..ю, обличч..я, стат..я, стат..ей, конфет..і, пен..і, іл..юмінація, пореформен..ий.

6. Перекладіть слова українською мовою, записуючи їх у 2 колонки: ті, в яких є подвоєння, і ті, що не мають подвоєння.

Конгресс, суббота, Мюллер, сессия, миллиметр, Виссарион, Мадагаскар, Гавана, Оттава, ви́лла, миссис, иммунитет, ипподром, экспрессия, Андорра, балл, эффе́кт, тонна, Полесье, Поволжье, коллектив, корреспондент, троллейбус, хоккей, шоссе, территория, коллегия, артелью, аккуратный, бессердечный, соломенный, колосья, кристалл, интермеди́о, массив, манна, Илья, мароккане́ць, солью, Шиллер, смертью, Яссы, ванна, сюрреализм, Филиппины, Тольятти, Апеннины, Бонн, старательный, статья, ехат́ь, лицо, непримиримый.

7. Подані слова вставте у форму орудного відмінка.

Молодь, тінь, матір, юність, розкіш, молодість, повість, мить, осінь, любов, Керч, нехворощ, міць, подорож, розкіш, пригорща, вісь,

суддя, рілля, відкриття, стаття, мідь, сталь, пам'ять, жовч, папороть, безсмертя, річ, обличчя, стійкість, честь.

8. На місці крапок поставте, де потрібно, пропущені букви. Підкресліть слова, де збереглося подвоєння букв.

с..иміляція, ак..орд, ман..а, фін.., кас..ета, ак..ордеон, гет..о, ак..умулятор, артил..ерист, конгрес.., тон..а, мадон..а, фортис..имо, е..міграція, фі..ни, ком..ентатор, бон..а, дрес..ирувати, п'ятитон..ка, брут..о, п'ятитон..ий, крос.., і..міграція, бар..икада, ал..ея, піаніс..имо, ап..еляція, крос..ворд, кор..ектний, інтермец..о, гал..ерея, бюл..етень, барок..о, дес..ерт, стак..ато, новел..а, кол..екція, клас..ицизм, віл..а, кас..ир, діфаграм..а, ван..а, депрес..ія, нет..о, пан..о, вет..о, бел..етристика, дол..ар, дон..а, ан..отація, ім..унітет, дис..ертація, кол..ега, ат..аше, бел..адон..а, Рос..іні, Мек..а, Ахі..лес.

т..ракціон, іл..юзія, стел..аж, ком..юніке, конт..революція, Кальку..та, аб..ревіатура, і..раціональний, бу..ла, Го..ландія, Ні..ца, а..сорті, ас..оційований, ас..иметрія, а..таше, ас..ортимент, ір..еальний, ал..егорія, ак..омпанемент, ас..иміляція, ам..оральний, оп..озиція, ам..етист, ал..огізм, оп..ортунізм, ам..ортизація, ім..ігрант, ак..узатив, контр..еволюційний, ал..егро, ан..али, ан..омалія, ас..орті, оп..онент, ан..улювати, сюр..еалізм, оп..еративний, ок..азіоналізм, ем..ігрант, ап..асіонато, марок..анець, мул..а, мір..а, гол..андець, Гава..на, ахі..лесова п'ята.

9. Від поданих слів утворіть прикметники, поясніть правопис.

Диван, орган, зміна, кабіна, без закону, без зміни, овес, весна, день, без імені, не вблагати, не сказати, не відповідає, вовна, камінь, туман, ячмінь, полотно, кінь, ранок, спина, пісня.

Від поданих слів утворіть споріднені слова з подвоєними чи подовженими приголосними.

Туман, земля, квіти, район, зітхати, сон, поміч.

амість крапок поставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть правопис слів, з виділеними словами складіть речення.

Жит..я, облич..я, багат..я, гіл..я, жит..євий, гіл..ястий, суд..я, ріл..я, стат..я, молод..ю, мит..ю, зран..я, спросон..я, л..яний, л..ю, тел...я, цуцен..я, порос..я.

ТЕСТ

усіх слова відбувається подвоєння

- А угід..я, ворон..я, від..ати, щоден..о, впевнен..о;
- Б подорож..ю, тін..ю, ніс..я, пас..я, бадьоріст..ю;
- В без..убий, ден..ий, хвилин..ий, роз..броїти, об..ігти;
- Г годин..икар, широчен..ий, числен..ий, щаст..я, насін..я;
- Д священ..ий, старан..ий, шален..ий, родин..ий.

сі слова пишуться з подвоєними приголосними

- А незбагнен..ий, прикордон..ий, над..ністриянський, сон..ий, спален..ий;
- Б ускладнен..я, умовлян..я, вікон..иця, качен..я, століт..я;
- В облич..я, стат..я, вугіл..я, наріч..я, спросон..я, спересерд..я;
- Г намаган..я, суд..я, священ..ик, священ..ий, терт..я;
- Д юн..ат, спів..ітчизник, туман..ість, л..ється, воз..'єднання.

означте рядок, у якому всі слова пишуться з подвоєними буквами:

- А памороз..ю, хрещу..ням, свіжіст..ю;
- Б заметіл..ю, щедруван..ям, матір..ю;
- В піч..ю, ковзан..ям, вічніст..ю;
- Г блакит..ю, сіл..ю, ніч..ю.

означте два рядки, у яких усі слова пишуться з подвоєними буквами:

- А вугіль..я, пташин..ий, кут..я, вікон..ий;
- Б священ..ий, гіл..ячко, щаст..я, осін..ій;
- В півден..ий, Стрітен..я, Іл..я, вил..ється;
- Г колядуван..я, ран..ій, машин..ий, священ..ик;
- Д попід вікон..ю, об..фгти, стат..я.

формі орудного відмінка однини подовження відбудеться в усіх словах у рядку

- А емаль, папороть, жовч;
- Б акварель, мазь, розповідь;
- В суміш, лють, область;
- Г мить, суть, гордість;
- Д вісь, далеч, мужність.

иберіть рядок, у якому в усіх словах подвоюється буква н.

- А Бездоган..ий, лавин..ий, смажен..ий, левин..ий, освітлен..ий;
- Б Антен..ий, годин..ик, огнен..ий, страшен..ий, священ..ик;
- В Олов'ян..ий, орлин..ий, зчеплен..ий, колон..ий, однозмін..ий;
- Г Електрон..ий, ешелон..ий, лимон..ий, колон..ий, одно змін..ий;
- Д Поколін..я, жадан..ий, написан..ий, адресован..ий, навчальн..ий.

Вкажіть, у якому рядку в орудному відмінку всі слова пишуться з подвоєними приголосними

- А Повідь, міць, одіж, честь, молодість;
- Б сіль, тінь, піч, папороть, кров;
- В лань, дань, щедрість, подорож, ніч;
- Г річ, мідь, галузь, паморозь, вісь;
- Д скатерть, жовч, повінь, ніч, січ.

Знайдіть рядок, в якому в усіх словах відбувається подвоєння приголосних на межі префікса і кореня

- А без'ядерний, беззаконність;
- Б роззброєння, Наддніпрянщина;
- В віддзеркалюватися, невпинно;
- Г тінню, піддивитися.

Знайдіть рядок, в якому в усіх словах відбувається подовження приголосних звуків

- А радіст..ю, стат..я;
- Б стат..ей, священ..ик;
- В безліч..ю, папорот..ю;
- Г мудріст..ю, весіл..я.

Укажіть слова, які є винятками із правила

- А Керчю, тінню, знаряддя;
- Б міддю, тінню, знаряддя;
- В радістю, сумішшю;
- Г попада, куця, свиня.

Позначте рядок, в якому в усіх словах в орудному відмінку однини відбувається подвоєння приголосних

- А повінь, заповідь;
- Б стійкість, грань;
- В осінь, жовчю;

Г чверть, вихованість.

Позначте рядок, в якому в усіх словах відбувається подвоєння приголосних в результаті збігу на межі кореня і суфікса

А числен..ий, стомлен..ий;

Б зрошен..ий, благословен..ий;

В змушен..ий, стомлен..ий;

Г священ..ий, незлічен..ий.

ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

иправити помилки. Пояснити написання голосних и, і, ї, е, є, у подвоєних приголосних.

Ассистент, аккредитив, каса, анотація, асортимент, ірадіація, *инновація, барокко, аттестація*, преса, місія, комерсант, *комісія*, комерсант, комісія, емісія, іона, ефект, нетто, брутто, колектив, територія, інтелект, диференіація, *дискуссія, оппонент*, інкассатор, Брюссель, *імміграція*, мадонна, Калькутта, голландський, фінн, група, апарат, вілла, мільярдер, конгрес, жюри, парфюм, парашют, Міссісіпі, ренесанс, іррегулярний, ілюмінатор, інтелігенція.

ереписати речення, розкриваючи дужки. Пояснити правопис слів.

1. Ма(н)а з неба не падає і не впаде (М.Вінграновський). 2. Вся величезна те(р)иторія станції в цей день переповнена військовими (О.Гончар). 3. Мадо(н)а – це жінка з маленьким дитям на руках (Л.Забашта). 4. Моє небо підперте коло(н)ами димарів, а земля оперезана поясом лану (В.Лучук). 5. Я слухаю, як свищать, ніби реї, анте(н)и на дахах у ніч бліду (Д.Павличко).

Переписати слова й вставити, де потрібно, пропущені букви або апостроф. Пояснити правопис слів.

Р.шел..є, Ц..ц..рон, Т..ц..ан, Вандрі..с, Фе..рбах, П..ємонт, Барб..юс, К..юв..є, Н..ютон, Мол..єр, Рос..іні, Рус..о, Лес..інг, Монтеск..є, Лавуаз..є, Руж..є, Тор..іч..ел..і, Верг..лій, Гал..лей, гр...г, Д..ро, К..пл..нг, Паган..ні, У..тмен, Хем..нгуей, Шексп..р, Ш..л..єр, Пал..адій, Бокач..о, Гр...м... .

Поставте, де потрібно, м'який знак чи апостроф у словах іншомовного походження.

Слова випишіть у три колонки: у першу – з м'яким знаком, у другу – з апострофом, у третю – без м'якого знака й апострофа. Поясніть правопис та значення поданих слів.

Суб..єкт, Пхен..ян, Х..юстон, авен..ю, автопавіл..йон, прем..єра, батал..йон, бл..юз, бл..юмінг, бутон..єрка, б..юро, вал..юта, ін..єкція, вар..єте, В..єтнам, вол..єра, дез..інформація, дос..є, дубл..яж, комп..ютер, П..ємонт, Ф..єзоле, бар..єр, кон..юнктура, п..юпірт, ад..ютант, б..єр, ар..єргард, ател..є, г..яур, б..язь, транс..європейський, ф..юзеляж, верф..ю, порт..є, шев..йот, ад..ю, Руж..є, монпас..є, д..юшес, ж..урі, з..економити, камарил..я, конференс..є, Мін..юст, ал..янс, кс..ондз, кур..йоз, к..юрі, Лавуаз..є, л..юкс, л..ютня, мад..яр, барел..єф, мезал..янс, кон..як, модел..єр, Мол..єр, м..юзик-хол, н..юанс, Н..юфаундленд, п..єдестал, порт..єра, прес-пап..є, рант..є, Рив..єра, інтерв..ю, б..юджет, грав..юра, деб..ют, інтер..єр, к..ювет, ком..юніке, кон..юктивіт, кур..єр, к..юре, Лур..є, Монтеск..є, б..юлетень, лл..є, об..єкт, Д..Артаньян, О..Хара.

. Вставте, де треба пропущені літери, поясніть правопис. Невідомі для вас значення іншомовних слів з'ясуйте за «Словником іншомовних слів».

Асп..рант, аж..отаж, А..да, ам..доп..р..н, антагон..зм, ар..тм..я, д..дакт..ка, д..ад..ма, д..в..з..я, кру..з, мас..а, Д..ана, Атлант..ка, Ток..о, Ка..р, Л..ван, Х..рос..ма, Гр..г, Кал..форн..я, Л..тва, Ваш..нгтон, кум..с, р..ф..рат, кл..єнт, фе..ричний, ал..гор..я, фой.., компром..тац..я, інт..л..кт, ф..рв..рк, ал..т..рнат..ва,с..л..кц..я, тра..ктор..я, м..тац..я, експресивний, факс..м..ле, р..туал, р..тор..ка, д..п..гм..нтац..я, д..ф..р..нц..ац..я, р..страц..я, р..кв..з..ц..я, р..ф..р..ндум, ан..отац..я, кор..ктор, кас..ир, д..с..рт, б..л..тр..ст..ка, д..с..ртац..я, ..люз..я, ком..юн..ке, д..фуз..я, абв..в..атура, атура, Н..ц..а, Д..юс..л..дорф, Марок..о, Тор..ч..л..і, Жан..а, Ал..а, ф..юз..ляж, м..юз..к-хол, н..юанс, Мол..р, Лавуаз..є, ал..янс, кол..є, Н..юфаундл..рд, мад..яр, Тб..л..с.., ж..р, ..н..єкц..я, об..єкт, дон..я, пав..л..он, вуал..ю, кон..юнктура.

Вставте пропущені літери, обґрунтуйте правопис. За «Словником

іншомовних слів» з'ясуйте спільне і відмінне у значенні і написанні поданих слів.

1. Автомоб..л., автовакц..на, авторгра..юра, авто..кспр..с, автомат..ка, автоном..я, автооп..ратор, автор..т..т, авторфрат, автоп..лот, автор..зац..я, автоб..ограф..я.

2. Абон..м..нт, абон..нт, ад..птац..я, ад..птац..я; адр..сант, адр..сант; ант..ква, ант..квар; в..за, в..з..т, в..зав..; ..ф..ктний, ..ф..ктивний; в..траж, в..трина; д..ал..ктний, д..ал..ктичний; ім..тувати, ем..тувати; ..мпул..с..вний, ..мпул..сний; ..нт..рполяц..я, ..нт..рпр..тац..я; м..грац..я, ..м..грац..я, ..м..грац..я; соц..ал..ний, соц..алістичний.

Замініть словосполучення синонімами – словами іншомовного походження. Поясніть правопис.

Відступ у першому рядку тексту. 2. Розмова між двома чи кількома особами. 3. Керівник хору, оркестру. 4. Проїзд, прокладений під землею, або пробитий у горі. 5. Завіса з тканини на дверях. Словесний текст опери. 7. Певний режим харчування. 8. Густа бавовняна тканина. 9. Музичний супровід. 10. Наука про явища спадковості й мінливості організмів. 11. Латинська назва родового відмінка. 12. Латинська назва називного відмінка. 13. Латинська назва знахідного відмінка. 14. Латинська назва місцевого відмінка. 15. Різко окреслена протилежність у чомусь. 16. Легкий жіночий домашній одяг. 17. Довжина замкнутого контура. 18. Дійова особа в художньому творі. 19. Невеликий сторожовий загін. 20. Драматичний або музичний твір. 21. Постановник спектаклю. 22. Уподібнення звуків. 23. Розподібнення звуків. 24. Приготування столу до обіду. 25. Близькі за значенням слова. 26. Бортпровідниця на літаках. 27. Ланцюг подій у художньому творі. 28. Повідомлення телефоном. 29. Мистецький твір з казковим сюжетом. 30. Кольорові декоративні вогні під час свят, карнавалів. 31. Виняткове, незвичайне, рідкісне явище.

ТЕСТ

орфографічну помилку у словах іншомовного походження допущено

- А вілла, комісія, бароко, голландець, група;
- Б бруutto, Ясси, Діккенс, Руссо, нетто;
- В інтелігенція, імміграція, сюрреалізм, Ніцца, ірреальний;
- Г контрреволюція, апарат, колектив, сума, панна;
- Д Барикада, ірраціональний, манна, шасі, мадонна.

сі слова написані правильно, КРІМ

- А ірраціональний, група, Голландія;
- Б асиміляція, інновація, священний;
- В Діккенс, примадонна, роттердамець;
- Г священник, інтелект, галльський;
- Д Пікассо, буддизм, шосе.

сі слова пишуться без подвоєння приголосного в рядку

- А шален..ий, інтермец..о, Ніц..а, повноліт..я;
- Б від..ача, передпліч..я, без..апеляційний, без..аперечний;
- В облич..я, передпліч..я, безсмерт..я, роздоріж..я;
- Г щоден..о, нет..о, упевнен..о, шален..о;
- Д лебедин..ий, єдин..ий, беладон..а, лібрет..о.

омилку в подвоєнні приголосних у словах іншомовного походження допущено

- А акумуляція, белетристика, грип, ідилія, колектив;
- Б бонна, панна, тонна, пенні, вілла;
- В імміграція, бароко, траса, Джонні, голандський;
- Г Руссо, Торрічеллі, Шиллер, ванна, манна;
- Д мокко, мотто, інтермецо, бравісимо, одісея.

иберіть рядок, у якому в усіх словах приголосні звуки подвоюються

- А буд..а, бравіс..імо, фін..али, бул..а;
- Б інтермецо..о, барок..о, Ізабел..а, пен..і, Брюс..ель;
- В клас.., ідил..ія, Апол..он, віл..а, андор..ський;
- Г лібре..о, ват.., брут..о, мот..о, бон..а;
- Д Марок..о, ір..аціональний, Рус..о, Ват..., ман..а.

кажіть, у якому рядку допущено орфографічну помилку

- А Вілла, комісія, бароко, голландець, група;
- Б брутто, Ясси, Діккенс, Руссо, нетто;
- В інтелігенція, імміграція, іррегулярний, Ніцца, ірреальний;
- Г контрреволюція, апарат, колектив, сума, панна;
- Д баррикада, ірраціональний, манна, шасі, мадонна.

кажіть, у якому рядку всі слова пишуться з апострофом

- А кар..єра, комп..ютер, б..юро, б..джет, куп..юра;
- Б бар..єр, прем..єр, п..єса, інтерв..ю, п..юре;
- В інтер..єр, грав..юра, б..юрократизм, кур..єр, п..єдестал;
- Г ф..юзеляж, Монтек..є, об..єкт, прем..єра, кап..юшон;
- Д об..єктив, ар..єргард, ін...акція, кар..єризм, краков..як.

якому рядку всі слова написано правильно

- А пенні, тона, булла, вілла, група;
- Б манна, бароко, комісія, голандець, апарат;
- В іррегулярний, інтеллігенція, Руссо, Шиллер, Ніцца;
- Г Мадона, панна, група, нетто, брутто;
- Д ірреальний, донна, імміграція, Ясси, Діккенс.

'ясуйте, у якому рядку допущено орфографічну помилку

- А інтер'єр, гравюра, бюрократизм, кур'єр, п'єдестал;
- Б капюшон, об'єкт, кар'єра, прем'єра, порт'єра;
- В бюджет, суб'єкт, Мольєр, компан'йон, комп'ютер;
- Г Фельєтон, більярд, пюре, інтерв'ю, б'юро;
- Д Ньотон, мільярд, п'єса, краков'як, ін'єкція.

кажіть, у якому рядку на місці пропущеної літери треба писати и

- А р..туал, д..спетчер, інц..дент, ц..фра, в..кінг;
- Б д..версант, д..ктор, б..льярд, Р..м, д..ригент;
- В р..нг, конт..нент, експер..мент, К..тай, б..ографія;
- Г кред..т, гард..на, ц..ферблат, дж..гіт, метод..ка;
- Д з..гзаг, Лейпц..г, Л..сабон, Л..ван, ш..рма.

якому рядку на місці пропущеної літери слід писати и?

- А ц..стерна, к..парис, сп..рт, Аркт..ка, п..нгвін;
- Б арт..кль, С..нгапур, реж..сер, студ..я, тр..умф;
- В л..мон, дез..нфекція, ш..рма, колор..т, д..аграма;
- Г с..гнал, реч..татив, р..тм, бенз..н, д..алог;

Д Алж..р, Ч..лі, ш..фр, д..спут, с..мпатія.

кажіть, у якому рядку на місці пропущеної літери треба писати и

А б..нт, з..гзаг, с..луєт, ц..клон, к..лограм;

Б ш..фер, ц..стерна, к..парис, к..моно, ф..рма.

В д..зель, с..мпатія, к..ргиз, ж..лет, ж..рафа;

Г в..мпел, г..ант, б..лет, в..траж, реж..м;

Д ц..клон, ід..лія, т..тан, ф..ніш, Ч..каго.

ВЕЛИКА ЛІТЕРА

1. Уставте на місці крапок велику чи малу літеру.

Президентська ..ідзнака «..ерой ..країни» має два різновиди: ..рден «..олота ..ірка» та ..рден ..ержави. Особі, нагородженій відповідним ..казом ..резидента ..країни відзнакою «..ерой ..країни», вручається орден «..олота ..ірка» за здійснення визначного героїського вчинку, а ..рден ..аржави – за трудовий подвиг.

Розкрийте дужки, вибравши правильний варіант написання.

Українська (Н,н)отаріальна (П,п)алата, (С,с)пілка (А,а)адвокатів України, (Т,т)роїстий (С,с)оюз, (Д,д)ержавне (К,к)азначейство, значок (В,в)ідмінник (О,о)світи, (О,о)рден (С,с)вятої (А,а)нни, (С,с)вітовий (Б,б)анк, (А,а)кадемія (П,п)равових (Н,н)аук, (Д,д)ержавне (К,к)азначейство, (З,з)аповідник (А,а)сканія (Н,н)ова, (П,п)енсійний (Ф,ф)онд соціального страхування, (М,м)ихайлівський (С,с)обор, орден (З,з)олота (З,з)ірка, (Д,д)екларація (П,п)рав людини, (С,с)ередньовіччя, (Д,д)есятий (М,м)іжнародний з'їзд славістів, (Ц,ц)ентральна наукова бібліотека АН України, (А,а)генство (П,п)ренса (Л,л)атіна, (Ш,ш)оста (С,с)есія Київської обласної (Р,р)ади.

2. (М,м)іністерство (К,к)ультури України, (Л,л)оран, (П,п)салтир, (С,с)ин (Б,б)ожий, (Б,б)ог Перун, (І,і)сус (Х,х)ристос, (В,в)исокі (Д,д)оговірні (С,с)торони, (З,з)бройні (С,с)или України, (Д,д)ень народження, (М,м)едаль (З,з)а відвагу, (С,с)хідно-(С,с)ибірське море, (Л,л)ауреат (Д,д)ержавної (П,п)ремії ім.Тараса Шевченка, Марія-(Т,т)ереза.

3. Від поданих слів утворіть прикметники за допомогою суфіксів –ів, –їв, -ин, -їн, -івськ, –ївськ, -ськ і кладіть із ними словосполучення.

Ірпінь, Львів, Дніпро, Карпати, Довженко, Київ, Марина, Волинь, Поділля, Бальзак.

4. Запишіть під диктовку; поясніть написання слів з великої літери.

Антарктика, Антарктичний центр, Арктичний і Антарктичний науково-дослідний інститут, Асканія-Нова, Асоціація національних олімпійських комітетів Європи, віце-президент Національної академії наук України, Версальський мир, автобус «Неоплан», цукерки «Пташине молоко», сливи Ренклод, яблуня Білий налив, піфагорова теорема, львівські музеї, езопівська мова, байки Езопа, Ренесанс, трипільська культура, Снятинський літературно-меморіальний музей М.Черемшини, Південний полюс, Ясна Поляна.

ТЕСТ

ітеру є треба писати в префіксах усіх слів

- А** пр...тулок, пр...гіркий, пр...гірклий;
- Б** пр...тихо, пр...тихнути, пр...тихий;
- В** пр...красний, пр...крашений, пр...красити;
- Г** пр...старий, пр...святий, пр...здирство;
- Д** пр...світлий, пр...трушений, пр...святити.

рфографічну помилку у правописі префіксів допущено

- А** згрупувати, згаснути, здогадатися, змазати, змарнувати;
- Б** скрутити, стерти, схвилювати, скінчити, створити;
- В** спинити, зчепити, скинути, сфотографувати, зносити;
- Г** схилити, ствердити, спутати, сплющити, списати;
- Д** збирати, збити, склепати, сшити, звернути.

ітеру є слід писати в усіх префіксах

- А** пр...мудрий, пр...боркати, пр...стол, пр...краса;
- Б** пр...земкуватий, пр...черствілий, пр...порошений, пр...поганий;
- В** пр...освященство, пр...спокійний, пр...злий, пр...подобний;
- Г** пр...чвалати, пр...сумирний, пр...ускіпливий, пр...чіпливий;

Д пр...велебний, пр...добрий, пр...красний, пр...вільний.

равильно написаний префікс пів- у всіх словах

- А пів-Хрещатика, пів-вулиці, пів-голови;
- Б півобличчя, півсерця, пів'яблука;
- В пів-Житомира, пів-Африки, пів'Японії;
- Г півабрикоса, пів ясена, півдня;
- Д півоберт, пів-оберта, пів-Європи.

овним нормам відповідає написання слова

- А Франківська рима;
- Б Шевченківські вірші;
- В Езопова мова;
- Г Нобелівська премія;
- Д Ахіллесова п'ята.

овним нормам не відповідає написання слова

- А Туманність Андромеди;
- Б Чумацький Шлях (сузір'я);
- В Північнокримський канал;
- Г країни Близького Сходу;
- Д Південно-Африканська Республіка.

сі слова написані правильно

А Кримський півострів, населення Криму, Кримські гори, Кримське надвечір'я;

Б Князівство Монако, Республіка Білорусь, вулиця Ярославів вал, картина «Дев'ятий вал»;

В Конституція України, Президент України, міністр освіти, перша світова війна;

Г епоха Відродження, Нобелівська премія, езопова мова, шевченківський стиль;

Д Інститут педагогіки, грінченків словник, Божа Мати, псалтир

якій із шести наведених груп усі слова мають однаковий префікс

- А пр...года, пр...шити, пр...ніжний;
- Б пр...в'язь, пр...злий, пр...звище;
- В пр...подобний, пр...добрий, пр...сумирний;
- Г пр...рва, пр...чіпливий, пр...гір'я;

Д пр...тулятися, пр...солодкий, пр...паркуватися;

Е пр...бережний, пр...бігти, пр...гарний.

кажіть рядок, в якому написання не відповідає мовним нормам

А Канівське водосховище, Південно-Західна залізниця;

Б Будинок учителя, Десятинна церква;

В Музей Українського Мистецтва, Києво-Печерська;

Г Львівський літературно-меморіальний музей Івана Франка, товариство «Громада».

азвіть рядок, у якому всі слова пишуться з великої літери

А (г,Г)олова (в,В)ерховної (р,Р)ади;

Б (п,П)резидент (с,С)получених (ш,Ш)татів (а,А)мерики;

В (в,В)елика (в,В)едмедиця, (р,Р)ічка (с,С)тир;

Г (к,К)арпатські (г,Г)ори, (в,В)олино-(п,П)одільська (в,В)исочина;

Д (м,М)ихайло (с,С)тарицький, (п,П)івденний (б,Б)ерег (к,К)риму.

азвіть рядок, у якому перше слово пишеться з великої літери

А (б,Б)удинок учителя, (г,Г)енеральний прокурор України;

Б (с,С)ереднє (п,П)олісся, (к,К)урорти (п,П)івдня;

В (к,К)анівське (в,В)одосховище, (б,Б)іла (ц,Ц)церква;

Г (п,П)правобережна Україна, (с,С)офіївський (с,С)обор.

найдіть рядок, в якому слова походять з власних назв, але пишуться з малої літери

А (м,М)еценат, (с,С)ірко;

Б (ч,Ч)умацький (ш,Ш)лях, (о,О)м;

В (м,М)аузер, (б,Б)раунінг;

Г (р,Р)усалка, (ю,Ю)пітер.

НАПИСАННЯ СКЛАДНИХ СЛІВ

1. Запишіть слова, знявши ризик.

військово/полонений, військово/морський, військово/зобов'язаний, радіо/технічний, з діда/прадіда, кінець/кінцем, день/другий, повік/віки, вербо/ліз, 100/річниця, сто/річчя, дизель/мотор, Непий/пиво, термо/гідро/динаміка, Віта/Поштова, без батька/матері, Рава/Руська, хитра Лисичка/Сестричка, гуляй/поле, унтер/офіцер, ордено/носні, біло/сніжні, культурно/побутове, морально/стійкий.

е/гайно, не/покоїтися (хвилюватися), не/покоїтися (не бути похованим), не/дочувати, небо/край, не/письменний, не/доля, не/ук, отакий/то, не/людина, не/істота, не/дарма, не/втямки, не/сміливий, отожд/то, пліч/о/пліч, при/тому, дарма/що, хіба/що, у/слід, ані/чи/чирк, масово/політичний, діалектно/матеріалістичний, з/дуру, дощо/мір, сліпо/глухо/німий, трохи/вище/зазначений, людино/день, максі/спідниця, норд/вест, брат/і/сестра, більш/менш.

. Продовжіть ряди складних слів, поставте наголос. Перевірте правопис за «Орфографічним словником».

Авто-: автограф, автокар..

багато-: багатостатистик..

бібліо-: бібліографія..

біл-: Білгород-Дністровський, білоручка..

велико-: великоруський..

VELO-: велокоманда, веломотокрос..

вище-: вищезазначений..

воєнно-: воєнно-стратегічний..

віще-: віще-консул..

гостро-: гостродзьобий..

грам-: грам-калорія..

гідро-: гідростанція..

дорож-: дорожньо-мостовий ..

екс-: экс-міністр..

електро-: електросила..

житло-: житлоуправління, житлово-побутовий..

. Від поданих словосполучень утворіть, де можливо, складні слова;

перевірте правопис за «Орфографічним словником»; поясніть написання.

Висока кваліфікація, добувати сіль, подібний до м'яча, культура і побут, історія та етнографія, північний схід, обернена пропорція, рожевий і золотий, Біла Церква, двадцять чотири поверхи, чітко виражений, суспільно корисний, ломити камінь, скло і бетон.

Перепишіть приклади, розкриваючи дужки. Перевірте правопис за «Орфографічним словником. Поставте наголос, обґрунтуйте написання.

(Взаємно) ізолюваний, однозначний, паралельний, перпендикулярний;

(високо) калорійний, піднятий, поважний, поставлений, оплачуваний;

(глибоко) водний, вкопаний;

(далеко) глядний, видний, розташований;

(мало) істотний, відомий, досліджений, відшліфований;

(науково) дослідний, фантастичний, достовірний, пояснений;

(суспільно) економічний, корисний, трудовий, небезпечний, необхідний;

(соціально) свідомий, небезпечний, побутовий;

(прямо) рослий, протилежний, душний;

(швидко) плинний, діючий;

(ясно) блакитний, лиций, вельможний.

. Прочитайте аббревіатури; обґрунтуйте їх написання.

ВР (Верховна Рада), ООН (Організація Об'єднаних Націй), ГЕС (гідроелектростанція), ЖЕК (житлово-експлуатаційна контора), загс (запис актів громадянського стану), АПН (Академія педагогічних наук), облвно (обласний відділ народної освіти), АЕС (атомна електростанція).

ТЕСТ

Через дефіс пишуться всі прикметники

А криваво / червоний, південно / західний, народно / пісенний;

Б світло / рожевий, світло / чубий, народно / визвольний;

В м'ясо / молочний, гірко / солоний, сніжно / білий;

Г біло / сніжний, кисло / молочний, південно / український,
Д всесвітньо / історичний, всесвітньо / відомий, тьмяно / сталевий.

Разом пишуться усі складні прикметники

А червоно / гарячий, криваво / червоний, ніжно / блакитний,
воєнно / політичний;

Б далеко / східний, південно / східний, світло / голубий, фізико /
географічний;

В гірко / солоний, хіміко / біологічний, західно / український, радіо
/ фізичний;

Г східно / український, кисло / молочний, біло / сніжний, первісно
/ общинний;

Д науково / дослідний, глухо / німий, тьмяно / сталевий,
електронно / обчислювальний.

Разом пишуться усі складні прикметники

А сліпучо / білий, вічно / юний, червоно / гарячий, ніжно /
рожевий;

Б сніжно / білий, північно / кримський, світло / голубий, мовно /
літературний;

В західно / український, радіо / фізичний, гірко / солоний, хіміко /
біологічний;

Г високо / авторитетний, багато / дітний, екс / прем'єр, міні /
футбол;

Д військово / зобов'язаний, гірничо / видобувний, дерево /
обробний, сто / двадцяти / тисячний.

Через дефіс пишуться всі прислівники

А де / інде, по / українськи, повік / віків, рано / вранці, врешті /
решт;

Б на / гора, віч / на / віч, не сьогодні / завтра, тихо / тихо, кінець /
кінцем;

В по / латині, будь / що / будь, без кінця / краю, з діда / прадіда,
видимо / невидимо;

Г десь / інде, більш / менш, вранці / рано, само / собою, раз / у /
раз;

Д по / одинці, одним / одна, на / одинці, сам / на / сам, сама / самісінька.

Правильна написані всі прислівники

- А до вподоби, спідлоба, без упину;
- Б коли—не—коли, де—інде, не сьогодні—завтра;
- В пліч-о-пліч, в основному, стрімголов;
- Г кінець—кінцем, одним одна, рік-у-рік;
- Д десь—інде, як-не-як, на добраніч.

Усі слова треба писати через дефіс у рядку

- А батько / мати, важко / хворий, звіробій / трава;
- Б дівчина / красуня, багато / тисячний, великий / превеликий;
- В видимо / невидимо, середньо / вічний, контрольний / вимірювальний;
- Г вовк / жаднюга, суспільно / політичний, радий / радісний.

Усі прислівники треба писати разом у рядку

- А на / показ, без / вісти, все / одно;
- Б до / пізна, по / новому, на м весні;
- В у / гору, в / літку, з / рештою;
- Г у / низу, по / десятиро, на / поготові.

Усі складні слова треба писати через дефіс у рядку

- А медико/генетичний, старо/англійський, мінерально/сировинний;
- Б мідно/червоний, навчально/виробничий, об'ємно/просторовий;
- В молочно/білий, науково/експериментальний, загально/народний;
- Г лірико/драматичний, жовто/червоний, гостро/критичний;

Усі слова треба писати разом у рядку

- А суспільно/політичний, західно/німецький, тридцяти/тисячний;
- Б тьмяно/зелений, агро/фірма, високо/поважний;
- В всюди/хід, південно/український, відео/техніка;
- Г криго/лам, легко/атлетичний, південно/ західний;
- Д перекоти/поле, суспільно/корисний, жовто/гарячий.

Усі слова треба писати через дефіс у рядку

- А коли/не/коли, вряди/годи, раз/у/раз;

Б пліч/о/пліч, день/у/день, більш/менш;

В з/поза, взагалі/то, як/то;

Г ні/ким, будь/коли, неначе/б/то;

Д з/поміж, усе/таки, он/який

Усі складні слова потрібно писати через дефіс у рядку

А лимонно/жовтий, історико/культурний, теоретико/пізнавальний;

Б оздоровчо/спортивний, вогняно/червоний,
військово/полонений;

В сліпучо/білий, середньо/річчя, північно/східний;

Г міжнародно/правовий, організаційно/технічний,
лимонно/кислий;

Д дослідно/виробничий, пів/аркуш, лірико/драматичний.

Усі слова треба писати у рядку

А праце/здатний, біло/сніжний, південно/східний,
високо/авторитетний;

Б вагоно/ремонтний, віськово/полонений, давно/минулий,
радіо/технічний;

Г високо/моральний, лісо/степовий, пів/відра,
науково/обґрунтований;

Д старо/слов'янський, шести/денний, псевдо/науковий,
екс/чемпіонський.

ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ

1. Запишіть слова, вставляючи необхідну літеру.

Пр..гіркий, пр..мудритись, пр..добрий, пр..добритись, пр..мудрий,
пр..гарний, пр..писати, пр..слівник, пр..губити, пр..варити, пр..казати,
пр..будова, пр..міський, пр..смерки, пр..порошений,
Пр..дніпров'я, Пр..дністров'я, Пр..азов'я, Пр..балтика, пр..голомшити,
пр..меншити, пр..звище, пр..звисько, пр..рва, пр..красити, прогр..міти,
пр..летіти, пр..крутити, пр..сісти, пр..гірок, пр..трусити.

2. Запишіть слова, вставляючи пропущені літери.

..тверджувати, ..гортати, ..мокнути ..кип'ятити, ..писати, ..бігати,
..казати, ..кам'яніти, ..причинити, ..проектований, ..фотографувати,
..почити, ..цідити, ..гнути; ро..подільний, ро..хлюпати, ро..фасувати,

ро..сердитися, ро..печений, ро..бризкати, ро..вести, ро..вантажити, ро..летітися, ро..сада, ро..броїти, ро..кладка, ро..клад; бе..шумний, бе..ідейний, бе..головий, бе..верхній, бе..грамотний, бе..доганний, бе..доріжжя, бе..думний, бе..батченко, бе..тактний, бе..щасний, бе..чесність, бе..церемонний.

Словниковий диктант.

Зробити, зшити, зсунути, зв'язати, сфотографувати, зцілити, зорати, скинути, спитати, стерпіти, зітхнути, зосліпу, зізнання, зогнилий, возвеличити, розстріляти, зустріч, зупинка, черезсідельник, презлий, премудрий, привідкритий, прибережний, відступити, підпиляти, відзначити, обстеження, надсадний, пребілий, притихлий, прибілений, придобрити, приамурський, приміський, преспокійний, пригоряти, причепити, превисоко, примовляти, прірва, прибігти, привезений, прегіркий, прізвище, прізвисько, перевірити, представник, недоля, небезпека, преславний.

. Від поданих нижче слів за допомогою префіксів з- чи його варіантів зі-, с- утворіть нові слова.

Жарити, жати, робити, сипати, рвати, сунути, їхати, гріхи, ходити, орати, писати.

. Від кожного з поданих дієслів утворіть слова з різними префіксами.

Пекти, кинути, класти, йти, шкрябати, м'яти, бути, їхати, крутити, фотографувати, гнути, писати, ділити, шкодувати.

ТЕСТ

ітеру є треба писати в префіксах усіх слів

- А** пр...тулок, пр...гіркий, пр...гірклий;
- Б** пр...тихо, пр...тихнути, пр...тихий;
- В** пр...красний, пр...крашений, пр...красити;
- Г** пр...старий, пр...святий, пр...здирство;
- Д** пр...світлий, пр...трушений, пр...святити.

рфографічну помилку у правописі префіксів допущено

- А** згрупувати, згаснути, здогадатися, змазати, змарнувати;
- Б** скрутити, стерти, схвилювати, скінчити, створити;
- В** спинити, зчепити, скинути, сфотографувати, зносити;

Г схилити, ствердити, спутати, сплющити, списати;

Д збирати, збити, склепати, сшити, звернути.

ітеру є слід писати в усіх префіксах

А пр...мудрий, пр...боркати, пр...стол, пр...краса;

Б пр...земкуватий, пр...черствілий, пр...порошений,
пр...поганий;

В пр...освященство, пр...спокійний, пр...злий, пр...подобний;

Г пр...чвалати, пр...сумирний, пр...ускіпливий, пр...чіпливий;

Д пр...велебний, пр...добрий, пр...красний, пр...вільний.

равильно написаний префікс пів- у всіх словах

А пів-Хрещатика, пів-вулиці, пів-голови;

Б півобличчя, півсерця, пів'яблука;

В пів-Житомира, пів-Африки, пів'Японії;

Г півабрикоса, пів ясена, півдня;

Д півоберт, пів-оберта, пів-Європи.

овним нормам відповідає написання слова

А Франківська рима;

Б Шевченківські вірші;

В Езопова мова;

Г Нобелівська премія;

Д Ахіллесова п'ята.

овним нормам не відповідає написання слова

А Туманність Андромеди;

Б Чумацький Шлях (сузір'я);

В Північнокримський канал;

Г країни Близького Сходу;

Д Південно-Африканська Республіка.

сі слова написані правильно

А Кримський півострів, населення Криму, Кримські гори, Кримське надвечір'я;

Б Князівство Монако, Республіка Білорусь, вулиця Ярославів вал, картина «Дев'ятий вал»;

В Конституція України, Президент України, міністр освіти, перша світова війна;

Г епоха Відродження, Нобелівська премія, езопова мова, шевченківський стиль;

Д Інститут педагогіки, грінченків словник, Божа Мати, псалтир.
якій із шести наведених груп усі слова мають однаковий префікс

А пр...года, пр...шити, пр...ніжний;

Б пр...в'язь, пр...злий, пр...звище;

В пр...подобний, пр...добрий, пр...сумирний;

Г пр...рва, пр...чіпливий, пр...гір'я;

Д пр...тулятися, пр...солодкий, пр...паркуватися;

Е пр...бережний, пр...бігти, пр...гарний.

кажіть рядок, в якому написання не відповідає мовним нормам

А Канівське водосховище, Південно-Західна залізниця;

Б Будинок учителя, Десятинна церква;

В Музей Українського Мистецтва, Києво-Печерська;

Г Львівський літературно-меморіальний музей Івана Франка,
товариство «Громада».

ОРФОГРАФІЧНА ПОМИЛКА

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Малинові кущі виставляли довгі світлі лози, увіньчані самотніми три гранними литками.

Б Я засипав його питаннями, та він похилив голову і якось с підлоба дивився на мене, немов би не вірив у щирість мого зацікавлення.

В Жінки замислелися: на хвастливу річ Одаркину вони не знали, що відповідати.

Г Пишно вдягнений, у великому княжому уборі, але похмурий, сидить Ярослав на престолі.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Війнуло тишою, земля пухко лежала, покрита сумнуватим, але по-справжньому прекрасним покривалом.

Б Дані археологічних розкопок та світчення мандрівників і літописців доводять, що вишивка як вид мистецтва в Україні існує з незапам'ятних часів.

В Важливі події, народні свята й обряди немислимі без вишитих рушників, які, крім декоративного, мали образно-символічне значення.

Г Тихо було в стайні, тільки тонко й радістно заіржала молода, ще не об'їджена лошиця.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А По обидва береги Роставиці через усю Вербівку стеляться сукупні городи та ливади, не одгороджені тинами.

Б Затримтіли роси перші, чують – ранок медв'яний.

В Недалечко лижала торбинка з харчами й сучкуватий грушовий ціпок.

Г Між двома шпичастими горами було видно провалля, промите дощовою водою.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Поїздка на південь, морські ванни та лиманові грязі, хоч і поправили трохи здоров'я, проте повністю на ноги Лесю Українку не поставили.

Б Тільки високі будяки та присадкуватий полин ще росли й шуміли під вітром на жовто-гарячій пістній землі.

В Вище грядок роскидався квітник, повний яскравих квітів, а на самій середині росли чотири акації, що майже ловилися гіллям і творили великий природній холодник.

Г З піраміди апельсинів, шоколадних виробів, печева, винограду виділялись стрільчасті пляшки в золотих ковпачках.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А У вікнах сеніло весняне море, квітнув мигдаль, пахли лавр, кіпарис, нагріта кримська земля.

Б Кругом простеляється така безмежна синя широчінь, що й оком не згляниш.

В Кухарь зробив із юшки густий розсіл, облив ним рибу й сцідив його через видовбане держално.

Г Ти [мати] ідеш, пренепорочна, тінь Шевченкова з тобою світить путь у бездоріжжі, одволожує вуста.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Довго стояв на порозі, як найбезталанніша людина, що ледве дух перевела, як віч-на-віч зустрінулася із знайомим горем та небезпекою.

Б На товстих куцях пальцях блищали важкі золоті перстні з дорогими блискучими камінцями.

В Розіслалися лани широкими килимами, ховаючи свої краї аж там, де блакитний край неба зливається з темно-зеленою далеченою.

Г Лапаті сонячники, обважнілі від насіння, зхилялися до землі.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А З-під ссунутої хустки вибилися лянні пасма кіс.

Б Зовсім нема чого ставити питання про перимогу того чи іншого діалекту, атже літературна мова мусить витворитись із усіх діалектів.

В Німіють жалі, зашерхає думка, і бентежну душу, мов пестливу непокірну дитину, чиясь владна й лагідна рука тихо огортає, як пелюшками.

Г Набравши в лъоху решето яблук та слив, швець без пригод вибрався по ковзьких східцях на гору.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Тяжке сиріцтво з самого малку, гірка неволя в чужій роботі преборкали її шибку думку.

Б Добрий смак можна розвинути і виховати на високих зразках прекрасного, поганий – виправити уважним вивченням творів справжнього мистецтва.

В Там є чудова, тиха затока з химерним плетевом куширу, із заростями лататя.

Г Біля брами по осінньому шарудить листям якесь дерево, навіває болістні думки.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Червоно боким яблуком округлим зкотився день, доспілий і тяжкий.

Б І над лукою високо високо в небі висіла не то закруглина стеля, не то склепіння, обите чорним оксамитом.

В Звертаючись до образу Лесі Українки, можливо бачити, якою силою постає в людині високість її помислів, значемість життєвого ідеалу, безмір любові до свого народу.

Г Ліс, остаточно струснувши з себе рештки нічної пільми, прокидався у всій своїй зеленій величі.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Ні небо, ні земля ні коли, навідь у снах, не покидають людини.

Б Пісенність Шевченкової лірики настільки приваблива та природна, що багато його поезій стали народними піснями.

В Край неба на сході помітно блідне, так що в нього вже можна розпізнати сіру пелину розірваних вітром хмар.

Г Скрізь обїзди, усе перикопане, зрите, наче тут недавно йшла війна.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Лише де не де спалахували й мерехтливо меготіли сліпенькі вогники.

Б З великої кузьні було чути сопіння ковалського міха та стук коваля.

В Берези віддалеки ясніють, світяться – вони такі вродливі, превітні по між чорних дерев.

Г Усе село було залите абрикосовими та черешневими садками й зеленіло, як гай.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Земля прислухається до предорожніх пісень і вухатими соняшниками, і вусатим ячменем, і втомленим житом, що ніяк не може нагодувати рід людський.

Б Між осокою в'ється невеличка річечка, береги якої розпливаються в болотах та в мочарах між очеретом.

В На Вишенці встановили гіганські кульбаби, які світяться вночі.

Г Стежечка вередливо в'ється по крутому боці Голиці через ялиновий та буковий ліс.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Уперше на київському треку будуть проведені змагання на тандемах – дво місних велосипедах.

Б Ніжна, тиха, кришталево чиста мелодія почулася ніби здалека, як світлий спомин з глибини душі.

В Корчмарь без жодної потреби, преголомшений нездоланим горем, спинився біля залізної брами.

Г Набралася молодиця глечиків чи мало та з хутора техесенько й почимчикувала.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Ти геній і герой, ти ріки повертаєш і ссуваєш гори, але дозволь мені почути, як ти з матір'ю говориш.

Б А земля лежить медова, а поля пожаті мріють, на городах досягають гарбузи зеленоребрі.

В Не то осінні води шуміли, збігаючи в Дунай, не то вітер бився в заламах проваля.

Г Від тепер щоранку гомонітиме, оживатиме степ, пройнятий оксамитовою музикою моторів.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Вони зпалили всі кораблі за собою, про те вірили в свою зорю.

Б Чарівні інкрустовані вироби створюють різьб'ярі Уманщини.

В Навколо вирують пристрасті, ломаються списи в щоденних баталіях, що їх ведуть будівничі з бракон'єрами, а він стоїть, думає свою одвічну думу.

Г Здавалось, що барвінок і зимою зеленіє, бо коли танули сніги, то на світ пробивалось його цупке, зелене листя, не змучене холодом, не скалічене морозом.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Степ яснів, ширився, не втомно розгортав один за одним безбережні сувої та стелив під ноги то ясні плахти різно барвного зілля, то зелені жмутки жита та пшениці.

Б Зазвеніли струни ще ніжніш-ніжніш, мабуть, ти до мене думкою летиш.

В Сніг із кожною хвилиною густішав, і дедалі непрогляднішою ставала за вікном вируюча сіра каламуть.

Г Мороз прелине, синьо та прозоро розвісить скрізь інею сивий дим; і на шипках невидані узори він намалює генієм своїм.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Трави свіжістю пахли в теплі літа, і зходила мрія під віями вечора.

Б Життя і мрія в згоді не бувають і вічно борються, хоч миру прагнуть.

В Коли копають картоплю, ключь угорі журавлинний рідною мовою кличе в невідомі краї.

Г Зимові присмерки поволі спускалися на засніжену землю, де вже з'явилися перші проталини, принесені передвесняною відлигою.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Хочеться розправити крила і полетіти – полетіти аж ген туди, де мріють сиві обрії понад лісами та лугами.

Б Було так тихо, ніби-то кожна стеблина пізнала тревогу й причаїлася.

В Якщо ви хочете, щоб рідне слово на завжди ввійшло в духовне життя дитини, стало її багатством, не забувайте про рідну пісню.

Г Уранці полк вийшов на відкрите узлісся і, вражений, зупинився в німому зачаруванні: далеко на горах уже видно було їм золото верхий Київ!

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Рідна українська мова гріє душу божественним вогнем, вона бrenить для нас небесними звуками.

Б Нічого теплого з собою не мав, одже, була передімною немила перспектива змокнути й застудитися.

В Навколо тиша; лиш од села, з високого стародавнього мінарету, долітають скрипучі, як немазане колесо, різкі звуки побожного поклику мулли.

Г Сірим муром замкнули Губерлінські гори обрій на заході граню, що відокремлює Орськ і первозданний казаський степ від Європи та від рідної України.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Глинянні посудини дунайської культури мають форму чашок, кубків і невеликих плоскодонних глечеків.

Б Пароплав раптом так хитнуло, що графин не встояв на столику й брязнув на підлогу.

В Під недовершеним сплетінням вікових лип тягнеться в споришових берегах старий чуматський шлях.

Г Сонце хилилося до обрію, опускалося все нижче; самотній проміньчик прорвався крізь щилину, ясно освітив на мить кімнату й знову зник.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Галичина – історична назва українських етнічних земель, історичний регіон України та південносхідної Польщі.

Б На драбину біля винограду вискочив сусіцький жовто гарячий півень, залопотів крилами й бадьоро прокукурівав.

В Позираю на сонце, а воно, як прив'язане, на місці стоїть, не хоче на захід схилитися.

Г Сферичне дзеркало являє собою старано відполіровану поверхню кулевого сегмента.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Повний місяць освічував бліде обличчя з тонким чорним вусом, широко розкриті, блискучі очі та розкуйовджене волосся.

Б З плавнів вставала ніч; спочатку морок поліз з поміж очиретів, а за ним дихнули озерця й купини білим туманом.

В Долларами правди не купити, кровію бессмертя не залить, і ніякі в світі уолл-стріти неспроможні сонце погасить.

Г На підлозі житла на однаковій віддалі одне від одного знаходилися три вогнища з кістковим і дерев'яним вугіллям.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Студенний вітер б'є в холодні вікна, і олов'яний важко дише став.

Б Коли я входив у їдальню свого готелю, перше гудіння гонга густо плевло над рядами біло сніжних столів, у той час ще порожніх.

В Завірюха кидала у віконця сніжні буруни, та окаянний вітер надривався в димарі, гудів і лютував.

Г Славнозвітною є історія козацького флоту, який інколи нараховував до сотні морських чайок.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А На лимонно-кислий напій «Джерело» у супер-маркеті протягом місяця була знижка.

Б Де який час у залі панувала тиша, а потім залунали гучні оплиски.

В Спадають краплі дощові, не наче сльози, на дорогу з маленьких бруньок задубілих.

Г Тьмяніють в уяві заморські дива, палаци чужі та палати; дивом дорога стає польова та стежка до рідної хати.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Пахощі з липи та квіток носилися в повітрі й розвівалися широкими хвилями далеко на вкруги.

Б Нехай я буду казна-що, а не запорожець, коли сьогодні з нас один не дістане лицарської слави!

В Чиста, як кришталь, та погожа вода стояла майже в щерть з каменними цямринами криниці.

Г Дух народу – не зборима сила, коли люди не ждуть мани з неба, не заглядають комусь до рук, а діють.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Якби не ви, мої ліси і луки, якби не ви, джерела поміж трав, я б мучився від ніжності й розлуки, я б від черстої спраги умирав.

Б Загорнувши горщик із кутею у свій плетиний шарф, дівчина поклала його в кошечок до решти подарунків, тепло вдяглася й поспішила надвір.

В Ще звечора прийшло на хутір повідомлення, щоб усі військово-зобов'язані з'явилися до військомату.

Г Зимою були великі сніги: так де-інде закидало, що аршинів у три було, а всюди на рівному й небуло менш аршина.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А В однім місці розламують чорно-землю, а поруч бульдозери вже вигризають із підґрунття жовту правічну глину й сунуть її нагору, на вали.

Б Велику цікавість викликає в учнів виготовлення декоративних і наукових пано та настінних гербаріїв із сухих квітів і листя.

В По скляній поверхні ставка, із глибини якого визирало темне зор'яне небо, тихо плив білою хмарою туман.

Г У немовлят зовсім ще немає зап'ястних кісток, і вони ще ледве позначаються.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Близько сорока нових зірок з'являється в нашій Галактиці що року.

Б На перепеченому приморозками березі лежало кілька тендітних стеблин любии-мене.

В У шісдесят п'ять різних міст світу линули короткі радіо-хвилі, адже скрізь мали вони знайти одного адресата – інститут переливання крові.

Г Археологічні матеріали свідчать про значні торговельні операції порту і показують, що однією зі статей експорту князівства був хліб.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Вогка березнева ніч неохоче підіймає і збиває на бакир червону гостро-верху шапку вогню.

Б По піскуватій лінії берега, серед тінистих садків, білили розкішні віли.

В Швидкісна обробка металів одержала широке розповсюдження в машинобудуванні й у виробництві різального інструменту.

Г У XIX ст. було чимало талановитих виконавців дум, серед яких най більш відомим став кобзарь Остап Вересай із Полтавщини.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Осока та рогіз за ніч помітно підтяглися вгору, листя на деревах ще більше налилося зеленню, і пташки галасували сміливіше, ніж у попередні роки.

Б А в цей час наді мною твориться диво: хтось не видимим смичком провів по синьому піднебесі, по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка.

В На городах копають картоплю, у полі – цукрові бур'яки; різного птахства поменшало, бо повідлітало воно.

Г Іноді ця лагідна мелодія стає подібною до заглушеного стогону, але потім лл'ється вона далі, як прозорий струмок.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Синява неба була така густа, що стіна соснового бору вдалені здавалася темно волошковою, і хати ледь білили крізь той голубий морок.

Б Простилилась пам'яті ожина по горбах, куди малим ходив, і озвалась мамина стежина кущиком білої лободи.

В Дочикаюсь весни, щоб лиш випала світла і тепла, і дзвінками плугами приорю торішню стерню, і вивершить колосом стебла древня сила хліба.

Г Там, у будинку, що звів невисокий серед гілок тривіконний фасад, юні мої окрилились роки, яких не вернути назад.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Збулись шевченкові слова пророчі, і час оновлення настав, і темні просвітилися очі, вчорашній раб Всесильним став.

Б Легко-крила уява молодого артиста давала поштовх для створення яскравих, блискучих малюнків.

В Усі враз замовкли, дехто наморщив лоба, а інші почали оглядати новака зі всіх боків, намагаючись до чого-небудь прискіпатись.

Г Щодня Котигорошко залівав у головні комп'ютери військовоморських штабів прекаспійських держав і відстежував усі накази.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Пісні XVII ст. зображують події народно-визвольної війни проти панської Польщі.

Б Йому уп'явся цв'яхом у серце сумнів: а що коли й у Вовчій Горі чекає його отакий преїом?

В У людських садах розцвітали духм'яні груші, напоїні ароматами літа.

Г Якщо ціну встановлено залежно від ваги товару, вона визначається за вагою нето, якщо інше не встановлено договором купівлі продажу.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Вона, літня вже, німічна жінка, рятувала від переслідувань військово-полонених, що опинилися в оточенні.

Б Старий Дніпро замихтів у його пам'яті своїм вічним св'ятковим простором.

В Між білими хатами й зеленими вишниками високо в гору підіймались колодязьні журавлі.

Г Ірпінський краєзнавець О. Передерій записав від старожилів, що річка Ірпінь раніше називалася Єрепень.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Павло Тичина – у почесній лаві першовідкривачів, адже ж він автор не бачених взірців поезії.

Б Він зовнішністю своєю вже схожий був на духовного пастиря заблуканих овець, жаль тільки, що йому хтозна-для-чого треба ще було сніти на нікому не потрібній теології цілих три роки.

В Хотілося бути з ним удвох, звірятися йому у своїх мріях, почувати до нього безмежне довір'я, слухати його мову.

Г Був травень, росцвітав бузок, по запоріжських гаях лящали солов'ї.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Устане Мартин у досвіта й пожене свої вівці в отару; навкруги все прокидається з дрімоти, таке вохке, сизувате од нічної роси.

Б У преамбулі Конституції сказано, що держава сприяє консолідації української нації, відродженню духовних і національних традицій.

В Дивуюсь і своєму не щастю, і хитро-мудрим викруткам мого в'юнкого друга, котрий вміє завжди вийти сухим із води і все звернути на мене.

Г Збившись навкруги високого дерев'яного бована, перед яким горів вогонь, кричали люди, сперечались, махали руками.

ВІДПОВІДІ: 1. Г; 2. В; 3. Г; 4. А; 5. Г; 6. А; 7. В; 8. Б; 9. Г; 10. Б; 11. Г; 12. Г; 13. Б; 14. Б; 15. Г; 16. В; 17. Г; 18. А; 19. В; 20. Б; 21. В; 22. А; 23. В; 24. Г; 25. Б; 26. А; 27. Г; 28. Б; 29. В; 30. А; 31. Г; 32. В; 33. А; 34. Г; 35. В; 36. Б.

Матеріал для вчителя

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Малинові кущі виставляли довгі світлі лози, *увінчані* самотніми *тригранними* литками.

Б Я засипав його питаннями, та він похилив голову і якось *спідлоба* дивився на мене, *немовби* не вірив у щирість мого зацікавлення.

В Жінки *замислилися*: на хвастливу річ *Одарчину* вони не знали, що відповідати.

Г Пишно вдягнений, у великому княжому уборі, але похмурий, сидить Ярослав на престолі.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Війнуло *тишею*, земля пухко лежала, *прикрита* сумнуватим, але по-справжньому прекрасним покривалом.

Б Дані археологічних розкопок та *свідчення* мандрівників і літописців доводять, що вишивка як вид *мистецтва* в Україні існує з незапам'ятних часів.

В Важливі події, народні свята й обряди немислимі без вишитих рушників, які, крім декоративного, мали образно-символічне значення.

Г Тихо було в стайні, тільки тонко й *радісно* заіржала молода, ще не *об'їжджена* лошиця.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А По обидва береги Роставиці через усю Вербівку стеляться сукупні городи та *левади, неодгороджені* тинами.

Б *Затремтіли* роси перші, чують – ранок *медвяний*.

В Недалечко *лежала* торбинка з харчами й сучкуватий *грушевий* ціпок.

Г Між двома шпичастими горами було видно провалля, промите дощовою водою.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Поїздка на південь, морські ванни та лиманові грязі, хоч і поправили трохи здоров'я, проте повністю на ноги Лесю Українку не поставили.

Б Тільки високі будяки та присадкуватий полин ще росли й шуміли під вітром на *жовтогарячій пісній* землі.

В Вище грядок *розкидався* квітник, повний яскравих квітів, а на самій середині росли чотири акації, що майже ловилися гіллям і tworили великий *природний* холодник.

Г З піраміди апельсинів, шоколадних виробів, *печива*, винограду виділялись *стрілчасті* пляшки в золотих ковпачках.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А У вікнах *синіло* весняне море, квітнув мигдаль, пахли лавр, *кипарис*, нагріта кримська земля.

Б Кругом *простилається* така безмежна синя широчінь, що й оком не *зглянеш*.

В *Кухар* зробив із юшки густий розсіл, облив ним рибу й *зцідив* його через видовбане держално.

Г Ти [мати] ідеш, пренепорочна, тінь Шевченкова з тобою світить путь у бездоріжжі, одволожує вуста.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Довго стояв на порозі, як найбезталанніша людина, що ледве дух перевела, як віч-на-віч зустрінулася із знайомим горем та небезпекою.

Б На товстих куцях пальцях блищали важкі золоті *персні* з дорогими блискучими *камінцями*.

В Розіслалися лани широкими килимами, ховаючи свої краї аж там, де блакитний край неба *зливається* з темно-зеленою *далечиною*.

Г Лапаті *соняшники*, обважнілі від насіння, *схилялися* до землі.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А З-під *зсунутої* хустки вибилися *ляні* пасма кіс.

Б Зовсім нема чого ставити питання про *перемогу* того чи іншого діалекту, *адже* літературна мова мусить витворитись із усіх діалектів.

В Німіють жалі, зашерхає думка, і бентежну душу, мов пестливу непокірну дитину, чиясь владна й лагідна рука тихо огортає, як пелюшками.

Г Набравши в лъоху решето яблук та слив, швець без пригод вибрався по *ковзких* східцях *нагору*.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Тяжке *сурітство* з самого малку, гірка неволя в чужій роботі *приборкали* її шибку думку.

Б Добрий смак можна розвинути і виховати на високих зразках прекрасного, поганий – виправити уважним вивченням творів справжнього мистецтва.

В Там є чудова, тиха затока з химерним *плетивом* куширу, із заростями *латаття*.

Г Біля брами *по-осінньому* шарудить листям якесь дерево, навіває *болісні* думки.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А *Червонобоким* яблуком округлим *скотився* день, дорослий і тяжкий.

Б І над лукою *високо-високо* в небі висіла не то *закруглена* стеля, не то склепіння, оббите чорним оксамитом.

В Звертаючись до образу Лесі Українки, *можемо* бачити, якою силою постає в людині високість її помислів, *значимість* життєвого ідеалу, безмір любові до свого народу.

Г Ліс, остаточно струснувши з себе рештки нічної пільми, прокидався у всій своїй зеленій величі.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Ні небо, ні земля *ніколи, навіть* у снах, не покидають людини.

Б Пісенність Шевченкової лірики настільки приваблива та природна, що багато його поезій стали народними піснями.

В Край неба на сході помітно блідне, так що в нього вже можна *розпізнати* сіру *пелену* розірваних вітром хмар.

Г Скрізь *об'їзди*, усе *перекопане*, зрите, наче тут недавно йшла війна.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Лише *де-не-де* спалахували й мерехтливо *миготіли* сліпенькі вогники.

Б З великої *кузні* було чути сопіння *ковальського* міха та стук коваля.

В Берези віддалеки ясніють, світяться – вони такі вродливі, *привітні поміж* чорних дерев.

Г Усе село було залите абрикосовими та черешневими садками й зеленіло, як гай.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Земля прислухається до *придорожніх* пісень і вухатими соняшниками, і вусатим ячменем, і втомленим житом, що ніяк не може нагодувати рід *людський*.

Б Між осокою в'ється *невеличка* річечка, береги якої *розпливаються* в болотах та в мочарах між очеретом.

В На *Вишеньці* встановили *гігантські* кульбаби, які світяться вночі.

Г Стежечка вередливо в'ється по крутому боці Голиці через ялиновий та буковий ліс.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Уперше на київському треку будуть проведені змагання на тандемах – *двомісних велосипедах*.

Б Ніжна, тиха, кришталево чиста мелодія почулася ніби здалека, як світлий спомин із глибини душі.

В *Корчмар* без жодної потреби, *приголомшений* нездоланим горем, спинився біля залізної брами.

Г Набралася молодиця глечиків *чимало* та з хутора *тихесенько* й почимчикувала.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Ти геній і герой, ти ріки повертаєш і *зсуваєш* гори, але дозволь мені почути, як ти з матір'ю *говориш*.

Б А земля лежить медова, а поля пожаті мріють, на городах досягають гарбузи зеленоребрі.

В Не то осінні води шуміли, *збігаючи* в Дунай, не то вітер бився в заломах *провалля*.

Г *Відтепер* щоранку гомонітиме, *оживатиме* степ, пройнятий оксамитовою музикою моторів.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Вони *спалили* всі кораблі за собою, *проте* вірили в свою зорю.

Б Чарівні інкрустовані вироби створюють *різьбярі Уманичини*.

В Навколо вирують пристрасті, *ламаються* списи в щоденних баталіях, що їх ведуть будівничі з *бракон'єрами*, а він стоїть, думає свою одвічну думу.

Г Здавалосьь, що барвінок і зимою зеленіє, бо коли танули сніги, то на світ пробивалось його цупке, зелене листя, не змучене холодом, не скалічене морозом.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Степ яснів, ширився, *невтомно* розгортав один за одним безбережні сувої та стелив під ноги то ясні плахти *різнобарвного* зілля, то зелені жмутки жита та пшениці.

Б *Задзвеніли* струни ще ніжніш-ніжніш, *мабуть*, ти до мене думкою летиш.

В Сніг із кожною хвилиною густішав, і дедалі непрогляднішою ставала за вікном вируюча сіра каламуть.

Г Мороз *прилине*, синьо та прозоро розвісить скрізь інею сивий дим; і на *шибках* невидані узорі він намалює генієм своїм.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Трави *свіжістю* пахли в теплі літа, і *сходила* мрія під віями вечора.

Б Життя і мрія в згоді не бувають і *вічно борються*, хоч миру прагнуть.

В Коли копають картоплю, *ключ* угорі *журавлинний* рідною мовою кличе в невідомі краї.

Г Зимові присмерки поволі спускалися на засніжену землю, де вже з'явилися перші проталини, принесені передвесняною відлигою.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Хочеться розправити крила і полетіти – полетіти аж ген туди, де мріють сиві обрії понад лісами та луками.

Б Було так тихо, *нібито* кожна стеблина пізнала *тривогу* й причаїлася.

В Якщо ви хочете, щоб рідне слово *назавжди* ввійшло в духовне життя дитини, стало її *багатством*, не забувайте про рідну пісню.

Г Уранці полк вийшов на відкрите узлісся і, вражений, зупинився в німому *зачаруванні*: далеко на горах уже видно було їм *золотоверхий* Київ!

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Рідна українська мова гріє душу *божественним* вогнем, вона *бринить* для нас небесними звуками.

Б Нічого теплого з собою не мав, *отже*, була *переді мною* немила перспектива змокнути й застудитися.

В Навколо тиша; лиш од села, з високого стародавнього мінарету, долітають скрипучі, як немазане колесо, різкі звуки побожного поклику мулли.

Г Сірим муром замкнули Губерлінські гори обрій на заході *гранню*, що відокремлює Орськ і первозданний *казахський* степ від Європи та від рідної України.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А *Глиняні* посудини дунайської культури мають форму чашок, кубків і невеликих плоскодонних *гличиків*.

Б Пароплав раптом так хитнуло, що графин не встояв на столику й брязнув на підлогу.

В Під недовершеним сплетінням вікових лип тягнеться в *споришевих* берегах старий *чумацький* шлях.

Г Сонце хилилося до обрію, опускалося все нижче; одинокий *промінчик* прорвався крізь *щілину*, ясно освітив на мить кімнату й знову зник.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А *Галичина* – історична назва українських етнічних земель, історичний регіон України та *південно-східної* Польщі.

Б На драбину біля винограду вискочив *сусідський жовтогарячий* півень, залопотів крилами й бадьоро прокукурівав.

В Позираю на сонце, а воно, як прив'язане, на місці стоїть, не хоче на захід схилитися.

Г Сферичне дзеркало являє собою *старанно* відполіровану поверхню *кульового* сегмента.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Повний місяць освічував бліде обличчя з тонким чорним вусом, широко розкриті, блискучі очі та розкуйовджене волосся.

Б З плавнів вставала ніч; спочатку морок поліз *з-поміж очеретів*, а за ним дихнули озерця й купини білим туманом.

В *Доларами* правди не купити, кровію *безсмертя* не залить, і ніякі в світі уолл-стріти неспроможні сонце погасить.

Г На підлозі житла на однаковій *віддалі* одне від одного знаходилися три вогнища з кістковим і *дерев'яним* вугіллям.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А *Студений* вітер б'є в холодні вікна, і *олов'яний* важко дише став.

Б Коли я входив у їдальню свого готелю, перше гудіння гонга густо *пливло* над рядами *білосніжних* столів, у той час ще порожніх.

В Завірюха кидала у віконця сніжні буруни, та окаянний вітер надривався в димарі, гудів і лютував.

Г *Славнозвісною* є історія козацького флоту, який інколи нараховував до сотні *морських* чайок.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А На *лимоннокислий* напій «Джерело» у *супермаркеті* протягом місяця була знижка.

Б *Деякий* час у залі панувала тиша, а потім залунали гучні *оплески*.

В Спадають краплі дощові, *неначе* сльози, на дорогу з маленьких *бруньок* задубілих.

Г Тьмяніють в уяві заморські дива, палаци чужі та палати; дивом дорога стає польова та стежка до рідної хати.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Пахощі з липи та квіток носилися в повітрі й розвівалися *широкими* хвилями далеко *навкруги*.

Б Нехай я буду казна-що, а не запорожець, коли сьогодні з нас один не дістане лицарської слави!

В Чиста, як кришталь, та погожа вода стояла майже *вщерт* з *кам'яними* цямринами криниці.

Г Дух народу – *незборима* сила, коли люди не ждуть *манни* з неба, не заглядають комусь до рук, а діють.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Якби не ви, мої ліси і луки, якби не ви, джерела поміж трав, я б мучився від ніжності й розлуки, я б від черстої спраги умирав.

Б Загорнувши горщик із кутею у свій *плетений* шарф, дівчина поклала його в *кошичок* до решти подарунків, тепло вдяглася й поспішила надвір.

В Ще звечора прийшло на хутір повідомлення, щоб усі *військовозобов'язані* з'явилися до *військкомату*.

Г Зимой були великі сніги: так *деінде* закидало, що аршинів у три було, а всюди на рівному й *не було* менш аршина.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А В однім місці розламують *чорноземлю*, а поруч бульдозери вже вигризують із *підґрунтя* жовту правічну глину й сунуть її нагору, на вали.

Б Велику цікавість викликає в учнів виготовлення декоративних і наукових *панно* та *настінних* гербаріїв із сухих квітів і листя.

В По *скляній* поверні ставка, із глибини якого визирало темне *зоряне* небо, тихо плив білою хмарою туман.

Г У немовлят зовсім ще немає зап'ястних кісток, і вони ще ледве позначаються.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Близько сорока нових зірок з'являється в нашій *Галактиці щороку*.

Б На перепеченому приморозками березі лежало кілька тендітних стеблин люби-мене.

В У *шістдесять* п'ять різних міст світу линули короткі *радіохвилі*, адже скрізь мали вони знайти одного адресата – інститут переливання крові.

Г Археологічні матеріали свідчать про *значні* торговельні операції порту і показують, що однією зі *статей* експорту князівства був хліб.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Вогка березнева ніч неохоче підіймає і збиває *набакир* червону *гостроверху* шапку вогню.

Б По піскуватій лінії берега, серед тінистих садків, білили *розкішні вілли*.

В Швидкісна обробка металів одержала широке розповсюдження в машинобудуванні й у виробництві різального інструменту.

Г У XIX ст. було чимало талановитих виконавців дум, серед яких *найбільш* відомим став *кобзар* Остап Вересай із Полтавщини.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Осока та рогіз за ніч помітно підтяглися вгору, листя на деревах ще більше налилося зеленню, і пташки галасували сміливіше, ніж у попередні роки.

Б А в цей час наді мною твориться диво: хтось *невидимим* смичком провів по синьому *піднебессі*, по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка.

В На городах копають картоплю, у полі – цукрові *буряки*; різного *птаства* поменшало, бо повідлітало воно.

Г Іноді ця лагідна *мелодія* стає подібною до заглушеного стогону, але потім *лється* вона далі, як прозорий струмок.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Синява неба була така густа, що стіна соснового бору **вдалині** здавалася **темно-волошковою**, і хати ледь білили крізь той голубий морок.

Б **Простелилась пам'яті** ожина по горбах, куди малим ходив, і озвалась мамина стежина кущиком блідої лободи.

В **Дочекаюсь** весни, щоб лиш випала світла і тепла, і дзвінками плугами приору **торішню** стерню, і вивершить колосом стебла древня сила хліба.

Г Там, у будинку, що звів невисокий серед гілок тривіконний фасад, юні мої окрилились роки, яких не вернути назад.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Збулись **Шевченкові** слова пророчі, і час оновлення настав, і темні просвітилися **очі**, вчорашній раб Всесильним став.

Б **Легкокрила** уява молодого артиста давала поштовх для створення яскравих, **блискучих** малюнків.

В Усі враз замовкли, дехто наморщив лоба, а інші почали оглядати новака зі всіх боків, намагаючись до чого-небудь прискіпатись.

Г Щодня Котигорошко залізав у головні комп'ютери **військово-морських** штабів **прикаспійських** держав і відстежував усі накази.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Пісні XVII ст. зображують події народно-визвольної війни проти панської Польщі.

Б Йому уп'явся **цвяхом** у серце сумнів: а що коли й у Вовчій Горі чекає його отакий **прийом**?

В У людських садах розцвітали **духмяні** груші, **напоєні** ароматами літа.

Г Якщо ціну встановлено залежно від ваги товару, вона визначається за вагою **нетто**, якщо інше не встановлено договором **купівлі-продажу**.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Вона, літня вже, німецька жінка, рятувала від переслідувань *військовополонених*, що опинилися в *оточенні*.

Б Старий Дніпро *замигтів* у його пам'яті своїм вічним *святковим* простором.

В Між білими хатами й зеленими вишниками високо *вгору* підіймалися *колодязні* журавлі.

Г Ірпінський краєзнавець О. Передерій записав від старожилів, що річка Ірпінь раніше називалася Єрепень.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Павло Тичина – у *почесній* лаві першовідкривачів, адже ж він автор *небачених* віршів поезії.

Б Він зовнішністю своєю вже схожий був на духовного пастиря заблуканих овець, жаль тільки, що йому *хтозна для чого* треба ще було *скніти* на нікому не потрібній теології цілих три роки.

В Хотілося бути з ним удвох, звірятися йому у своїх мріях, почувати до нього безмежне довір'я, слухати його мову.

Г Був травень, *розцвітав* бузок, по *запорізьких* гаях лящали солов'ї.

НЕМАЄ орфографічних помилок у реченні

А Устане Мартин *удосвіта* й пожене свої вівці в отару; навкруги все прокидається з дрімоти, таке *вогке*, сизувате од нічної роси.

Б У преамбулі Конституції сказано, що держава сприяє консолідації української нації, відродженню духовних і національних традицій.

В Дивуюсь і своєму *нещастю*, і *хитромудрим* викруткам мого в'юнкого друга, котрий уміє завжди вийти сухим із води і все звернути на мене.

Г Збившись навкруги високого *дерев'яного боввана*, перед яким горів вогонь, кричали люди, сперечались, махали руками.

ЗМІНИ ДО ПРАВОПИСУ

НОВИЙ ПРАВОПИС: НАВІЩО?

► Досі в Україні користувалися правописом, ухваленим ще 1989 року. Багатьох слів, якими ми активно послуговуємося сьогодні – особливо термінів на означення технічних новинок, неологізмів тощо – він ще не міг взяти до уваги, бо їх тоді не існувало. Оновлення мови – це живий і невпинний процес, а також ознака того, що вона розвивається.

У ЧОМУ ПОЛЯГАЮТЬ ЗМІНИ?

У Національній академії наук України пояснюють: правила загалом можна поділити на дві великі групи.

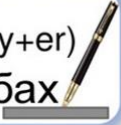
- Ті, що допускають лише один варіант написання (обов'язкові)
- І ті, що передбачають кілька таких опцій (варіативні).

ДО ПЕРШОЇ ГРУПИ ОБОВ'ЯЗКОВИХ НОРМ НАПИСАННЯ НАЛЕЖАТЬ ТАКІ:

проєкт, проєкція

(як ін'єкція, траєкторія, об'єкт та інші слова з латинським коренем **-ject-**)

плеєр(play+er), **конвеєр**(convey+er)
феєрверк, Соєр, Хаям, Феєрбах

«Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й**, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами **є, ї, ю, я**: **фляєр, лояльний, секвоя, Йоганн, Хеєрдал, Юнона, їтс.**»

Савоя (а не Саво~~й~~я), **фоє** (а не фой~~є~~) та ін.

проєкт, проєкція (за аналогією до інших слів, що творяться так само – ін'єкція, траєкторія, об'єкт тощо – з латинським коренем -ject-). Так само з «є» писатимуться запозичення плеєр (play+er), конвеєр (convey+er), феєрверк, Соєр, Хаям, Феєрбах;

- Дікенс, Текерей, Бекі (без подвоєння приголосних -кк-, адже такого подвоєння немає в оригінальному написанні)

Дікенс, Тéкерей, Бéкі (без подвоєння приголосних -кк-)

«Буквосполучення **ск**, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [к], відтворюємо **українською буквою к**:
Дже́ксон, Бу́кінгем, Бісмарк, Бріу́кнер, Ламарк».

РОСІЙСЬКІ ПРИЗВИЩА

Донско́й → Донськ^{ий}
Трубецко́й → Трубецьк^{ий}
ВИНЯТОК Лев Толсто́й

НАПИСАННЯ РАЗОМ:

мінісукня, віцепрезидент,
ексміністр, вебсайт

«Разом пишемо:

слова з першим іношомовним компонентом, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т.ін.) вияв чого-небудь: **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-** слова з першим іношомовним компонентом **анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-**

але за традицією **контр-адмірал**

Примітка 1. Із власною назвою (прізвищем) такі компоненти пишемо з дефісом: «**Анти-**Дюринг», **екс-**Югосла́вія».

- Іношомовний компонент (рхі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-, анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-) на початку слова писатиметься разом: мінісукня, віцепрезидент, ексміністр, вебсайт;

- числівник «пів» у значенні «половина» писатиметься окремо (що простіше, ніж у старому правописі, за яким було, приміром, пів'яблука, але пів-Києва): пів хвилини, пів яблука, пів Києва, пів аркуша, пів години, пів відра, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів ями, пів Європи;
- якщо ж «пів» з іменником є єдиним поняттям та не означає «половину», слово завжди писатиметься разом: піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовал, півострів;

пів хвилини, пів яблука, пів Києва
(пишемо нарізно без дефіса),

але одним словом як цілісне поняття
півострів, півзахисник, півмісяць

«Невідмінюваний числівник **пів** зі значенням «половина» з наступним іменником - загальною та власною назвою **у формі родового відмінка** однини пишемо окремо: пів а́ркуша, пів огі́рка, пів о́строва, пів я́щика, пів я́ми, пів Євро́пи.

Якщо ж **пів** із наступним іменником **у формі називного відмінка** становить єдине поняття й не виражає значення половини, то їх пишемо разом: піва́ркуш, півде́нь, півза́хист, півко́ло, півку́ля, півмі́сяць, півобе́рт, півова́л, півострі́в».

ЗМІНИ В ОКРЕМИХ СЛОВАХ

св^ящ^ен^ни^к
(як пиш^ьме^нни^к)

Св^ятв^еч^ір

«Р а з о м пишемо:

а) складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: адмінресурс, Мінісвіти, профспілка, Святвечір...»

- священник (написання з двома «нн», так само, як «священний» та інші спільнокореневі слова);
- також разом писатимуться складноскорочені слова й похідні від них: адмінресурс, Мінісвіти, профспілка, Святвечір;

А це – варіативні норми, тобто такі, що допускають кілька опцій написання:

СЛОВА ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Гете і Ге́те,
Гу́лліве́р і Гу́ллівер,
Вергі́лій і Вергі́лій

«У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови - буквою *г*

(Гарсі́я, Ге́гель, Ге́орґ, Греґуа́р)
і шляхом імітації іношомовного [g] - буквою *г* (Гарсі́я, Ге́гель, Ге́орґ, Греґуа́р та ін.)».

аудіє́нція і авдіє́нція,
лауреа́т і лавреа́т,
аудито́рія і авдито́рія

«У словах, що походять з давньогрецької й латинської мов, буквосполучення *ai* звичайно передається через *ав*: автентичний, автобіоґра́фія, автомо́біль, а́втор, авторитет, автохто́н, ла́вра, Авро́ра, Маврита́нія, Па́влó.

У запозиченнях з давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення *ai* шляхом транслітерації як *au*, допускаються орфографічні варіанти: па́уза і па́вза, фа́уна і фа́вна».

- аудіє́нція і авдіє́нція, лауреа́т і лавреа́т, аудито́рія і авдито́рія. Звідки взялася така норма? У словах, що походять з давньогрецької та латинської мов, буквосполучення [au] зазвичай передається через ав: автентичний, автобіоґрафія, автомобіль. «Авдиторія» прийшла звідти ж;

- кафед́ра і кате́дра, ефі́р і ете́р, мі́ф і мі́т, Бори́сфе́н і Бори́стен. Тут теж є своя логіка: буквосполучення [th] у словах грецького походження найчастіше передаємо через «т»: анто́логія, антропо́логія, апте́ка, а́стма, бібліоте́ка, католицький. Тому вживання словосполучення «давньогрецький мі́т», а не «давньогрецький мі́ф», цілком виправдане;

кафе́дра і кате́дра,
ефі́р і ете́р, мі́ф і мі́т,
Бори́сфе́н і Бори́стен

«Буквосполучення *th* у словах грецького походження передаємо звичайно буквою *т*:

анто́логія, антропо́логія, апте́ка, а́стма, бібліоте́ка, теа́тр, тео́рія, ортодо́кс, ортопе́дія, Ама́льтея, Промете́й.

У словах, узвичаєних в українській мові з *ф*, допускається орфографічна варіантність на зразок: анафе́ма і анате́ма, дифіра́мб і дитира́мб, логари́фм і логари́тм, міфоло́гія і мітоло́гія, Агафа́нгел і Агата́нгел, Афі́ни і Ате́ни, Демосфе́н і Демосте́н, Ма́рфа і Ма́рта, Фесса́лія і Тесса́лія та ін.».

- ірій і ирій, ірод і ирод (аналогічно – допускаються два варіанти написання);

УКРАЇНСЬКІ Й ДАВНО ЗАСВОЄНІ СЛОВА

ірій і ирій, ірод і ирод

«На початку слова звичайно пишемо **і** ... Деякі слова мають варіанти з голосним **и**: ірій і ирій, ірод і ирод ('дуже жорстока людина').

И пишемо на початку окремих виуків (ич!), часток (ич який хитрий), дієслів **йкати** ('вимовляти **и** замість **і**') та похідного від нього іменника **йкання**.

И на початку слова вживаємо в деяких загальних і власних назвах, що походять із тюркських та інших мов, відповідно до їх вимови в цих мовах: **ийбён, ир, Ич-обá, Кім Чен Ин**».

ВАРІАНТНІ ФОРМИ РОДОВОГО ВІДМІНКА

ра́дості й ра́дости, любóві й любóви, Білорúсі й Білорúси

«Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова

кров, любóв, óсінь, сіль, Русь, Білорúсь

у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-и**:

гідности, незалежности, смёрти, чёсти, хорóбрости; крóви, óсени, сóли, Рёси»

- закінчення **-и/-і** у родовому відмінку іменників також можуть бути паралельними (закінчення **-и** використовувалося у харківському правописі до 1933 року): **ра́дості й ра́дости, любóві й любóви, Білоруси й Білоруси**.

Правильні фемінітиви

Окрім того, новий правопис визначає, за допомогою яких суфіксів можна утворювати фемінітиви, при цьому не зобов'язує їх використовувати.

За допомогою суфіксів **-к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес- та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на означення осіб жіночої статі**

-к- **áвтор** – **áвторка**, **дирéктор** – **дирéкторка**
-иц-(я) **верста́льник** – **верста́льниця**, **уче́нь** – **уче́ниця**
-ин-(я) **краве́ць** – **кравчи́ня**, **плаве́ць** – **плавчи́ня**, **майстер** – **майстри́ня**, **філолог** – **філологи́ня**
-ес- **рідковживаний**: **дияконéса**, **патронéса**, **поетéса**

Окрім цього, новий правопис пропонує вживати (але не робить обов'язковими) фемінітиви на означення жіночих професій, дискусія про які в суспільстві велася давно, і якими багато хто вже почав послуговуватися. Так, окрім звичних **вчительки, перекладачки, виховательки** тощо, в українській мові з'явилася **посолка, міністерка, президентка**. У новому правописі пропонують творити фемінітиви так: за допомогою суфіксів **-к-** (**авторка, дизайнерка, директорка**), **-иц-** (**порадниця, учениця**), **-ин-** (**майстриня, лемкиня**), **-ес-** (**рідковживаний**; наприклад, **патронеса, поетеса** – хоча також можна казати **поетка**).

Отож скільки б разів наш правопис не змінювали, знати його наш з вами обов'язок!

ЛАЙФХАКИ ВІД ЮЛІ ЛУК'ЯНЧУК

1

На питання «Котра година?» НЕ МОЖНА
відповідати: БЕЗ

~~без п'яти хвилин шоста~~ — неправильно

■ п'ять хвилин на шосту або за п'ять хвилин шоста — правильно

Зразок правильного речення:

Зараз п'ять хвилин на шосту.

За п'ять хвилин буде шоста година.

Уточнення: В українській мові не вживається конструкція
«без п'яти хвилин», яка є калькою з російської.
Замість цього вживаємо «за п'ять хвилин».

2

Числівник "півтора" – з чоловічим родом,
"півтори" – з жіночим

■ півтора дуба, півтора кілограма

■ півтори доби, півтори години

Зразок правильного речення:

- Я чекав тебе півтори години.
- Нам потрібно півтора місяця, щоб завершити проєкт.

Уточнення:

- "Півтора" + іменники чол. роду та середнього роду
- "Півтори" + іменники жін. роду

3

"Вісім годин" — неправильно. Має бути
"восьма година"

~~вісім годин ранку~~

■ **восьма година ранку**

Зразок правильного речення:

- Зустріч розпочнеться о восьмій годині.
- Будильник дзвонить о восьмій.

Уточнення: На позначення часу вживаємо порядковий числівник + "година", а не кількість годин.

4

Числівники два, три, чотири, обидва в чол. роді
вимагають іменника у множині

~~Х три пенала~~

■ **три пенали**

Зразок правильного речення:

- У мене є чотири зошити.
- Я купив два олівці.

Уточнення: Це виняток із загального правила. Іменник має стояти у формі множини, хоча числівник нібито узгоджується з одніною.

5

**"Немає п'ятИдесяти" — неправильно.
Правильно: "п'ятдесяти"**

~~✗ немає п'ятИдесяти книжок~~

■ немає п'ятдесяти книжок

Зразок правильного речення:

- У бібліотеці немає п'ятдесяти підручників.
- На складі немає тридцяти коробок.

- У родовому відмінку числівники не мають вставного «и»: п'ятдесяти, тридцяти, сорока, дев'яноста тощо.
- Часто ця помилка — через кальку з російської мови (де є «пятидесяти»).

6

У сотнях у родовому відмінку НЕМАЄ "-ста"

~~✗ немає семИста зошитів~~

■ немає семисот зошитів

Зразок правильного речення:

- У класі немає двохсот підручників.
- У бібліотеці не вистачає трьохсот книжок.

- У родовому відмінку сотні мають закінчення -сот, а не -ста, бо "ста" — це лише для 100 (немає ста гривень). Але: немає двохсот, трьохсот, п'ятисот тощо.

7

Збірні числівники НЕ вживаються з неістотами чоловічого роду

~~Х двоє столів~~

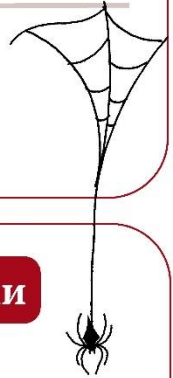
■ два столи

Зразок правильного речення:

- У класі стоять два столи.
- Три шафи й два столи вже завезли.

Числівники "два", "три", "чотири" вимагають, щоб іменник, який вони визначають, стояв у формі називного відмінка множини. Отже, замість "стіл" потрібно вжити "столи". Дієслово-присудок, яке стосується цих іменників, також має бути у формі множини.

8

Збірні числівники НЕ вживаються з істотами жіночого роду

~~Х четверо сестер~~

■ чотири сестри

Зразок правильного речення:

- У мене чотири сестри.
- Виступали дві співачки та чотири танцівниці.

Збірні числівники не вживаємо з істотами жіночого роду, навіть якщо вони — особи.

9

Збірні числівники МОЖНА вживати з множинними іменниками

■ двоє ножиць, четверо дверей,
п'ятеро саней

Зразок правильного речення:

- Я купив двоє ножиць.
- У залі стояло четверо дверей.

Множинні іменники — ті, які не мають форми однини (ножиці, двері, штани, окуляри тощо). З ними можна вживати збірні числівники.

10

В орудному відмінку в сотнях відмінюємо дві частини

! Керує сьомастами учнями,
а не ~~Х сьома ета учнями~~

Зразок правильного речення:

- Учитель керував п'ятьмастами тридцятьма учнями.
- Виступали з двомастами артистами.

Всі складні числівники на кшталт сімсот, двісті, триста в орудному відмінку відмінюються обидві частини!

11

Правильно: сьома і сімома, восьма і вісьмома

Х сьома і сьома — неправильно, бо це одна й та ж форма

■ сьома — називний відмінок

■ сімома — орудний відмінок

Зразок правильного речення:

- Це була сьома вправа на уроці. (називний)
- Учитель керував сімома учнями. (орудний)
- Ми зустрілися з вісьмома друзями. (орудний)

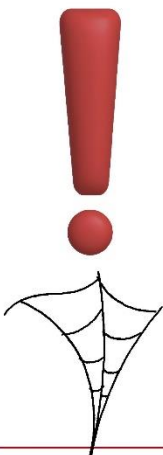
Порядкові числівники в орудному відмінку мають форми:

- сьомий → сімома,
- восьмий → вісьмома,
- дев'ятий → дев'ятьма.

Ці форми часто плутають у тестах, тому їх варто запам'ятати окремо як граматичний лайфхак ■

12

Правопис СУФІКСІВ прикметників -ов, -ев, -єв залежить від основи твірного слова та місця наголосу

Коли пишемо суфікс -ев-:

- Якщо основа закінчується на м'який приголосний і наголос падає на основу: аличевий, замшевий, яблуневий.

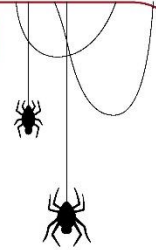

13

м'яка група іменників

зелень → основа: зелен
– м'який приголосний

- радість
- мить
- сіль
- постіль
- лінь
- тінь

Основа закінчується на м'який приголосний.

14

Прикметники від твердої групи → суфікс -ОВ-

кварц → кварцовий, лід → льодовий, камінь → кам'яний

Зразок правильного речення:

- Це кварцовий годинник.
- Вони досліджують льодовий період.

Якщо основа тверда — використовуємо -ОВ-

15

Прикметники від м'якої / мішаної груп → суфікс -ЕВ-

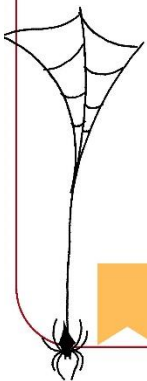
життя → життєвий, груша → грушевий, любов → любовний

Зразок правильного речення:

- Ми обговорили життєві ситуації.
- Я обрав грушевий пиріг.

Якщо основа м'яка або мішана — суфікс -ЕВ-

16

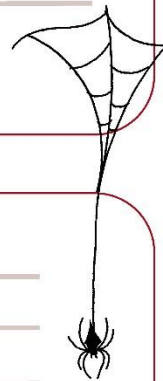
→ суфікс -ОВ-

плече → плечовий,
біль → больовий

Зразок правильного речення:

- У нього плечовий суглоб травмований.
- Таблетка зняла больовий синдром.

17

Ступені порівняння прикметників

✗ ~~самий тонший, більш тонший~~ — помилка
■ найтонший, якнайтонший, тонший за всіх

Зразок правильного речення:

- Це найтонший папір у наборі.
- Обери тонший від усіх шрифтів.

Не поєднуємо ступінь + підсилювач: або найтонший, або тонший за всіх

18

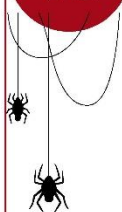
Хімічні елементи → суфікс -ЄВ-

калій → калієвий, натрій →
натрієвий, магній → магнієвий

Зразок правильного речення:

- У таблетці є натрієвий компонент.
- Це калієвий розчин для ін'єкції.

♦ Прикметники від назв хімічних елементів утворюємо з -ЄВ-

19

У родовому відмінку однини іменники чоловічого роду 2 відміни, що означають назви населених пунктів, мають як варіант закінчення -у, -ю, крім закінчення -а, -я:

Правильно	■ Теж правильно
Чорнобиля	Чорнобилю
Парижа	Парижу
Лондона	Лондону

Зразок правильного речення:

- Я повернувся з Парижу/а.
- Ми були вражені красою Лондона/у

Пишемо лише -у, -ю, якщо другий компонент назви населеного пункту є іменником, що зазвичай у родовому відмінку має закінчення -у: Кривого Рогу, Зеленого Гаю.

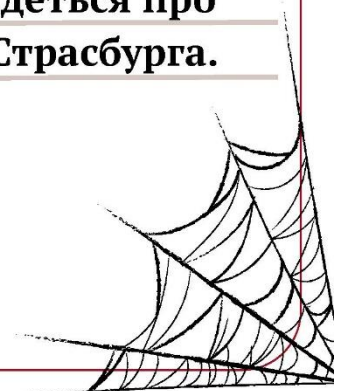
20

У родовому відмінку однини пишемо лише -а, -я, якщо назва населеного пункту містить суфікси -ськ, -цьк, -ець, -бург, -город, -піль, -мир, -слав, -ів/їв, -ев/єв, -ин/ін, -ач/ич

Назва	■ Правильно
Київ	до Києва
Бахмач	до Бахмача
Луганськ	до Луганська

Зразок правильного речення:

- Ми повернулися з Луганська.
- У книзі йдеться про жителів Страсбурга.

21

Ступені порівняння прикметників

✗ Не утворюємо	■ Правильно
живіший	живий
мертвіший	мертвий
готовіший	готовий
хворіший	хворий

Зразок правильного речення:

- Він живий, але слабкий.
- Вона вже готова до виступу.

Ці прикметники не мають ступенів порівняння, бо означають абсолютний стан або якість, що не піддається посиленню чи порівнянню.

22

НЕ утворюються ступені порівняння прикметників з префіксами/суфіксами

✗ Неправильно	■ Правильно
зависокіший	занадто високий / дуже високий
премиліший	надзвичайно милий
зеленуватіший	трохи зеленуватий
довжелезніший	дуже довжелезний
чорнявіший	ще чорнявіший (припустимо в розмовній)
надзвичайніший	надзвичайний (без ступеня)
щонайзеленуватіший	не вживається

Зразок правильного речення:

- Вона була премила дівчина.
- Підлога мала зеленуватий відтінок.
- Це був надзвичайний випадок.

Якщо прикметник уже має префікс або суфікс, що додає значення (наприклад, "над-", "-уват-", "пре-", "ультра-"), то ступенів порівняння НЕ МОЖЕ бути.

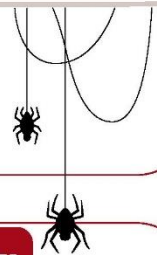
23

Не можна поєднувати просту форму ступеня порівняння зі складною, оскільки це мовна помилка

Неправильно	Правильно
Більш дальший	Більш далекий
Самий великий камінь	Найбільший камінь
Глибший моря	Глибший від моря

Зразок правильного речення:

- Смачніше від усіх морозиво вчора купив.
- Добери більш влучний вислів .

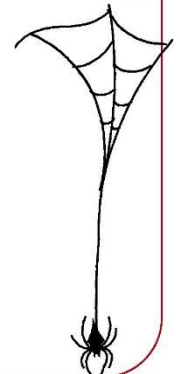
24

Кличний відмінок у жіночих іменах

Ім'я	Кличний відмінок
Оля	Олю
Таня	Таню
Юля	Юлю
Наталя	Наталю
Христя	Христе
Настя	Насте
Ілля	Ілле

Зразок правильного речення:

- Олю, підходь до дошки.
- Христе, ти готова?
- Наталю, прочитай вірш.

Залежно від кількості приголосних перед закінченням:

- Одна приголосна → закінчення -ю
- Дві приголосні → закінчення -е

25

Кличний відмінок у словах із суфіксом -ЯР — закінчення -Е

✗ Неправильно	■ Правильно
теслярю	тесляре
мулярю	муляре
кухарю	кухаре

Іменники чоловічого роду з суфіксом -яр у кличному мають закінчення -е

Зразок правильного речення:

- Тесляре, підкажіть, як краще скріпити дошки?
- Муляре, готуйте цемент.
- Кухаре, страва вдалася на славу!

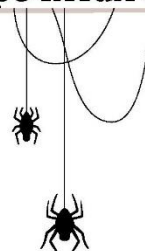
26

Кличний відмінок у жіночих іменах

Ім'я	■ Кличний відмінок
Оля	Олю
Таня	Таню
Юля	Юлю
Наталя	Наталю
Христя	Христе
Настя	Насте

Зразок правильного речення:

- Олю, підходь до дошки.
- Христе, ти готова?
- Наталю, прочитай вірш.

✦ Залежно від кількості приголосних перед закінченням:

- Одна приголосна → закінчення -ю
- Дві приголосні → закінчення -е

27

У кличному відмінку іменники чоловічого роду м'якої групи мають закінчення -ю.

✗ Неправильно	■ Правильно
Андріє	Андрію
Сергіє	Сергію
водіє	водію
крає	краю

Іменники чоловічого роду на -ій у кличному відмінку змінюються на -ю, а не -є!

Зразок правильного речення:

- Андрію, подивися сюди!
- Сергію, підготуй доповідь.
- Водію, зупиніть на зупинці!

28

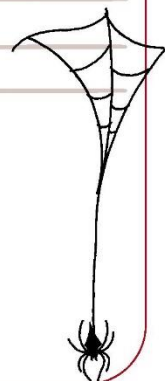
У кличному відмінку іменників на -ець – закінчення -е

✗ Неправильно	■ Правильно
горобцю	горобче ✓
молодцю	молодче ✓
жнецю	женче ✓
шевцю	шевче ✓
кравцю	кравче ✓

Іменники на -ець у кличному відмінку мають закінчення -е, не -цю!

Зразок правильного речення:

- Горобче, не злітай із гілки!
- Кравче, підший мені пальто.

29

Винятки! Деякі іменники на -к → закінчення -е

Іменник	■ Правильно
дяк	дяче ■
юнак	юначе ■
жебрак	жебраче ■
козак	козаче ■
парубок	парубче ■
чумак	чумаче ■

Зразок правильного речення:

- Юначе, допоможи мені, будь ласка!
- Козаче, візьми бандуру!

Ці іменники — винятки. Вони не мають закінчення -у, як решта іменників на приголосний, а отримують -е у кличному відмінку.

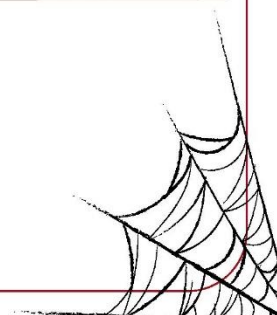
30

У кличному відмінку іменники жіночого роду м'якої групи (після голосного) мають закінчення -є.

✗ Неправильно	■ Правильно
Марію ✗	Маріє ■
Софію ✗	Софіє ■
мрію ✗	мріє ■

Зразок правильного речення:

- Маріє, ходи сюди!
- Валеріє, запиши номер сторінки!
- Євгеніє, ти зробила завдання?

Ім'я	Чол. рід (■)	Жін. рід (■)	× Неправильно
Іван	Іванович	Іванівна	—
Олег	Олегович	Олегівна	—
Андрій	Андрійович	Андріївна	Андрієвич, Андрієвна ×
Юрій	Юрійович	Юріївна	Юрієвич, Юрієвна ×

Зразок правильного речення:

- Це **Сергій Андрійович**, наш новий викладач.
- Справу вела слідча **Юлія Юріївна**.

- Чоловічий рід: суфікси -ович / -йович
- Жіночий рід: суфікси -івна /
- Андрій → Андрійович (а не Андрієвич!)
- Від імені Юрій – Юрійович / Юріївна

Ім'я	Форми по батькові (чол./жін. рід)
Ілля	Ілліч, Іллівна
Хома	Хомич, Хомович, Хомівна
Лука	Лукич, Лукович, Луківна
Кузьма	Кузьмич, Кузьмович, Кузьмівна
Сава	Савич, Савович, Савівна

Зразок правильного речення:

- Лист підписано: **Лука Лукич Коваленко**.
- На виступі була присутня **Кузьмівна Ганна Семенівна**.

Деякі імена мають кілька паралельних форм по батькові. Усі вони є правильними, і вибір залежить від стилістики чи традиції.

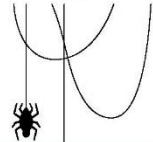
Слова з частками казна-, хтозна-, будь-, небудь- → пишуться з дефісом

Частка	Приклад
казна	казна-що
хтозна	хтозна-як
будь	будь-хто
небудь	скільки-небудь

Зразок правильного речення:

- Казна-хто приходив сьогодні ввечері.
- Хтозна-яке диво сталося!
- Спробуй пояснити це будь-кому.

- Всі слова з частками казна-, хтозна-, будь-, небудь- пишуться через дефіс незалежно від частини мови, яку утворюють.

Пишемо разом — аби-, де-, -сь

Правильно (разом)	ПОМИЛКА ✗
абихто	аби хто ✗
абищо	аби що ✗
абискільки	аби скільки ✗
неабискільки	не аби скільки ✗
дехто, деякий, дечий	де хто, де який ✗
якийсь, чийсь, скількись	який сь, чий сь ✗

Зразок правильного речення:

- До зали зайшов абихто, але не той, на кого чекали.
- Якийсь незнайомець постукав у двері.
- Це трапилося деякий час тому.

Якщо слова утворено з частками:

- аби, де, -сь → пишемо разом!

35

Якщо всередині є прийменник → пишемо окремо

Приклади (● правильно)	✗ Помилки
де в кого	недевного ✗
аби в кого	неабивкого ✗
не аби в чому	неабивчому ✗
не до вподоби	недовподоби ✗

Зразок правильного речення:

- Це не до вподоби мені.
- Вона аби в кого не закохається.

- Із займенниками та прислівниками, утвореними від часток аби, де, не, що, як, хто тощо, пишемо окремо, якщо всередині є прийменник (наприклад, в, до, на, із тощо).

36

Написання з "по-"

■ прислівник	👍 Написання	👉 Уточнення
по-українськи, по-новому, по-нашому,	з дефісом	якщо це прислівник на -и, -ому, -єму

Зразок правильного речення:

- Вона говорить по-українськи, але з акцентом.
- Це сказано по-батьківськи, з турботою.

Дефіс використовуємо лише з прислівниками типу по-нашому, по-доброму, по-батьківськи. Якщо це прикметник або іменник — пишемо окремо або без дефіса.

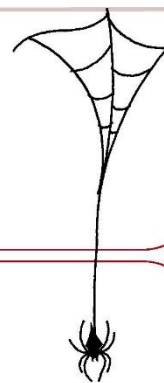
37

Запам'ятай написання прислівників

~~✗~~ Неправильно	■ Правильно	🔍 Пояснення
~~з роду віку~~	зроду-віку	Складний прислівник, утворений з двох прислівників.
~~з віку правіку~~	звіку-правіку	Повторення основ
~~до незмоги~~	донездоги	Прислівник, що вказує на межу дії

Зразок правильного речення:

- Вони боялися зроду-віку такого шуму.
- Це буде у стократ краще!

38

Написання слів із "по-"

◆ Дефіс	◆ Окремо	● Разом
по-перше	по одному	наодинці
по-друге	по двоє	втрьох
по-третє	по троє	вчетверо
по-сьоме	по десятеро	насьоме, поодиноці

Зразок правильного речення:

- По-перше, це не твоя справа.
- Вони пішли по двоє до аудиторії.

Дефіс вживається у вставних словах (по-перше, по-друге), окремо — з числівниками на зразок "по двоє", разом — у злитих прислівниках (наодинці, втрьох).

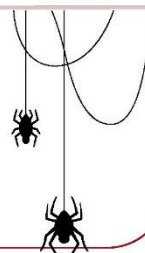
39

Прислівники з "чим" — пишемо разом

■ Приклад	Неправильно	■ Правильно
чим раз	чим раз	чимраз
чим скоріш	чим скоріш	чимскоріш
чим дуж	чим дуж	чимдуж
чим далі	чим далі	чимдалі

Зразок правильного речення:

- Чимдуж побіг до школи.
- Чимдалі від людей, тим спокійніше.

Якщо прислівник починається з частини "чим", пишемо разом, бо це стійкі злиті форми.

40

Прислівники з іменниками у формі Р.в. — пишемо окремо

Стать	Приклади (пишемо окремо)
Жіночий	по можливості, по змозі, до речі, по суті
Чоловічий	на ходу, на бігу, на льоту, на віку
Середній	по сусідству, до пуття, на око

Зразок правильного речення:

- Це сказано по суті правильно.
- Вони діяли по можливості швидко.

Такі конструкції вказують на обставини й пишуться окремо, навіть якщо звучать як цілісні вислови.

41

Вживання слова "що" у складних словах

"ЩО" на початку слова – ПИШЕМО РАЗОМ	"ЩО" в кінці слова – ПИШЕМО ОКРЕМО	"ЩО" у складених займенниках/прислівниках – ЧЕРЕЗ ДЕФІС
щосуботи	тому що	що-небудь
щороку	поки що	будь-що
щодоби	дарма що	хтозна-що

Зразок правильного речення:

- Щосуботи ми ходимо в бібліотеку.
- Це сталося, тому що ти не послухався.

Якщо частка "що" стоїть на початку слова — пишемо разом (утворюються прислівники чи обставинні вирази часу).

▪ Якщо "що" є часткою в кінці речення — пишемо окремо.

▪ Якщо "що" входить до займенників або прислівників із частками будь-, хтозна-, що-, — пишемо через дефіс.

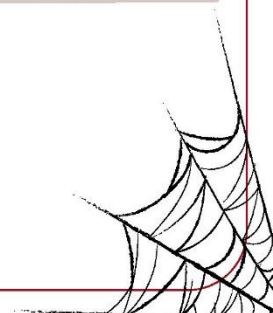
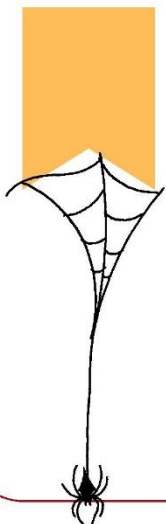
42

Якщо означуване слово – займенник, дієприкметниковий зворот виділяємо завжди (незалежно від позиції звороту)

Зразок правильного речення:

- **Приклад**
- Викупаний росю, він вклонився сонцю.
- Викупаний росю, вклонився сонцю.

Якщо означуване слово – займенник, дієприкметниковий зворот завжди відокремлюється комами, навіть якщо стоїть перед означуваним словом або після.

43

Якщо означуване слово – займенник, дієприкметниковий зворот виділяємо завжди (незалежно від позиції звороту)

Займенник може бути пропущеним, але правило залишається в силі — зворот все одно виділяється комами.

Зразок правильного речення:

- Викупаний росою, він вклонявся сонцю.
- Викупаний росою, вклонявся сонцю.

Якщо означуване слово — займенник, дієприкметниковий зворот завжди відокремлюється комами, незалежно від того, чи стоїть він перед чи після означуваного слова.

44

Види дієприслівників: суфікси та приклади

Вид дієприслівника	Суфікси	Приклад
Доконаний	-ши	зробивши
Недоконаний	-учи / -ючи, -ачи / -ячи	роблячи

Зразок правильного речення:

- Зробивши домашнє завдання, Марко пішов гуляти.
- Вона слухала музику, роблячи вправи.

- Якщо дія вже завершена до іншої — використовуємо доконаний вид (зробивши, сказавши, піднявши).
- Якщо дія триває одночасно з іншою — використовуємо недоконаний вид (йдучи, несучи, працюючи).

45

НЕ відокремлюємо дієприслівниковий зворот, якщо це фразеологізм

Фразеологізм не виділяємо комами, навіть якщо формально це дієприслівниковий зворот.

Зразок правильного речення:

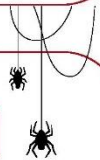
- Дівчина сиділа склавши руки.
- Він стояв роззявивши рота, слухаючи вчителя.

Фразеологізми — це стійкі словосполучення, значення яких не витікає зі значення кожного окремого слова. У таких випадках зворот вважається єдиною лексичною одиницею, тому не потребує відокремлення.

46

НЕ відокремлюємо комами одиничний дієприслівник

Одиничний дієприслівник не відокремлюється комами, якщо стоїть після присудка і вказує на спосіб дії.

Зразок правильного речення:

- Говорив усміхаючись.
- Йшли співаючи пісню.
- Працював слухаючи музику.

Це означає, що дія, виражена дієприслівником, виконується одночасно з основною дією. Такий зворот не створює додаткової інформації, а лише пояснює, як саме відбувається дія.
НЕ ПИШЕМО ком:

- дія основна + дія супровідна = відбуваються одночасно

● "ЩО" на початку слова — ПИШЕМО РАЗОМ	● "ЩО" в кінці — ПИШЕМО ОКРЕМО	● "ЩО" в займенниках / прислівниках — ЧЕРЕЗ ДЕФІС
щосуботи	тому що	що-небудь
щороку	поки що	будь-що
щодоби	дарма що	хтозна-що

Пояснення:

- Якщо "що" стоїть на початку — пишемо разом.
- Якщо "що" — на кінці — пишемо окремо.
- Якщо "що" є частиною займенників чи прислівників — пишемо через дефіс: будь-що, хтозна-що, що-небудь.

Зразок правильного речення:

- Щосуботи ми ходимо в бібліотеку.
- Це сталося тому що ти не послухався.
- Візьми що-небудь із собою.

Одиничний дієприслівник не відокремлюється комами, якщо стоїть після присудка і вказує на спосіб дії.

Зразок правильного речення:

- Говорив усміхаючись.
- Йшли співаючи пісню.
- Працював слухаючи музику.

Це означає, що дія, виражена дієприслівником, виконується одночасно з основною дією. Такий зворот не створює додаткової інформації, а лише пояснює, як саме відбувається дія.

НЕ ПИШЕМО ком:

- дія основна + дія супровідна = відбуваються одночасно

Винятки до I дієвідміни	Винятки до II дієвідміни	Дієслова, які не належать до дієвідмін
хотіти, гудіти, ревіти, сопіти, іржати	бігти, боятися, спати, стояти	дати, їсти, бити, відповісти

Зразок правильного речення:

- Я хочу дізнатися більше про винятки.
- Дівчина боїться темряви.

- I дієвідміна — всі дієслова, крім тих, що мають суфікси -и, -ї у 3-й особі множини: читають, бачать.
- II дієвідміна — мають закінчення -ать, -ять, у 3-й особі множини: говорять, сидять.
- Але деякі дієслова порушують це правило — їх треба запам'ятати!

Дієслово "дихати" в наказовому способі

Помилково	Правильно
давайте дихати	дихай, дихаймо, дихайте
давайте співати	співай, співаймо, співайте
давайте бігати	бігай, бігаймо, бігайте

Зразок правильного речення:

- Дихай глибше, не панікуй.
- Співаймо разом у хорі.
- Бігаймо щодня — це корисно для здоров'я.

Уточнення до правила:

- "Дихай", "дихаймо", "дихаймо" — правильні форми наказового способу.
- Форми на зразок "давайте дихати", "давайте бігати" є помилковими у нормативному мовленні.
- Наказовий спосіб не утворюється за допомогою інфінітива.

Дієслово	Примітка
дати	особливі форми: дам, даєш, дають
бити	форми: б'ю, б'єш, б'ють
їсти	форми: їм, їси, їдять
відповісти	доконаний вид, утворений від «вілповідати»

Зразок правильного речення:

- Я їм яблуко щодня.
- Ми дамо відповідь завтра.
- Він б'є м'яч по воротах.

- Деякі дієслова не належать ані до I, ані до II дієвідміни. Це так звані особливі дієслова, які мають нестандартні форми та не вписуються в загальну класифікацію дієвідмін. Їх слід запам'ятати окремо.

Уточнення до правила:

- Такі дієслова мають свої унікальні форми в особах і часах.
- Часто вони вживаються у мовленні й мають ірегулярне або непередбачуване відмінювання.

Пишемо разом	Пишемо окремо	Пишемо через дефіс
віднині, доніні, надвечір	з переляку, з пантелику, з-під чогось	віч-на-віч, де-не-де, пліч-о-пліч

Зразок правильного речення:

- Віднині ми зустрічатимемося щоп'ятниці.
- Він розгубився з переляку.

- Прислівники типу «віднині», «доніні» утворені зі злиттям прийменників і мають цілісне значення часу.
- Прислівники типу «з переляку», «з-під чогось» – це сталий вираз, де прийменник або пишеться окремо, або з дефісом.

Українські слова	Іншомовні слова
Зап'ястний, кістлявий, пестливий, хвастливий, хвастнути, хворостняк, шістнадцять, шістост, шістдесят	Агентство, компостний, форпостний, баластний, контрастний, аванпостний, гігантський, студентство

Зразок правильного речення:

- У нього контрастний характер і рішучі дії.
- Вона мала дуже хвастливий тон у розмові.

- У групах приголосних -стц,-стч. Невістка - невістка, невістчин.
- Такі слова — винятки, їх потрібно запам'ятати.
- Це правило часто перевіряється в тестах на НМТ/ЗНО.

Категорія	Що запам'ятати
1. Подвоєння НЕ відбувається	У загальних назвах іншомовного походження
3. Винятки з подвоєння	Ванна, мадонна, аннали, білль, брутто, нетто, панна, тонна, пенні, дурра, мірра.

Зразок правильного речення:

- Він досліджує тему імміграції до Канади.
- Письменник працює в жанрі ірреалізму.

- Подвоєння не зберігається, якщо слово адаптоване до української вимови.
- Запам'ятай винятки: у деяких словах іншомовного походження подвоєння обов'язкове, бо воно впливає на розрізнення значень.
- Літери і / е в іншомовних словах визначаються префіксами або звуковим складом початкової мови.

55

Написання прикметників із ВІЙСЬКОВО

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
1. З дефісом	Якщо прикметник утворений з компонентом військово-, воєнно-	військово-морський
2. Разом	Якщо військово є частиною складного прикметника	військовозобов'язаний, військовополонений

Зразок правильного речення:

- Його батько — військовозобов'язаний.
- Він служив на військово-морському кораблі.

- Через дефіс пишемо, коли військово- є самостійною частиною складного прикметника.
- Разом пишемо, коли слово сприймається як єдине ціле з лексичним значенням.
- Важливо розрізняти: військово-морський ≠ військовозобов'язаний за значенням і структурою.

56

Написання прикметників, утворених від словосполучення

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
1. Пишемо разом	Якщо прикметник утворений від словосполучення	північнокримський, західноукраїнський, східнослов'янський
2. Змінюється частина основи	Можливе усічення або спрощення при словотворі	уснопоетичний ← усна поетика, первіснообщинний ← первісна община

Зразок правильного речення:

- Північноукраїнські звичаї істотно різняться від південноукраїнських.

- Такі прикметники мають незмінювану форму і завжди пишуться разом.
- Утворення відбувається шляхом злиття основ слів без дефіса.
- Часто втрачаються або змінюються окремі морфеми: поетика → поетичний.

Написання прикметників через дефіс (можна вставити «і»)

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
1. З дефісом	Пишемо прикметники, якщо можна вставити "і" між словами	навчально-виховний ← і навчальний, і виховний українсько-польський ← і український, і польський

Зразок правильного речення:

- Ми вивчаємо українсько-польські відносини.
- Програма має навчально-виховний характер.

- Якщо можна логічно вставити «і» — обов'язково ставимо дефіс.
- Таких прикметників багато в офіційно-діловому стилі (освіта, політика, економіка).

Написання прикметників з кольорами

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
1. Разом (колір на першому місці)	Якщо прикметник починається з назви кольору	білосніжний, жовтогарячий, червоногарячий
2. Разом (із гарячий)	Якщо друга частина — слово "гарячий", прикметник	жовтогарячий, червоногарячий

Зразок правильного речення:

- У кімнаті стояв білосніжний диван.
- Вона вибрала жовтогаряче пальто.
- Полотно написано у червоногарячих тонах.

- Прикметники з кольором на початку — зливаються в одне слово.
- Якщо слово "гарячий" — друга частина складного прикметника, пишемо разом.
- Дефіс не ставимо, навіть якщо слово довге або складне за звучанням.

№	Правило	Пишемо	Приклади	Зразок речення
1	Утворені від незалежних слів, між якими можна вставити «і»	через дефіс	турецько-український, мовно-літературний	Ми читаємо мовно-літературний журнал.
2	Назви відтінків смаку, кольору, поєднання кольорів	через дефіс	синьо-зелений, темно-червоний, кисло-солодкий	Вона купила темно-червону сукню.
●	Винятки – один колір або стійкий прикметник	разом	жовтогарячий, червоногарячий, білосніжний	Він вибрав жовтогаряче тло для афіші.
3	Назви проміжних частин світу	через дефіс	північно-західний, південно-східний	Ми подорожували у південно-східні регіони країни.
4	Прикметники з першою частиною воєнно-, військово-	через дефіс	воєнно-промисловий, військово-спортивний	Військові тренуються у військово-спортивному таборі.
●	Винятки – складноскорочені або терміни	разом	військовозобов'язаний, військовополонений	У списках значився військовозобов'язаний громадянин.
5	Перша частина закінчується на -іко (-ико)	через дефіс	героїко-романтичний, історико-культурний	Ми досліджували історико-культурну спадщину міста.

- Уточнення:
- Дефіс не ставимо, навіть якщо слово довге або складне за звучанням.
- Якщо є можливість вставити «і» між частинами прикметника — пишемо через дефіс.
- Винятки можуть з'являтися у власних назвах або термінах — розглядати окремо.

№	Правило	Пишемо	Приклади	Зразок речення
1	Якщо з прикметника можна	разом	правобережний, світлолюбивий	Вони оселилися на правобережній частині міста.
2	Перша частина – багато, мало,	разом	багатопартійний, давньоукраїнський, староболгарський	Досліджує давньоукраїнські пам'ятки писемності.
3	Перша частина – записаний	разом	шестиповерховий, сорокарічний	Вони живуть у шестиповерховому будинку.
4	Утворені від дієслова + іменник	разом	сталеплавильний, деревообробний, машинобудівний	Завод має машинобудівний цех.
5	Утворені від прислівника + прикметника	разом	важкокровний, вищеназваний	У вищеназваній статті є відповідь.
6	Якщо між словами можна	через дефіс	навчально-виховний, українсько-польський	У школі діє навчально-виховний процес.
7	Кольори (двокомпонентні назви)	через дефіс	червоно-багряний, світло-зелений, чорно-білий	Вона одягла світло-зелену сукню.
8	Кольори, де на першому місці колір	разом	білосніжний, жовтогарячий	На столі стояв білосніжний посуд.
9	Кольори з другим компонентом	разом	червоногарячий, жовтогарячий	Вона вибрала жовтогаряче пальто.

• Корисні уточнення:

- Якщо можна вставити «і», завжди дефіс.
- Слово "білосніжний" – один колір, пишемо разом, а от сніжно-білий – дефіс, бо це відтінок.
- Прикметники з -іко — завжди дефіс, навіть якщо звучить як один зміст.

Як правильно говорити?

Уникай словосполучень, у яких слова дублюють значення, неправильно поєднуються або є мовним покручем.

Використовуй точні, стилістично правильні форми.

Неправильно	Правильно	Пояснення або приклад
несподіваний сюрприз	сюрприз	Слово "сюрприз" уже означає щось несподіване
пам'ятний сувенір	сувенір	Сувенір – це річ на згадку, пам'ять уже закладена
вільна вакансія	вакансія	Вакансія – це вже вільне місце
моя автобіографія	автобіографія або моя біографія	Авто– вже означає «своя»
меморіальний пам'ятник	пам'ятник	Слово "пам'ятник" уже означає об'єкт
прейскурант цін	прейскурант або цінник	Не треба дублювати "цін"
адреса проживання	адреса	Адреса вже містить інформацію про місце
колишній експрезидент	колишній президент або експрезидент	Або те, або те – разом не вживається
спускатися вниз	спускатися або йти вниз	Тавтологія
передовий авангард	передовий загін або авангард	Авангард – це вже передовий
виключення	виняток	Слово "виключення" – технічний термін
багаточисельні дзвінки	численні дзвінки	"Багаточисельний" не існує в нормі
відповіді співпадають	відповіді збігаються	"Співпадати" – калька з рос.
відповідно угоді	відповідно до угоди	Потрібен прийменник "до"
підводити підсумки	підбивати підсумки / підсумовувати	Стилістично точніше
попередити хворобу	запобігти хворобі	"Попередити" – повідомити, не уникнути
приводити приклад	наводити приклад	Вживана форма в українській
приїхав вісім років назад	приїхав вісім років тому	"Тому" – правильна конструкція в часі

№	Правило	Приклади	Коментар
1	У власних назвах та похідних від них	Одиссей, Мекка, Марокко (марокканець), Голландія (голландський)	Подвоєння передає оригінальну вимову
▲	АЛЕ (за новими правилами)	Дікенс, Текерей – без подвоєння	Новий правопис допускає спрощення
1	При збігу однакових приголосних префікса і кореня	імміграція (бо є міграція), контрреволюція (революція), сюрреалізм (реалізм)	Подвоєння зберігає логіку слова

- Зверни увагу!
- Загальні назви іншомовного походження зазвичай пишуться без подвоєння.

Наприклад: опера, радіо, готель, музей

№	Умови	Приклади	Пояснення
1	У загальних і власних назвах після д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р перед приголосною	дискета, таксист, цирк, методика, стимул, риф, чипси; Вірджинія, Алжир, Чилі, Чикаго, Велика Британія, Мадрид, Рим, Цюрих	Мнемоніка: "Де ти з'їси цю чашу жиру?"
2	У власних географічних назвах з суфіксами -ика, -ида	Корсика, Мексика, Флорида, Колхида	Географічні назви мають сталу традицію вживання «И»

Підказки для запам'ятовування:

- Подвоєння вживається або для точності звучання, або коли збігаються однакові літери від різних частин слова.
- Літера «и» вживається після шиплячих і свистячих, коли далі — приголосна, та в певних географічних назвах.

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
1. Звичайне дієслово	Один дієслівний компонент, виражений у будь-якому часі чи способі	люблю, працює, співає, читав
2. Майбутній час (складна форма)	Допоміжне дієслово + інфінітив = майбутній час, але це простий присудок	буду малювати, будеш працювати
3. Фразеологізм	Усталену фразу сприймаємо як єдине дієслівне значення	бив байдики, накивав п'ятами, спустився з небес

- Уточнення:
- Навіть якщо форма буду + інфінітив, це не складений присудок. Це простий, бо передає одну дію.
- А ось складений дієслівний буде в наступному правилі.

Що запам'ятати	Пишемо разом, якщо це цілісне лексичне значення, яке не можна розкласти на частини	Пишемо окремо, якщо значення слова можна пояснити окремо (НЕ + дія)
Значення: «хворіти»	нездужати (відчувати нездужання, погано почуватися)	не здужати (не могли щось зробити) Він не здужав цю роботу.
Значення: «турбуватися»	непокоїтися (відчувати тривогу)	не покоїтися (бути непохованим) Його прах досі не покоїться.
Значення: «ганьбити»	неславити (зневажати, принижувати честь)	не славити (не прославляти) Не славити героїв — значить забути історію.
Значення: «втратити самовладання»	нестямитися (бути не в собі)	не стямитися (не прийти до тями) Він не стямився від горя.

Що запам'ятати	Приклади	Зразки правильного вживання	Уточнення
Пишемо разом, якщо слово виступає як усталений юридичний прикметник (не змінюється і вживається без вставних слів)	вищепідписаний, нижчепідписаний	Вищепідписаний підтверджує свою участь. Нижчепідписаний приймає умови договору.	Уживається як усталена лексема в офіційно-діловому стилі
Пишемо окремо, якщо з'являються слова "трохи", "значно", "набагато" перед прикметником	трохи вище підписаний, трохи нижче підписаний	Трохи вище підписаний адвокат не погодився з рішенням.	У таких випадках слово "вище/нижче" не зливається з "підписаний", бо це вже не фразеологічна цілісність

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
Складений дієслівний присудок	Складається з двох дієслів, одне з яких — інфінітив (неозначена форма)	мушу спокутувати, почне робити, рад жити

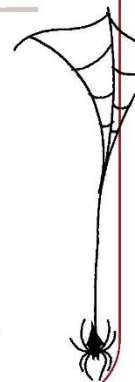
Зразок правильного речення:

- Я мушу спокутувати гріхи.
- Він почне робити іграшки.

Уточнення:

Один із дієслів виконує допоміжну роль (наприклад, "мушу", "почне", "рад"). Друге дієслово — інфінітив, яке виражає основну дію (наприклад, "спокутувати", "робити", "жити").

Це двокомпонентний присудок, де важливе значення мають обидві частини.

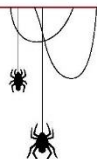

Категорія	Що запам'ятати	Приклади
Складений іменний присудок	Складається завжди з іменної частини (іменник, прикметник, числівник тощо) і дієслова-зв'язки (наприклад, є, став, здається, був тощо). Зв'язка може бути пропущена.	стає архітектором, здаються спогади, є не завжди, три та шість – дев'ять

Зразок правильного речення:

- **Картинками книг здаються нам спогади.**
- **Три та шість – дев'ять.**
- **Батько став архітектором.**

- Уточнення:
- Іменна частина — це головне смислове слово (іменник, прикметник, числівник).
- Дієслово-зв'язка виконує службову роль, поєднує підмет з іменною частиною.
- У розмовній мові зв'язка може опускатися (наприклад: "Він лікар").

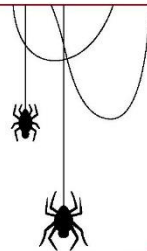
Категорія ускладнення	Що це означає	Приклади
Однорідні члени речення	У реченні є кілька підметів, присудків, додатків або обставин, поєднаних сполучниками або інтонацією.	Я люблю каву, чай і сік.
Звертання	Слово або словосполучення, що називає особу, до якої звертаються. Виділяється комами.	Друзе, допоможи мені!
Вставне слово/словосполучення	Слово, що передає ставлення мовця до сказаного: впевненість, сумнів, джерело інформації тощо.	Він, напевно, не прийде.
Відокремлені члени речення (звороти)	Обороти або уточнення, що виділяються паузами й комами, часто уточнюють або розширюють зміст.	Учень, працюючи наполегливо, досяг успіху.

- Такі речення називають ускладненими, бо вони містять додаткові компоненти.
- У них частіше ставляться коми або інші розділові знаки.
- Це розширює зміст і робить речення багатшим.

Поширене та непоширене речення

Тип речення	Коротко про правило	Приклади
Непоширене	У реченні є тільки підмет і присудок, немає другорядних членів речення (означень, додатків, обставин).	Сонце світить, та не гріє.
Поширене	У реченні є хоча б один другорядний член речення.	Сонце світить яскраво, та не гріє.

- Уточнення:
- Другорядні члени речення — це означення, додатки, обставини.
- Непоширене речення = коротке, лаконічне, без додаткових деталей.
- Поширене речення = доповнене уточненнями, деталями.

Односкладне називне речення

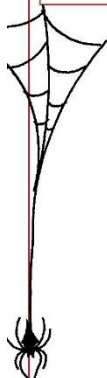
Тип речення	Коротко про правило	Приклад
Називне речення	У реченні є тільки підмет. Дія не виражається.	Океан чистоти та саява.

Зразок правильного речення:

- Весна надій і пробудження.
- Тиша ранкового лісу.
- Море безмежної глибини.
- Пелюстки ніжності й тепла.
- Осінь — золото дерев і спокій.

Уточнення:

- Називне речення — це односкладне, бо має лише іменну частину.
- Воно описує явище, предмет або стан, але не містить дії (немає присудка).
- Часто використовується в поетичному або описовому стилі.

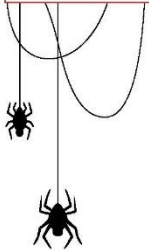
Тип речення	Коротко про правило	Приклад
Неозначено-особове речення	У реченні є лише присудок. Підмет не названо, але його можна підставити (вони).	Сьогодні тільки про дівчину й говорили. (Підставимо: вони говорили) → Сьогодні тільки про дівчину вони говорили.

Зразок правильного речення:

- У кімнаті голосно сміялися.
- Про це вже говорили на нараді.
- Тебе часто згадують у новинах.

- Уточнення:
- Такі речення виражають узагальнену дію, яка виконується невизначеними особами.
- Використовується форма 3-ї особи множини, навіть без згадки про виконавця.
- Можна підставити слово «вони» — це головний критерій.

Тип речення	Коротко про правило	Приклад
Означено-особове речення	У реченні є тільки присудок. Можна підставити будь-який займенник, крім вони.	Сьогодні тільки про дівчину й говорив.

Зразок правильного речення:

- Пишу листа мамі.
- Розповідає цікаво.
- Слухаю уважно.
- Працює без відпочинку.
- Малює картини аквареллю.
- Ходимо до школи кожного дня.

- Уточнення:
- Підмет у таких реченнях не виражено, але легко встановити за формою дієслова.
- Дія належить певній особі, але вона не названа прямо.
- Не плутати з неозначено-особовими реченнями, де підставляється вони.

Тип речення	Коротко про правило	Приклад
Узагальнено-особове речення	У реченні є тільки присудок. Дія стосується будь-якої особи. Зазвичай це прислів'я чи загальновживані істини.	Лежачого не б'ють.

Зразок правильного речення:

- Усе повертається бумерангом.
- Без праці не витягнеш і рибку зі ставка.
- Добре роби — добре й буде.
- Пожнеш те, що посієш.
- Хто рано встає, тому Бог дає.

Уточнення:

- Узагальнено-особове речення — це односкладне, бо має лише присудок.
- Дія належить будь-якій особі, але не вказується конкретно.
- Часто вживаються в прислів'ях, народній мудрості, загальних істинах.
- Не плутати з неозначено-особовими, де можна підставити вони.

Правило	Коли відокремлюємо?	Приклади
Відокремлені додатки	Якщо в реченні є слова: крім, замість, за винятком, на відміну, наприклад, зокрема — додаток відокремлюється.	У кімнаті були всі, за винятком Ігоря. У саду нічого не було, окрім тихої берези.

Зразок правильного речення:

- Усі діти, крім Софійки, прийшли на екскурсію.
- На виставці було багато картин, зокрема акварелі й пастелі.
- Усі працювали, на відміну від Олега.
- У залі було тихо, наприклад, навіть мухи не чути.

Уточнення:

- Відокремлення залежить від наявності певних слів, які вводять додатки.
- Додатки — це іменники або займенники в непрягих відмінках, що залежать від дієслів.
- Відокремлюємо комами, якщо вони стоять усередині або в кінці речення.
- Не плутати з вставними словами чи обставинами.

Тип	Коротко про правило	Приклад
Узгоджене означення	Вжите у тій самій формі, що й означуване слово (узгоджується в роді, числі, відмінку).	яблуневий цвіт
Неузгоджене означення	Виражене іменником у непрямому відмінку, не узгоджується з означуваним словом.	цвіт яблуні

Зразок правильного речення:

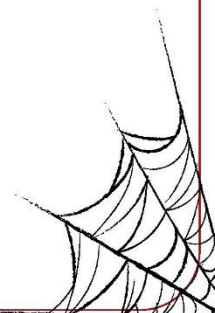
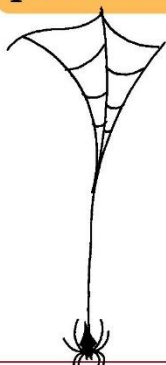
- Узгоджене означення — це прикметник або дієприкметник, що узгоджується з означуваним словом.
- Неузгоджене означення — іменник у родовому відмінку (або іншому непрямому).
- В обох випадках відповідає на питання який? чий? котрий?

- На дереві розцвів вишневий цвіт.
- Ми милувалися цвітом вишні.
- Я відчував аромат м'ятного чаю.
- У вазі стояли квіти півонії.
- У вікні блищав зимовий ранок.

Поняття	Коротко про правило	Приклад
Прикладка	Це іменник, який уточнює, пояснює або називає по-іншому попереднє слово.	Я тільки побачив село — нужденну купку стріх.

Зразок правильного речення:

- Літали полем лелеки - вісники весни
- Я знаю лише одного тирана- тихий голос мого сумління.
- Я дещо знаю про примару Києва - легенду українського товариства.

Правило	Приклад
У складносурядних реченнях не ставимо кому перед сполучниками, якщо частини мають спільний другорядний член або вставне слово.	Десь у лісі співали птахи й вили вовки. Мабуть, гукнув паровоз і почулася пісня.

Зразок правильного речення:

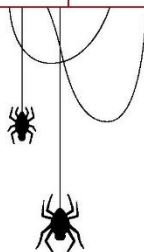
- Уточнення:
- Кома не ставиться, коли є спільна обставина, додаток або вставне слово для обох частин.
- Якщо ж спільного елемента немає — кому ставимо.
- Типові сполучники: і, й, та (в значенні і), або, чи.

- На подвір'ї гралися діти і рвали яблука.
- У небі летіли журавлі та кричали над полем.
- Можливо, він приїде і все пояснить.
- У саду зацвіли яблуні й пахло медом.
- Напевно, сонце зайде та ніч настане.

Правило	Приклад
Префікс С- пишеться тільки перед глухими приголосними: К, П, Т, Ф, Х	сказати, спитати, сховати, скрутити, сфотографувати

Зразки правильних слів:

спитати, сказати, схопити,
сфотографувати, скрутити
спинити, скоригувати, спокійно,
сховати

Помилки, яких слід уникати:

- ✗ зпитати
- ✗ зфотографувати
- ✗ зховати

80

Пишемо апостроф

Ставимо після МаВПа БуФ

Формула:

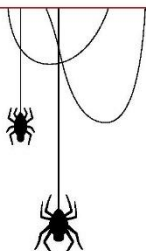
Голосний + Б, П, В, М, Ф → ставимо апостроф

Зразок правильних слів

- здоров'я
- риб'ячий
- пів'ярусний
- м'ята
- м'яч

81

Апостроф не ставимо

Якщо перед губним вже стоїть приголосний

Зразок правильного речення:

- У салаті був морквяний сік.
- Ми вдихали духмяний аромат чаю.
- У церкві співали різдвяні пісні.

Приклади:

- морквяний
- духмяний
- різдвяний
- рутвяний

- Апостроф не ставимо, якщо перед губним приголосним (б, п, в, м, ф) уже є інший приголосний, який розриває типове поєднання, де ставився б апостроф.
- Найчастіше такі слова — прикметники, утворені від іменників за допомогою суфіксів -в'я-, -м'я-, -б'я- тощо.
- Це винятки з типового правила, яке вимагає апостроф перед «я, ю, є, ї» після губних.

82

«Ь» не позначається в транскрипції, бо не є звуком, лише буква!

«Ь» не позначається в транскрипції, бо не є звуком, лише буква!

Зразок правильних слів

- кінь → [кін'] (але у спрощеній шкільній транскрипції просто [кін])
- моль, вільний, лель

М'який знак лише вказує на м'якість попереднього приголосного, але не читається окремо!

83

«Щ» завжди позначає 2 звуки — «[шч]»

Буква «щ» завжди передає два звуки — [шч]. У транскрипції позначається як [шч], а не як один звук.

Зразок правильних слів

- щастя → [шчаст'а]
- щітка → [шчітка]
- ущент → [ушчент]
- плащ → [плашч]

84

Чоловічий рід — назви осіб чоловічої статі

Слова, що називають осіб чоловічої статі, мають чоловічий рід, навіть якщо закінчуються на -е або -о.

Зразок правильних слів

- аташе
  - конференсьє
  - маестро
  - портъє
  - рефері
-
- До нас звернувся маестро.
  - Аташе передав документи.
  - Конференсьє оголосив наступний номер.
  - Портъє зустрів гостей біля входу.

85**Чоловічий рід — назви тварин та птахів**

Назви тварин і птахів, навіть якщо закінчуються на -і або -е, мають чоловічий рід.

Зразок правильних слів

- Гризлі з'явився з-за кущів.
- Фламінго стояв на одній нозі.
- Какаду почав голосно кричати.
- Шимпанзе сховався за деревом.

- какаду
- поні
- гризлі
- фламінго
- шимпанзе
- кенгуру

86**Запам'ятай до жіночого роду**

Деякі слова, хоч виглядають на середній чи чоловічий рід, належать до жіночого роду.

Зразок правильних слів

- Ця страдіварі має унікальне звучання.
- Саямі була дуже гострою.

- альма-матер (студентська назва університету)
- авено, бере (груша)
- боржомі (вода), кольрабі (капуста)
- саямі (ковбаса), бері-бері (хвороба)
- страдіварі (скрипка), цеце (муха)
- капітель (верхня частина колони)
- інженю (акторка, що грає наївних дівчат)

87**Рід невідмінюваних аббревіатур**

Рід невідмінюваних аббревіатур визначається за родом головного слова в повній формі.

Зразок правильних слів

- НДІ – науково-дослідний інститут → чоловічий рід
- Приклад речення: Новий НДІ відкрив лабораторію.
- УПА – Українська повстанська армія → жіночий рід
- Приклад речення: УПА боролася за незалежність.

88**Рід географічних назв (населені пункти, річки, держави)**

Якщо слово позначає місто, річку або державу, то рід визначаємо за родом відповідного іменника:

- місто → середній рід Кутаїсі
- річка → жіночий рід Арагві
- держава → жіночий рід. Гаїті,

Приклади

- Батумі — гарне місто, тому → середній рід
- Приклад: Батумі розкинулося біля моря.
- Міссурі — річка, тому → жіночий рід
- Приклад: Міссурі вийшла з берегів.
- Гаїті — держава, тому → жіночий рід
- Приклад: Гаїті постраждала від урагану.

89**Явища природи в родовому відмінку мають закінчення -у, -ю.**

Іменники – назви явищ природи (як-от мороз, дощ, вітер, грім тощо) в родовому відмінку мають закінчення -у, -ю.

Приклади

- Уранці не було морозу.
- Прогноз обіцяє відсутність вітру.
- Вже кілька днів немає дощу.
- У горах не чути грому.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Український правопис / Національна академія наук України. Київ, 2019. 391 с. УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС (СХВАЛЕНО Кабінетом Міністрів України (Постанова № 437 від 22 травня 2019 р.) спільним рішенням Президії Національної академії наук України (протокол № 22/10 від 24 жовтня 2018 р.) і Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 10/4-13 від 24 жовтня 2018 р.). ЗАТВЕРДЖЕНО Українською національною комісією з питань правопису (протокол № 5 від 22 жовтня 2018 р.). 2019. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>
2. Козачук Г. О. Українська мова: Практикум: [навч. посібник 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Вища шк., 2008. 414 с.
3. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Київ: Радянська школа, 1986.
4. Муромцева О. Г., Жовтобрюх В. Ф. Культура мови вчителя: Курс лекцій. Харків : Гриф, 1998. 205 с.
5. Пазяк О. М., Сербенська О. А., Фурдуй М. І., Шевченко Л. Ю. Українська мова: практикум: навч. посібник]. Київ : Либідь, 2000. 384 с.
6. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
7. Семеног О. М. Культура наукової української мови: навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
8. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України; Інститут української мови НАН України. Київ : Наук. думка, 2008. 288 с.
9. Учїтьсѧ висловлюватисѧ / П. І. Білоусенко, Ю. О. Арешенков, Г. М. Віняр та ін. Київ : Радянська школа, 1990. 126 с.

10. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису: навчальний посібник / за ред. В. В. Різуна. 2-ге вид. Київ : Либідь, 2005. 272 с.
11. Шевелєва Л. А. Український правопис у таблицях: Правила, винятки, коментар. Харків : Світ дитинства, 1997. 223 с.
12. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення : навчальний посібник. Київ : Літера, 2000. 480 с.
13. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 4-те вид., виправ. і доповн. Київ : Алерта, 2014. 696 с.
14. Ющук І. П. Практичний довідник з української мови. Київ : Рідна мова., 1998. 223 с.
15. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. 3-тє вид. Київ : Освіта, 1997. 254 с.

Додаткова

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / за заг. ред. О. Сербенської. Львів : Світ, 1994. 152 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ : Либідь, 1991. 256 с.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
4. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 432 с.
5. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 476 с.
6. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. Київ : Радянська школа, 1984. 160 с.
7. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови : навчальний посібник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 256 с.
8. Волощак М. Неправильно – правильно: Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. Київ : Вид. Центр «Просвіта», 2000. 128 с.
9. Ділова українська мова / за ред. проф. Н. Бабич. Чернівці : Рута, 1996. 275 с.

10. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. Київ : Вища школа, 1977. 295 с.
11. Довідник з культури мови / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Вища школа, 2005. 400 с.
12. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища школа, 1987. 349 с.
13. Кочан І. М., Токарська А. С. Культура рідної мови: збірник вправ і завдань. Львів : Світ, 1996. 232 с.
14. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. Київ : Довіра, 2000. 169 с.
15. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови: підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
16. Мельничайко В. Я. Українська мова. Письмовий екзамен. Як уникнути помилок. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1998. 64 с.
17. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Київ, 2002. 113 с.
18. Олійник О. Світ українського слова. Київ : Хрещатик, 1994. 415 с.
19. Палихата Е. Я. Елементи практичної риторики. 10-11 класи: Книга для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. 88 с.
20. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навчальний посібник. Київ : Либідь, 1999. 240 с.
21. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів: В-во «СПОЛОМ», 2001. 223 с.
22. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2001. 204 с.
23. Сербенська О. Культура усного мовлення. Практикум : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
24. Томан І. Мистецтво говорити [пер. з чес.]. Київ : Політвидав України, 1986. 239 с.

25. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.
26. Українська мова. Тести (5-11 класи): посібник / за ред. І. М. Бабій, О. П. Штонь. 3-тє вид., випр. і доповн. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 352 с.
27. Чак Є. Д. Барви нашого слова. Київ : Радянська школа, 1989. 176 с.
28. Чак Є. Д. Складні випадки вживання слів. Київ : Рад. школа, 1984. 185 с.
29. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? Київ : Освіта, 1997. 240 с.
30. Штонь О. П., Буда В. А. Курсова робота з української мови. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. 64 с.
31. Штонь О. П. Стилїстика української мови: Модульний курс : навчально-методичний посібник. 2-ге вид. виправл. і доповн. Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2014. 156 с.
32. Ющук І. П. Мова наша українська. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2001. 145 с.

Словники

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. Київ : Либідь, 1995. 192 с.
3. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. Київ : Вища школа, 1995. 319 с.
4. Горпинич В. О. Словник географічних назв України: Топоніми та відтопонімічні прикметники: Близько 25 000 слів. Київ : Довіра, 2001. 526 с.
5. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ : Кобза, 1993. 472 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.

7. Новий російсько-український словник-довідник: Близько 65 тис. слів / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, К. В. Ленець, Л. О. Пустовіт. Київ : Довіра, 1996. 797 с.
8. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1998.
9. Орфографічний словник української мови: Близько 120 тис. слів / уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський та ін. Київ : Довіра, 1994. 864 с.
10. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / за ред. М. М. Пещак. Київ : Довіра, 2001.
11. Орфоепічний словник /уклад. М. І. Погрібний. Київ : Радянська школа, 1984. 629 с.
12. Полюга Л. М. Словник антонімів. Київ : Рад. школа, 1987. 173 с.
13. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2004. 367 с.
14. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Довіра, 1998. 431 с.
15. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
16. Словник синонімів української мови: У 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ : Наук. думка, 1999 – 2000.
17. Словник української мови: В 11-ти т. / І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1970-1980.
18. Словник труднощів української мови / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін.;[за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Радянська школа, 1989. 336 с.
19. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / С. П. Бибик, І. Л. Михно, Л. О. Пустовіт, Г. М. Сюта. Київ : Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 1997. 399 с.

20. Фразеологічний словник української мови: У 2-х т. / уклад. В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наук. думка, 1993.

Інтернет-джерела

1. <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>
2. <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
3. <http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
4. <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>
5. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
6. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
7. <http://litton.org.ua/orfografiya/xochu-buti-gramotnim>
8. <http://osvita.ua>

Навчально-методична література

Навчальний посібник

**ОРФОГРАФІЧНІ НОРМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Укладачі

Тетяна САВЧИН

Жанна БАБ'ЯК

Підписано до друку 27.06.2025

Формат 60х 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Умов.-друк. арк. – 6.

Тираж 100 примірників. Замовлення № 35

Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя